

नागपूर शहर पोलीस

गुन्हे तपास मार्गदर्शिका
चेक—लिस्ट

अप्पर पोलीस आयुक्त,
उत्तर प्रादेशिक विभाग नागपूर शहर

सन—२०२०

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	विभाग
१	महिला विरूद्धचे गुन्हे तपास (एस.ओ.पी.)
२	शरीरा विरूद्धचे गुन्हे तपास (एस.ओ.पी.)
३	मालमत्तेबाबत गुन्हे तपास (एस.ओ.पी.)
४	सी.आर.पी.सी. ४१ बाबत (एस.ओ.पी.)
५	अपमृत्यु प्रकरणे तपास (एस.ओ.पी.)
६	अकस्मात मृत्युची नोंद घेताना विचारत घ्यावयाचे मुद्दे
७	पोलीस कोठडी मृत्युबाबत शासनाचे परिपत्रक (घ्यावयाची काळजी)
८	आर्थिक फसवणुकीचे गुन्हे. (एस.ओ.पी.)
९	एन.डी.पी.एस.(एस.ओ.पी.)
१०	सराफ त्रकारीची तपास प्रक्रिया (एस.ओ.पी.)
११	सायबर गुन्ह्यांची तपास प्रक्रिया (एस.ओ.पी.)
१२	ध्वनी प्रदुषण कार्यवाही बाबत (एस.ओ.पी.)

बलात्काराबाबतची प्रश्नावली

(१) प्रथम खबरी अहवाल			
अ) घटना घडल्या नंतर गुन्हा दाखल करण्यास विलंब झाला आहे का ?	होय	नाही	
ब) विलंब झाला असल्यास विलंबाचे कारण स्पष्टपणे नमूद करण्यात आले आहे काय?	होय	नाही	
क) आरोपी ज्ञात असल्यास त्याचे नांव, पत्ता व इतर तपशिल नमूद करण्यात आला आहे काय ?	होय	नाही	
ड) आरोपी अनोळखी असल्यास त्याचे परीपूर्ण वर्णन घेण्यात येवून “त्यास मी परत पाहिले असता ओळखेन” असा उल्लेख करण्यात आला आहे काय ?	होय	नाही	
इ) बळीत मुलीच्या वयाचा उल्लेख, तिचा जन्मदाखला/शाळेचा दाखला या प्रमाणे आहे काय?	होय	नाही	
ई) बळीत मुलीचे कपडे फाटले असल्यास किंवा त्याच्यावर रक्ताचे, वीर्याचे डाग पडले असल्यास त्यांचा तपशिल घेण्यात आला आहे काय ?	होय	नाही	
फ) बलात्काराच्यावेळी झालेल्या झटापटीचा उल्लेख केला आहे काय?	होय	नाही	
ग) बळीत मुलगी स्वतः फिर्यादी नसल्यास ज्यास घटना प्रथम ज्ञात झाली अशी व्यक्ती आहे का?	होय	नाही	
भ) असे असल्यास फिर्यादीमध्ये बळीत मुलीचा त्यावेळच्या स्थितीचा व चेहऱ्यावरील हावभावाचा उल्लेख केला आहे काय ?			
म) बळीत मुलगी अथवा घटनास्थळ दोन नावांनी ओळखले जात असल्यास तसा उल्लेख करण्यात आला आहे काय ?	होय	नाही	
न) बळीत मुलीच्या अंगावर जखमा झाल्या असल्यास त्यांचा उल्लेख करण्यात आला आहे काय ?	होय	नाही	
(२) घटनास्थळाचा पंचनामा			
अ) पंचनाम्यासाठी निघताना पोलीस ठाण्याचा सील व क्राईमबॉक्स सोबत घेवून निघाल्याचा उल्लेख ठाणे दैनंदिनीत केला आहे काय?	होय	नाही	
ब) पंचनाम्यासाठी घटनास्थळ कोणी दाखविले याचा पंचनाम्यात उल्लेख केला आहे का ?	होय	नाही	
क) घटनास्थळाची चतुःसिमा पंचनाम्यात उल्लेखण्यात आली आहे का ?	होय	नाही	
ड) किमान २ पंच घेण्यात आले आहेत काय ? त्यामध्ये एका स्त्री पंचाचा समावेश आहे काय? (शक्यतो १ तरी स्त्री पंच असावा)	होय	नाही	
इ) घटनास्थळी फुटलेल्या बांगड्या, कपडे, हत्यार, रक्ताचे, वीर्याचे डाग, केस अशा प्रकारचे काही दुवे मिळून आले काय ?	होय	नाही	
ई) घटनास्थळावरील रक्तमिश्रीत माती व साधीमाती यांचे वेगवेगळे नमुने घेतले का ?	होय	नाही	
उ) पंचनामा करतेवेळी कशा प्रकारचा उजेड होता याचा उल्लेख करण्यात आला आहे का ? (उदा. सूर्यप्रकाश, इलेक्ट्रीक ट्युब, इलेक्ट्रीक बल्ब इत्यादी)	होय	नाही	
(३) अटक/कपडे ताब्यात घेण्याचा पंचनामा.			
अ) आरोपीच्या अंगावर जखमा दिसून आल्यास तसे पंचनाम्यात नमूद करण्यात आले आहे काय?	होय	नाही	

ब) कपड्यांचा रंग, त्यांची अचुक स्थिती (फाटलेलं, डाग इ.) घेतली आहे का ?	होय	नाही	
--	-----	------	--

--	--	--	--

बलात्काराबाबतची प्रश्नावली

ड) ताब्यात घेतलेले कपडे व्यवस्थित सिल करुन त्यावर पंचाच्या सहीचे लेबल लावले आहे का ?	होय	नाही	
(४) वैद्यकीय तपासणी			
अ) बळीत मुलगी अल्पवयीन असल्यास तिचे जन्मदाखला/शाळेच्या दाखल्या प्रमाणे असलेले वय वैद्यकीय अधिका-यास अवगत केले का ?	होय	नाही	
ब) बळीत मुलीच्या अंगावर जखमा, केस अथवा इतर काही दुवा मिळून आला आहे काय ?	होय	नाही	
क) आरोपीतास अटक करताच त्याची वैद्यकीय तपासणी करण्यात आली आहे का ?	होय	नाही	
ड) आरोपीताच्या अंगावर ओरखडे अगर चावल्याच्या जखमा, केस अथवा इतर काही दुवे मिळालेत काय ?	होय	नाही	
इ) बळीत मुलीच्या हातांच्या नखांचे नेलकिलपींग घेण्याची विनंती वैद्यकीय अधिकाऱ्यांना केली होती काय?	होय	नाही	
ई) आरोपी संभोग करण्यास सक्षम आहे असा वैद्यकीय दाखला घेतला आहे काय?	होय	नाही	
(५) डीएनए चाचणी	होय	नाही	
अ) बळीत मुलगी गर्भवती होवून तिला मुल झाल्यास डीएनए.चाचणी करण्यात आली का?	होय	नाही	
ब) आरोपी, बळीत मुलगी व अनौरसपणे जन्मलेले मुल यांचे रक्तांचे नमुने तंत्रशुद्ध पध्दतीने प्राप्त करुन अधिका-यामार्फत विहीत वेळेत डीएनए प्रयोगशाळेत पोहचविण्यात आलेत का ?	होय	नाही	
(६) रासायनिक तपासणी.	होय	नाही	
अ) रासायनिक तपासणी करण्यासाठी पाठविलेल्या वस्तू ताब्यात घेतल्यापासून लवकरात लवकर तपासणीसाठी पाठविण्यात आल्या आहेत काय ?	होय	नाही	
ब) सदरप्रमाणे जप्त वस्तू कालीना येथील प्रयोग शाळेत नेणा-या अंमलदाराचा जबाब नोंदविण्यात आला आहे का ?	होय	नाही	
क) रासायनिक तज्ञांचा अहवाल विशिष्ट मुद्द्यांवर मागण्यात आला आहे काय ?	होय	नाही	
ड) रक्त तसेच विर्याचे परीक्षणासाठी आरोपी व बळीत मुलगी यांचे रक्त तसेच आरोपीताच्या विर्याचा नमुना देखील पाठविण्यात आला आहे का ?	होय	नाही	
इ) कपड्यांचा तुकडा, तुटके बटन, केस बांगड्यांचे तुकडे इत्यादी यांचेसोबत त्यांचे मुळ सॅम्पल पाठविण्यात आले आहे का ?	होय	नाही	
(७) ओळख परेड	होय	नाही	
अ) आरोपी ओळखी असल्यास आरोपीची ओळख पटविण्यासाठी ओळख परेड घेण्यात आली आहे काय ?	होय	नाही	
ब) आरोपी ज्ञात असला तरी परिस्थितीजन्य पुराव्यासाठी साक्षीदारांसाठी (उदा. लॉजचे हॉटेलचे व्यवस्थापक, वेटर, नोकर इ.) ओळखपरेड घेण्यात आली आहे काय?	होय	नाही	
क) ओळखपरेड सर्व नियमांचे पालन करुन विशेष कार्यकारी अधिकारी यांचे मार्फत	होय	नाही	

घेण्यात आली आहे का ?			
----------------------	--	--	--

--	--	--	--

बलात्काराबाबतची प्रश्नावली

(८) जबाब			
अ) बळीत मुलीचे प्रथम अपहरण करण्यात आले असल्यास आरोपीने बळीत मुलीस पळवून नेतांना प्रत्यक्ष पाहिलेल्या व्यक्तीचा जबाब नोंदविण्यात आला काय ?	होय	नाही	
ब) मुलगी अल्पवयीन असल्यास वयाच्या पुराव्यासाठी खालीलपैकी कोणता पुरावा प्राप्त करण्यात आला आहे काय ?	होय	नाही	
१) जन्म नोंद दाखला प्राप्त केला आहे काय ?	होय	नाही	
२) शाळेचा दाखला/शाळा सोडल्याचे प्रमाणपत्र मिळवले आहे काय ?	होय	नाही	
३) शाळेच्या रजिस्टरचा उतारा मिळवला आहे काय ?	होय	नाही	
४) शाळेचे संबंधीत क्लर्क/शिक्षक यांचा रजिस्टरच्या अनुषंगाने जबाब नोंदविला आहे काय ?	होय	नाही	
५) वैद्यकीय अधिकारी यांचा अहवाल प्राप्त केला आहे काय ?	होय	नाही	
क) बळीत मुलीने घटना सर्वप्रथम ज्या व्यक्तीस सांगितली त्या व्यक्तीचा जबाब घेतला आहे काय ?	होय	नाही	
ड) बळीत मुलीचे अपहरण केले असल्यास आरोपीताकडे बस, रेल्वे, विमान तिकीट, लॉज / हॉटेलचे बील इत्यादी दुवे मिळालेत का ?	होय	नाही	
इ) वरील प्रमाणे दुवे मिळाले असल्यास ते पंचनाम्याद्वारे ताब्यात घेतले आहेत का ?	होय	नाही	
ई) आरोपीताने बळीत मुलीची चित्रफित, फोटो यांचेद्वारे ब्लॅकमेल करून बलात्कार केला असल्यास सदरचे साहित्य पंचनाम्याद्वारे हस्तगत करण्यात आले आहे काय ?	होय	नाही	
फ) लॉज/हॉटेल/मुसाफीर खाना/धर्मशाळा/ईपीआर रजिस्टर (हॉस्पिटल व पोलीस ठाणे येथील) यांच्या रजिस्टरचा उतारा प्राप्त करण्यात आला आहे का ?	होय	नाही	
ग) हॉस्पिटलमधून इपीआर संदेश देणा-या तसेच पोलीस ठाण्यात सदरचा संदेश लिहून घेणा-या अंमलदारांचे जबाब घेतलेत का ?	होय	नाही	
घ) आरोपी अटक केल्यानंतर फिर्यादी/बळीत मुलगी हिचा पुरवणी जबाब घेतला आहे काय?	होय	नाही	
न) आरोपी गुन्हाबाबत कबुली जबाब देण्यास अथवा एखादा महत्वाचा साक्षीदार शपथेवर गुन्हाची हकीगत सांगण्यास तयार असल्यास फौ.दं.प्र.संहिता कलम १६४ अन्वये कार्यवाही करण्यात आली आहे का?	होय	नाही	
च) मुद्देमाल प्रयोग शाळेत घेवून जाणारे व आणणाऱ्या अंमलदाराचे जबाब नोंद केले काय?	होय	नाही	
(९) दोषारोप पत्र सादर करताना घ्यावयाची काळजी.	होय	नाही	
आरोपी विरुद्ध दोषारोप पत्र सादर करण्या इतपत पुरावा प्राप्त झाला आहे का ?	होय	नाही	

विनयभंग

पोलीस ठाणे-

गुरनं- /

तपासी अंमलदार:-

विनयभंगाचे गुन्हे नोंदविण्यापुर्वी व नंतर तपास करित असताना विचारात घ्यावायाचे मुद्दे

विनयभंग ३५४	१. पिडीत महिलेच्या बाबतीत अंगावर जाणे किंवा अन्यायाची बळजोरीचा वापर केलेला असावा. २. तिच्या मनास धक्का बसावा या इरादयाने किंवा या कृतीने तिला मनास धक्का बसणार आहे हे माहिती असून कृत्य केले असावे. ३. आरोपीच्या कृत्याने तिच्या मनास लज्जा वाटेल असेल कृत्य आरोपीकडून झालेले असावे
----------------	---

अ.नं.	कागदाचा तपाशील	
१.	फिर्याद पिडीत महिलेने दिली आहे काय ? हे नमूद करावे.	
२.	फिर्यादीस लज्जा वाटेल अगर तिच्या मनास धक्का बसेल अशा इरादयाने आरोपीने कृत्य केले हे खबरीमध्ये घ्यावे.	
३.	पिडीत महिलेने खबर दिली नसलेस ती का दिली नाही याचा फिर्यादीत उल्लेख करावा.	
४.	पिडीत महिलेचे वय व पत्ता घ्यावा.	
५.	फिर्यादीस वर्दी जबाब वाचून दाखवावी.	
६.	वर्दी जबाबवर फिर्यादीची सही घ्यावी.	
७.	फोनवर माहिती मिळाल्यास फोनवरूनच वर्दी घ्यावी.	
८.	वर्दी घेताना गरज असल्यास दुभाषी वापरावा.	
९.	दुभाषी वापरल्यास फिर्यादीस वर्दी वाचून दाखवून सही घ्यावी.	
१०.	साक्षीदारांच्या सहया घेण्यात येवू नयेत.	

विनयभंग

११.	साक्षीदार व पंच गुन्हेगारी पार्श्वभूमीचे नाहीत याची खात्री करावी.	
१२.	साक्षीदारांचे व पंचाचे पुर्ण नांव,पत्ता व फोन नंबर घ्यावा.	
१३.	सदरचा गुन्हा कोठे घडला त्या ठिकाणचे वर्णन घ्यावे.	
१४.	आरोपी हा फिर्यादीच्या ओळखीचा आहे काय ? याची खात्री करावी.	
१५.	पिडीत महिला ही नेहमी त्याच रस्त्याने येत-जात होती हे आरोपीस माहित होते काय ? याची आरोपीकडे विचारपूस करावी.	
१६.	पिडीत महिला ही घरात एकटी असताना आरोपीने सदरचा गुन्हा केला आहे का ? याची आरोपीकडे विचारपूस करावी.	
१७.	आरोपी व फिर्यादी यांच्यात पुर्ववैमनस्य होते काय ? हे तपासून पहावे.	
१८.	सदरचा गुन्हा हा सुड घेणेच्या भावनेतून घडलेला आहे काय ? हे तपासून पहावे.	
१९.	पिडीत महिला व आरोपी यांच्यात झोंबा-झोंबी झाली होती काय ?याची फिर्यादी व आरोपीकडे चौकशी करावी.	
२०.	असल्यास तिला औषधोपचारासाठी शासकीय दवाखान्यात पाठवावे.	
२१.	सदर बाबत स्टेशन डायरीत नोंद घ्यावी.	
२२.	वैद्यकिय तपासणीसाठी घेवून जाणाऱ्या पोलीस कर्मचाऱ्याचे तपास टिपण कागदपत्रात सामील करावी.	
२३.	स्टेशन डायरीच्या नोंदीचा उतारा कागदपत्रात सामील करावा.	
२४.	गुन्ह्याचे ठिकाण उघडया जागेवर असल्यास त्या जागी झटापटीच्या खुणा आहेत का याची खात्री करावी	
२५.	झटापटीत बांगड्याचे तुकडे,फाटलेली कपडे,मिळुन आली आहेत का याची खात्री करावी.	
२६.	पिडीत महिलेने आरडाओरडा केला होता काय?याची आजूबाजूस चौकशी करावी.	
२७.	असल्यास तिच्या मदतीला कोणी आले होते काय ? याची चौकशी करावी.	

विनयभंग

२८.	असल्यास त्यांचे तपास टिपण घेवून कागदपत्रात सामील करावे.	
२९.	आरोपी निष्पन्न असल्यास त्याचा शोध घेण्यासाठी ताबडतोब कर्मचारी पाठवावे.	
३०.	त्याबाबत तसे आदेश देवून स्टेशन डायरीत नोंद घ्यावी.	
३१.	आरोपी संशर्द्धित असल्यास त्याच्या नातेवाईकांकडे शोध घ्यावा.	
३२.	आरोपी अटक करतेवेळी सर्वोच्च न्यायालयाचे मार्गदर्शक तत्वाचे पालन करावे.	
३३.	पिडीत महिला अनुसुचित जाती जमातीची आहे का? हे पडताळून पहावे.	
३४.	असल्यास त्याबाबत वरिष्ठांना कळवावे.	
३५.	पिडीत महिलेचा/आरोपीचा वयाचा व जातीचा दाखला घेण्यात यावा.	
३६.	पिडीत महिलेने तिच्यावर झाले अत्याचाराबाबत प्रथम कोणास सांगितले, त्या साक्षीदाराकडे विचारपूस करावी.	
३७.	पिडीत महिलेवर अत्याचार करण्यासाठी आरोपीने काय बहाणा केला होता काय? याची फिर्यादी/आरोपीकडे चौकशी करावी.	
३८.	निष्पन्न आरोपीस अटक करताना सर्वोच्च न्यायालयाचे नियमांचे पालन करावे.	
३९.	आरोपीस वैद्यकिय तपासणीस पाठवावे.	
४०.	आरोपीस वैद्यकिय तपासणीस नेणाऱ्या पोलीस कर्मचाऱ्याचे तपास टिपण कागदपत्रात सामील करावे.	
४१.	स्टेशन डायरीत नोंद घ्यावी.	
४२.	कागदपत्राची छानणी करून वरिष्ठांचे मार्गदर्शन घ्यावे.	

भादविसं
४९८(अ)/३०४(ब)/३०६

पोलीस ठाणे-

गुरनं- /

तपासी अंमलदार:-

कलम ४९८(अ),(ब) खाली गुन्हे नोंदविण्यापुर्वी व नंतर तपास करीत असताना विचारात घ्यावयाचे मुद्दे

अ.न.	कागदाचा तपशील		
१.	मुलीला माहेरून पैसे आणण्याचे कारणांवरून त्रास होत होता काय याची खात्री करावी.		
२.	लग्नास किती वर्ष झाले हे नमूद करावे.		
३.	लग्नाचे वेळी हुडा वगैरे मागण्याचा प्रकार झाला होता काय ? याची चौकशी करावी.		
४.	तशा प्रकारे हुंडा दिला होता का? याची चौकशी करावी.		
५.	याबाबत काही कागदोपत्री पुरावा आहे किंवा या बाबत साक्षीदार आहेत का ? याची चौकशी करावी.		
६.	सासरच्या कोणत्या नातेवाईकांकडून तिला त्रास होत होता ? याची चौकशी करावी		
७.	मुलीला सासरी त्रास होत होता याबाबत मुलीने तिचे आई-वडिलांना किंवा नातेवाईक किंवा मित्र-मैत्रीणी यांना कधी पत्र किंवा चिठ्ठी पाठविली होती किंवा तक्रार केली होती का ? याचा तपास करावा.		
८.	सदरबाबत महिला अत्याचार सुरक्षा समितीकडे अर्ज दिला होता काय ? याची चौकशी करावी.		
९.	मुलीने कोणत्या पोलीस ठाण्याला लेखी अर्ज किंवा एन.सी.तक्रार वगैरे केली होती का? याची चौकशी केली.		
१०.	मुलीने अगर मुलीच्या नातेवाईकांनी इतरत्र तक्रारी अर्ज दिला होता काय ? याची चौकशी करावी.		
११.	असल्यास अर्जाची प्रत कागदपत्रात सामील करण्यात करावी.		

भादविसं
४९८(अ)/३०४(ब)/३०६

१२.	सदरबाबत पोटगीसाठी कोर्टात दावा दाखल करणेत आला होता काय ? याची चौकशी करावी.		
१३.	कोर्टात घटस्फोटासाठी अगर पोटगीसाठी दावा दाखल असलेबाबत कागदपत्रांची प्रत तपास टिपणात दाखल करावी.		
१४.	संबंधित वकिलाचे जबाब कागदपत्रात सामील करावे		
१५.	मुलीने तिला मारहाण झाल्याबाबत वैद्यकीय उपचार घेतले त्या डॉक्टरांची किंवा रुग्णालयाची काही कागदपत्रे तपास टिपणात सामील करावी.		
१६.	मुलीला जाच किंवा छळ हा कोणत्या प्रकारचा होत होता याबाबतची माहिती तिच्या शब्दातच घ्यावी.		
१७.	शेजारपाजारच्या लोकांनी पुर्वी त्यांच्या मध्ये भांडण होत होते किंवा ज्या दिवशी घटना घडली त्या दिवशी काही भांडण वगैरे झाले होते का? याची चौकशी करावी.		
१८.	झाले असल्यास तसे त्याचे जबाब नोंदवावेत.		
१९.	महिला ही तक्रार करताना तिचे दिर,नणंदा,सासु-सासरे वगैरे विरुद्ध तक्रार करीत असतील तर त्यांच्याकडून निश्चित काय त्रास होत होता याबाबत वर्दीजबाबात सविस्तर नोंदवावे.		
२०.	तपासाचे पुराव्याकामी फिर्यादीने पत्र, चिठ्ठ्या इतर काही हजर केले असले तर ताब्यात घेवुन तसा सविस्तर पंचानामा करावा.		
२१.	अत्याचारीत महिलेचा मृत्यू कोणत्या प्रकारे झाला हे नमूद करावी.		
२२.	अत्याचारीत महिलेस जाळून मारणेत आले आहे काय ? याचा तपास करावा.		
२३.	असल्यास घटनास्थळाहुन काडेपेटी, स्टोव्ह, रॉकेलचा कॅन वगैरे वस्तु हस्तगत कराव्यात.		
२४.	मयताच्या कपड्यातून रॉकेलचा वास येत होता काय ? याचा तपास करावा.		
२५.	मयतेस मारताना तिच्यात व आरोपी यांच्यात झटापट झाली होती काय ? याचा तपास करावा.		
२६.	असल्यास घटनास्थळी त्याच्या खुणा मिळून आल्या आहेत काय ? याचा शोध घ्यावा.		

भादविसं
४९८(अ)/३०४(ब)/३०६

२७.	घटना घडताना महिलेने आरडाओरडा केला होता काय ? याची चौकशी करावी		
२८.	असल्यास तिच्या मदतीला शेजारी धावून आले होते काय ? याची चौकशी करावी.		
२९.	आले असल्यास त्यांचे जबाब घेवून कागदपत्रात सामील करावे.		
३०.	पंचनामा करताना सराईत पंच घेणेत आले नाहीत याची खात्री करावी.		
३१.	गरज असल्यास पंचनामा करताना दुभाषी वापरावा.		
३२.	दुभाषी वापरल्यास पंचाना पंचनामा/जबाब वाचून दाखवून स्वाक्षरी घेण्यात आली आहे काय ?		
३३.	फिर्यादीची फिर्याद घेताना गरज असल्यास दुभाषी वापरावा.		
३४.	असल्यास फिर्याद वाचून दाखवून स्वाक्षरी घ्यावी.		
३५.	गुन्हेगारी पार्श्वभूमी असणारे पंच घेवू नयेत.		
३६.	घटनास्थळाचे निरीक्षण करताना पंचासमक्ष घडयाळ्याच्या काट्याच्या दिशेने अथवा विरुद्ध दिशेने करून तपशीलवार पंचनामा करावा.		
३७.	साक्षीदार व पंचाचे संपूर्ण नाव,पत्ता,व फोन नंबर घ्यावा.		
३८.	निष्पन्न आरोपीस अटक करताना सर्वोच्च न्यायालयाच्या नियमांचे पालन करावा.		
३९.	आरोपींची वैद्यकिय तपासणी करावी.		
४०.	वैद्यकिय तपासणीसाठी घेवून जाणाऱ्या पोलीस कर्मचाऱ्याचे तपास टिपण कागदपत्रात सामील करावे.		
४१.	तशी स्टेशन डायरीत नोंद घ्यावी.		
४२.	असल्यास त्याचा उतारा कागदपत्रात सामील करावा.		
४३.	सहाय्यक संचालक व सरकारी अभियोक्ता यांचे अभिप्राय घेवून विहीत मुदतीत दोषारोप पत्र न्यायालयात दाखल करावे.		

वारस मृतदेह असलेल्या खुनाच्या गुन्ह्यासंबंधी प्रश्नावली

अ. क्र.	सुरुवातीच्या तपासासंबंधी प्रश्न			
१	प्रथम खबरी अहवालामध्ये आरोपीतांची नावे निष्पन्न झाली आहेत काय ?	होय	नाही	
२	नसेल तर आरोपीची/संशयितांची सविस्तर वर्णने नोंद केली आहेत काय ?	होय	नाही	
३	गुन्ह्याचा हेतू स्पष्ट झाला आहे काय ?	होय	नाही	
४	आरोपीचा खुनाचा हेतू दाखविणा-या पुर्वी घडलेल्या घटना संदर्भात पोलीस ठाण्यात नोंदी आहेत काय ?	होय	नाही	
५	गुन्ह्यात वापरलेल्या हत्यारांची वर्णने नमूद करण्यात आली आहेत काय ?	होय	नाही	
६	गुन्ह्यात चोरीस गेलेल्या मालाचे वर्णन नमूद करण्यात आले आहे काय ?	होय	नाही	
७	गुन्ह्यात वापरलेल्या वाहनांचे वर्णन नमूद करण्यात आले आहे काय ?	होय	नाही	
८	गुन्ह्यात प्रथमदर्शी साक्षीदार आहेत काय ?	होय	नाही	
९	त्यांची नावे प्रथम खबरीमध्ये नमूद करण्यात आली आहेत काय ?	होय	नाही	
१०	मयत इसमाचा मृत्यूपूर्व जबाब घेण्यात आला आहे काय ?	होय	नाही	
११	रुग्णालयात घेतला असल्यास, संबंधित डॉक्टरांचा शेरा घेतला आहे काय ?	होय	नाही	
१२	इन्क्वेस्ट पंचनाम्यात मृत व्यक्तीस ओळखल्याचा उल्लेख आला आहे काय?	होय	नाही	
१३	मृतदेहावरील जखमांचे सविस्तर वर्णन केले आहे काय ?	होय	नाही	
१४	जखमा व अंगातील कपड्यावरील कटमार्क एकमेकांशी मिळतेजुळते आहेत काय ?	होय	नाही	
१५	मृताच्या अंगावर दिसून आलेल्या जखमा गुन्ह्यात नमुद हत्याराने होवू शकतात काय याबाबतचे डॉक्टरांचे मत घेतले आहे काय ?	होय	नाही	
१६	इन्क्वेस्ट पंचनाम्यामधील नमूद केलेल्या मृताच्या अंगावरील जखमा व शव विच्छेदन अहवालामध्ये नमूद केलेल्या जखमा यामध्ये एकरूपता आहे काय?	होय	नाही	
१७	विषबाधेने मृत्यू झाल्यास,मृतकाचा व्हिसेरा घेण्यात आला आहे काय ?	होय	नाही	
१८	मृतक स्त्री असल्यास, तिच्यावर लैंगिक अत्याचार झाला आहे काय ?	होय	नाही	
१९	व त्यासंबंधी जैविक पुरावे ताब्यात घेण्यात आले आहेत काय ?	होय	नाही	
२०	मयत स्त्री नवविवाहित असल्यास,तिचा हुंडयासाठी छळ झाला आहे काय ?	होय	नाही	
२१	असल्यास, त्यासंबंधी पुरावा गोळा केला आहे काय ?	होय	नाही	
२२	घटनास्थळाची फोटोग्राफी किंवा व्हिडीओग्राफी केलेली आहे काय ?	होय	नाही	
२३	व फोटोग्राफरचे नांव पंचनाम्यात नमुद केले आहे काय ?	होय	नाही	
२४	त्यांचे जबाब नोंद केले आहेत काय ?	होय	नाही	
२५	घटनास्थळाचा नकाशा काढला आहे काय ?	होय	नाही	
२६	गुन्ह्याचे ठिकाणी अंगुली मुद्रातज्ञांना बोलावले आहे काय?	होय	नाही	
२७	श्वानपथकाला बोलावले आहे काय?	होय	नाही	
२८	घटनास्थळी इन्व्हेस्टीगेशन मोबाईल व्हॅन व रासायनिक विश्लेषण मोबाईल यांना बोलविण्यात आले आहे काय ?	होय	नाही	
२९	घटनास्थळावरून घेतलेले भौतिक व जैविक दुवे घटनास्थळावरच मोहरबंद केल्याबाबतचा उल्लेख पंचनाम्यात केला आहे काय	होय	नाही	
३०	हत्यार हस्तगत झाल्यास, त्यावर रक्ताचे डाग मिळून आले आहेत काय ?	होय	नाही	

वारस मृतदेह असलेल्या खुनाच्या गुन्ह्यासंबंधी प्रश्नावली

३१	गुन्ह्यात अग्निशस्त्र वापरले असेल तर, घटनास्थळावर रिकाम्या पुंगळ्या मिळाल्या आहेत काय ?	होय	नाही	
३२	गुन्ह्यात जप्त केलेले किंवा घटनास्थळावरून जप्त केलेले हत्यार, कपडे हे रासायनिक विश्लेषणाकरिता (७।) पाठविले आहेत काय ?	होय	नाही	
३३	मुद्देमाल प्रयोग शाळेत घेवून जाणारे व आणणाऱ्या अंमलदाराचे जबाब नोंद केले काय ?	होय	नाही	
३४	ठाणे दैनंदिनी, मुद्देमाल नोंदवही, गुन्हे नोंदवही, ई.पी.आर. रजिस्टर, लॉकअप रजिस्टर, इत्यादीमधील नोंदीमध्ये सुसंगती आहे काय ?	होय	नाही	
३५	इ.पी.आर. नोंद घेणाऱ्या अंमलदाराचा जबाब घेतला आहे काय ?	होय	नाही	
३६	आरोपी अटक करताना अटक पंचनामा करण्यात आला आहे काय ?	होय	नाही	
३७	आरोपीच्या रक्ताचा नमुना तपासणीसाठी घेतला आहे काय ?	होय	नाही	
३८	अटक आरोपीची घरझडती घेतली आहे काय ?	होय	नाही	
३९	आरोपीचे पूर्व पोलीस रेकॉर्ड तपासले आहे काय ?	होय	नाही	
४०	आवश्यकतेनुसार आरोपीची ओळख परेड घेण्यात आली आहे काय ?	होय	नाही	
४१	त्यातील साक्षीदारांचे पुरवणी जबाब नोंदविण्यात आले आहेत काय ?	होय	नाही	
४२	जप्ती पंचनाम्यावर आरोपीची सही घेतली आहे काय ?	होय	नाही	
४३	गुन्ह्यातील आरोपी गॅंगस्टर आहे काय ?	होय	नाही	
४४	असल्यास, मोक्का कायद्याप्रमाणे कारवाई करण्यास पात्र आहे काय ?	होय	नाही	

अनोळखी मृतदेह असलेल्या खुनाच्या गुन्ह्याबाबत प्रश्नावली

अ. क्र.	सुरुवातीच्या तपासासंबंधी प्रश्न			
१	मयताचे पूर्ण वर्णन इन्क्वेस्ट पंचनामा व प्रथम खबरी अहवालामध्ये आले आहे काय ?	होय	नाही	
२	मयताचा जात/धर्म निष्पन्न झाला आहे काय ?	होय	नाही	
३	मारहाणीच्या खुणा व हत्यार/अग्नीशस्त्राच्या जखमा असल्यास त्याचा उल्लेख पंचनाम्यात आला आहे काय ?	होय	नाही	
४	पंचनाम्याच्या वेळी असलेल्या प्रकाशाच्या स्थितीबाबत पंचनाम्यात उल्लेख केला आहे काय ?	होय	नाही	
५	मयताचे अंगुलीमुद्रा घेण्यात आल्या आहेत काय ?	होय	नाही	
६	मयताचे फोटो काढण्यात आले आहेत काय ?	होय	नाही	
७	फोटोग्राफरचा जबाब नोंद केला आहे काय ?	होय	नाही	
८	मयताचे रक्त, केस, कातडी, दात, हाडे हे डी.एन.ए.तपासणीसाठी घेतले आहे काय ?	होय	नाही	
९	गुन्ह्याचे ठिकाणी अंगुलीमुद्रा तज्ञांना बोलावले आहे काय ?	होय	नाही	
१०	गुन्ह्याचे ठिकाणी श्वानपथकाला बोलावले आहे काय ?	होय	नाही	
११	अंगुलीमुद्रांचा अहवाल सकारात्मक आला आहे काय ?	होय	नाही	
१२	घटनास्थळी इन्व्हेस्टीगेशन मोबाईल व्हॅन व रासायनिक विश्लेषण मोबाईल यांना बोलविण्यात आले आहे काय ?	होय	नाही	
१३	मृतकाच्या हाडांचा सांगाडा मिळाला असल्यास तो सांगाडा प्रोफेसर ऑफ अँनाटॉमि (Anotomy) जे.जे.रूग्णालय यांना पाठविला आहे काय ?	होय	नाही	
१४	प्रोफेसर ऑफ अँनाटॉमि (Anotomy) यांचा अभिप्राय प्राप्त झाला आहे काय ?	होय	नाही	
१५	मृतकाच्या कवटीचे सुपर इम्पोजीशन तंत्र वापरून ओळख पटविण्याचा किंवा मयताचे मानीव चित्र तयार करण्यात आले आहे काय ?	होय	नाही	
१६	सुपर इम्पोजीशन तंत्राद्वारे काढण्यात आलेल्या मानीव चित्रांची प्रसिध्दी प्रसारमाध्यमाद्वारे केली आहे काय ?	होय	नाही	
१७	मयताचे फोटो प्रसारमाध्यम व दुरचित्रवार्तांना प्रसिध्दीसाठी दिले आहेत काय ?	होय	नाही	
१८	मयत इसमांबाबत पोलीस परिपत्रकात व बिनतारी संदेशाद्वारे प्रसिध्द करण्यात आली आहे काय ?	होय	नाही	
१९	जळवपासच्या पोलीस ठाण्यातील नजिकच्या काळातील माणसे हरविल्याच्या नोंदी तपासल्या आहेत काय ?	होय	नाही	
२०	हरवलेल्या इसमाबाबत माहिती मिसिंग पर्सन ब्युरो व एन.सी.आर.बी. ला कळविले आहे काय ?	होय	नाही	
२१	मयताच्या अंगावर गोंदलेले, कपड्यावर टेलर व लॉन्ड्री मार्क मिळाला काय ?	होय	नाही	
२२	मयतास इतरत्र जिवे ठार मारून दुस-या ठिकाणी मृतदेह टाकण्यात आल्याची शक्यता आहे काय ?	होय	नाही	
२३	असल्यास मृतदेहास घेवून येणा-या वाहनांबाबत चौकशी करण्यात आली आहे काय ?	होय	नाही	

गैरकायदा मंडळी/
गर्दीमारामारी

पोलीस ठाणे—

गुरजं—

/

तपासी अंमलदार:—

१.	गैरकायदयाची मंडळी १४१	१. पाच किंवा पाच पेक्षा अधिक व्यक्ती असाव्यात २. गैरकायदयाच्या मंडळीचा हेतू (क १४१) मधील पाच पैकी एक कृती करण्याचा असावा ३. सर्व मंडळींचा एकच हेतू असावा ४. आरोपींनी सदरचा जमाव केला असावा किंवा तो पुढे चालू ठेवला असावा. ५. वरील बाबी माहिती असूनसुद्धा आरोपींनी ते कृत्य केले असावे.
२.	गर्दी केल्याबद्दल क १४६, १४७	१. बेकायदेशीर जमाव पाच किंवा जास्त लोकांचा असावा २. बेकायदेशीर जमावाने किंवा त्यातील व्यक्तींनी बळाचा वापर केलेला असावा. ३. आरोपी हा बेकायदेशीर जमावाचा सभासद असावा. ४. बेकायदेशीर जमावाने त्यांचा समान उद्देश पार पाडण्यासाठी बळाचा वापर केलेला असावा.

* गर्दीमारामारीचे गुन्हे नोंदविण्यापुर्वी व नंतर तपास करीत असताना विचारात घ्यावयाचे मुद्दे

अ.न.	कागदाचा तपाशील	
१.	गैरकायदयाची मंडळी कोणत्या विशिष्ट कारणासाठी जमली आहेत हे पहावे.	
२.	गैरकायदयाची मंडळी जमण्याचा हेतू फिर्यादीत सविस्तर घ्यावा.	
३.	आरोपींची नांवे माहित असल्यास वर्दी जबाबात घ्यावीत.	
४.	गुन्हा कोठे व कसा घडला ? याबाबत सविस्तर नोंद घ्यावी.	
५.	गुन्ह्याची फिर्याद फोनद्वारे अगर समक्ष येवून जखमी, अगर जखमीचे नातेवाईकांनी दिली हे फिर्यादीत नमूद करावे.	
६.	घटनास्थळी ताबडतोब कर्मचारी पाठवावेत.	
७.	घटनास्थळी कोणी जखमी असल्यास त्यांना औषधोपचारासाठी दवाखान्यात पाठवावे	
८.	असल्यास कोणत्या कर्मचाऱ्याबरोबर पाठविण्यात आले याची नोंद घ्यावी.	

गैरकायदा मंडळी/
गर्दीमारामारी

९.	कर्मचाऱ्याचे टिपण कागदपत्रात सामील करावे.	
१०.	जखमी परस्पर औषधोपचारासाठी दवाखान्यात दाखल झाले असल्यास मेडिकल ऑफिसर यांना कळवावे.	
११.	जखमीचे जखमांबाबतचे सर्टिफिकेट घ्यावे.	
१२.	घटनास्थळी तोडफोड, नुकसान झाले असल्यास पंचनाम्यात सविस्तर नमूद करावे.	
१३.	घटनास्थळाचा पंचनामा करण्यात यावा.	
१४.	घटना स्थळी मिळून आलेल्या आरोपीच्या वस्तू जप्त कराव्यात	
१५.	घटनास्थळी पडलेल्या वस्तू, जाळपोळ, तोडफोड अथवा पुतळा वगैरे जाळला असल्यास त्याची छायाचित्रे अगर व्हिडीओ शुटींग घेण्यात यावे.	
१६.	पंचनाम्याने जप्त करण्यात आलेल्या वस्तूंची मुद्देमाल पावती फाडावी.	
१७.	मुद्देमाल पावतीची एक प्रत कागदपत्रात सामील करावी.	
१८.	पंचनामा करताना सराईत पंच घेवू नयेत.	
१९.	पंचनामा करताना गरज असल्यास दुभाषी वापरावा.	
२०.	पंचाना पंचनामा/जबाब वाचून दाखवून स्वाक्षरी घ्यावी.	
२१.	फिर्यादीस फिर्याद वाचून दाखवून स्वाक्षरी घ्यावी.	
२२.	गुन्हेगारी पार्श्वभूमी असणारे पंच घेवू नये.	
२३.	घटनास्थळाचे निरीक्षण करताना पंचासमक्ष घड्याळयाच्या काट्याच्या दिशेने अथवा विरुद्ध दिशेने करून तपशीलवार पंचनामा करावा.	
२४.	घटना पाहणारे प्रत्यक्षदर्शी साक्षीदार मिळवावेत.	
२५.	गुन्हा जमिनीच्या, घराच्या अगर इतर कोणत्या कारणांवरून घडला याची खात्री करावी.	
२६.	असल्यास त्यात पुर्वीचे अर्ज अगर तक्रारी नोंद करावी.	
२७.	गुन्हा दोन धर्माविरुद्धच्या लोकांत घडला आहे काय? याची खात्री करावी.	
२८.	गुन्हा राजकिय कारणांवरून घडला आहे काय ? याची खात्री करावी.	
२९.	आमदार/खासदार यांना अटक केलेस तशी माहिती सभापतींना २४ तासाचे आत कळवावी.	
३०.	बेकायदा जमाव जमला असेल तर कार्यकारी दंडाधिकारी यांना कळवावे.	

गैरकायदा मंडळी/
गर्दीमारामारी

३१.	सदर मुदतीत जिल्हादंडाधिकारी यांनी मुंबई पोलीस कायदा कलम ३७(१)(३) चा अंमल जारी केला होता काय ? याची खात्री करावी.	
३२.	जिल्हादंडाधिकारी यांनी केलेल्या आदेशाची प्रत कागदपत्रात सामील करावी.	
३३.	गुन्हा घडल्याने सामान्य जनतेत तीव्र पडसाद उमटले आहेत काय? हे नमूद करावे.	
३४.	असल्यास कोणती उपाययोजना करण्यात आली होती काय? हे नमूद करावे.	
३५.	पंच, साक्षीदार यांचे पूर्ण नांव, पत्ता व फोन नंबर घ्यावेत.	
३६.	आरोपींना अटक करताना सर्वोच्च न्यायालयाचे नियमाचे पालन करावे.	
३७.	आरोपींना अटकेनंतर मेडीकल तपासणीसाठी पाठविताना स्टेशन डायरीस नोंद करावी.	
३८.	आरोपींना वैद्यकिय तपासणीस घेवून जाणाऱ्या पोलीस कर्मचाऱ्याचे तपास टिपण कागदपत्रात सामील करावे.	

	सरकारी नोकरावर हल्ला	
---	----------------------	--

पोलीस ठाणे—	गुरनं— /	तपासी अंमलदार :—
-------------	----------	------------------

१.	सरकारी नोकर व्याख्या	शासनाने व शासनाच्या अधिपत्याखाली असलेल्या स्थानिक संस्थानी आपले कामकाजाकरीता नेमणूक केलेली किंवा निवडण्यात आलेल्या ज्या व्यक्तीला आपले कायदयाने दिलेले काम करण्याकरिता अधिकार प्रदान केलेले आहेत अशा प्रत्येक व्यक्तीचा सरकारी नोकर या संज्ञेत समावेश होतो.
२.	आपखुशीने सरकारी नोकरास दुखापत करून हल्ला करणे ३३२,३५३	१. आरोपीने सरकारी नोकरास आपखुशीने दुखापत केलेली असावी. २. दुखापत केली असावी अ) सरकारी नोकर त्याचे कायदेशीर कर्तव्य बजावत असताना ब) त्यास त्याचे कर्तव्य करताना प्रतिबंध व्हावा. क) त्याने कायदेशीर कर्तव्य करण्याचा प्रयत्न केला असता
३.	आपखुशीने सरकारी नोकरास दुखापत करून हल्ला करणे ३३३,३५३	१. आरोपीने आपखुशीने दुखापत केलेली असावी. २. सरकारी नोकर त्याचे कायदेशीर कर्तव्य करीत असताना ३. मोठी दुखापत केलेली असावा अ) जेव्हा तो सरकारी नोकर म्हणून कर्तव्य करीत असताना ब) सरकारी नोकर म्हणून काम करीत असताना त्यास प्रतिबंध करणेसाठी क) सरकारी नोकर या नात्याने कोणतेही कार्य करीत असताना

सरकारी नोकरावरील हल्ल्यांचे गुन्हे नोंदविण्यापुर्वी व नंतर तपास करीत असताना विचारात घ्यावयाचे मुद्दे

अ.न.	कागदाचा तपाशील		
१.	फिर्यादी हा सरकारी नोकर आहे काय ? याची चौकशी करावी.		
२.	गुन्हा घडलेवेळेस तो सरकारी काम करीत होता काय ? याची खात्री करावी.		
३.	त्याने त्याचे सरकारी काम करू नये म्हणून हल्ला करण्यात आला होता काय ? याची खात्री करावी.		

सरकारी नोकरावर हल्ला

४.	त्याचे कामाचे स्वरूप कोणत्या प्रकारचे आहे हे फिर्यादीत नमूद करावे.		
५.	सरकारी नोकरावर हल्ला करताना काठी अगर इतर हत्यार वापरण्यात आले आहे का ? याची फिर्यादीकडे चौकशी करावी.		
६.	हत्यार जप्त करावे.		
७.	घटनास्थळी फिर्यादी व आरोपी यांच्यात झटापट झाली होती का ? याची चौकशी करावी.		
८.	प्रत्यक्ष पहाणारे साक्षीदार आहेत का याची चौकशी करावी.		
९.	असल्यास त्यांचे जबाब घेवून कागदपत्रात सामील करावेत.		
१०.	घटनास्थळाचा पंचनामा करावा.		
११.	पंचनामा पंचासमक्ष करून त्यावर त्यांच्या सहया घ्याव्यात.		
१२.	पंचनामा किती वाजता सुरु करून किती वाजता संपला हे नमूद करावे.		
१३.	साक्षीदार, पंच यांचे पुर्ण नांव, पुर्ण पत्ता, फोन नं. घ्यावा.		
१४.	फिर्यादी जखमी आहे का ? हे पहावे.		
१५.	असल्यास त्यास औषोधोपचारासाठी दवाखान्यात कर्मचाऱ्यासोबत पाठवावे.		
१६.	त्याच्या जखमांबाबत वैद्यकिय अधिकाऱ्याकडून सर्तीफिकेट घ्यावे.		
१७.	आरोपी निष्पन्न असल्यास त्यास अटक करताना सर्वोच्च न्यायालयाच्या नियमांचे पालन करावे.		
१८.	आरोपीची वैद्यकिय तपासणी करून घ्यावी.		
१९.	आरोपीस वैद्यकिय तपासणीसाठी घेवून जाणाऱ्या कर्मचाऱ्याचे तपास टिपण कागदपत्रात सामील करावे.		
२०.	स्टेशन डायरीत तशी नोंद घ्यावी.		

	मोटर अपघात	
---	------------	--

पोलीस ठाणे-	गुरनं- /	तपासी अंमलदार:-
-------------	----------	-----------------

• मोटर अपघात नोंदविण्यापुर्वी व नंतर तपास करीत असताना विचारात घ्यावयाचे मुद्दे *

अ. न.	कागदाचा तपाशील		
१	अपघाताची खबर टेलीफोनद्वारे आली असल्यास त्याप्रमाणे सविस्तर नोंदी घ्याव्यात.		
२	अपघाताची खबर जाणारे येणारे वाटसरुने दिली असल्यास त्याप्रमाणे सविस्तर नोंद घ्यावी.		
३	अपघाताची खबर मोटर चालकाने दिलेली असल्यास त्याप्रमाणे सविस्तर नोंदी घ्याव्यात.		
४	अपघाताची खबर जखमी इसमाने दिलेली असल्यास त्याप्रमाणे सविस्तर नोंदी घ्याव्यात.		
५	अपघाताची खबर तात्काळ स्टेशन डायरीमध्ये नोंद घेणेत यावी.		
६	अपघात रजिष्टरमध्ये घटनेची मुदतीत नोंद घ्यावी.		
७	अपघाताचे ठिकाणी जाताना जरूर ते साधने, बॅटरी, टेप, हातमोजे, क्राईमबॉक्स, प्राथमिक उपचार पेटी सोबत घ्यावी.		
८	घटनास्थळी जाणेपुर्वी मेडीकल ऑफीसर अगर इतर वैद्यकीय अधिकारी यांना माहिती द्यावी.		
९	अपघातामध्ये जास्त इसम मयत झाले असलेस तात्काळ वरिष्ठांना कळविणेत यावे.		
१०	अपघातामधील जखमींना औषधोपचाराकरीता तात्काळ पाठविणेत यावे.		
११	अपघाताच्या ठिकाणाचा नकाशा काढणेत यावा.		
१२	अपघातातील वाहने, जखमी ,मयत यांना रस्त्यावरून दूर करून वाहतूक सुरळीत करावी.		
१३	अपघाताच्या ठिकाणी वाहनांच्या रस्त्यावरील खुणा सुरक्षिततेच्या दृष्टीने राखून ठेवाव्यात.		
१४	अपघातामध्ये जर मयत असेल तर प्रेताचा इनक्वेस्ट पंचनामा करून प्रेत पोष्टमार्टेमसाठी पोलीसांचे मार्फत सरकारी दवाखान्यात पाठवावे.		
१५	मयतास मरण ज्यामुळे आले त्याचा अभिप्राय घ्यावा.		
१६	मयताची ओळख पटत नसेल तर त्याचा फोटो, हाताचे ठसे, गांवात दंवडी, वर्तमान पत्रे, आकाशवाणी, दूरदर्शन यांचेकडे मयता बाबत माहिती द्यावी.		
१७	जरुरी असेल तर मयताची जिल्हा गॅझेट व महाराष्ट्र गॅझेट मध्ये प्रसिध्दी द्यावी.		
१८	मोटर अपघातामध्ये २ किंवा त्यापेक्षा अधिक इसम मयत असतील तर जलद अहवाल पाठवावा.		
१९	अपघातातील वाहन व चालक यांची काळजीपूर्वक तपासणी करून घ्यावी.		
२०	जरुर असेल तर वाहन व्हेईकल इन्स्पेक्टर यांचेकडून तपासणी करून सर्टीफिकेट घ्यावे.		
२१	अपघाताच्या ठिकाणाचा पंचासमक्ष पंचनामा करणेत यावा.		

मोटार अपघात

२२	पंचनाम्यामध्ये वाहनाची दिशा, वाहनांचे कायदेशीर परवाने, वाहनांचे नंबर, ब्रेक-टायरच्या खुणा, वाहनांची लांबी रुंदी, परिस्थिती यांच्या चतुःसिमा घेणे याव्यात.		
२३	वाहनाच्या दिशा, काचेचे तुकडे, वाहनांच्या चाकास मास-रक्त इत्यादी आहे अगर कसे याबाबत पंचनाम्यात सविस्तर नमूद करण्यात यावे.		
२४	वाहने जर एकमेकावर आदळली असतील तर संबंधीत वाहनांचे रंग,प्राण्यांचे छिलटे, याचे वर्णन घेणे यावे.		
२५	जखमी अगर मयत यांचे अंगावरील कपडे वाहनात अडकले असतील ते जप्त करावेत.		
२६	वाहनातील व अपघातातील समक्ष पाहणारे साक्षीदार यांचेकडे चौकशी करून जबाब घेवून कागदपत्रात सामील करावेत.		
२७	अपघातातील सर्व बाबींचा विचार करून मोटार वाहन अधिनियममाप्रमाणे खाली तपासी अमलदार यांनी सरकार तर्फे फिर्यादी होवून खबर दयावी.		
२८	अपघातात मिळालेली खबर,परिसराची,पंचनामा,साक्षीदारांचा जबाब तसेच आरटीओ यांचा अभिप्राय या सर्व बाबींचा विचार करून मोटार चालकाचा दोष असलेस तपासी अंमलदारने सरकार तर्फे फिर्यादी होवून गुन्हा दाखल करावा.		
२९	मोटार वाहनचालकास त्याचा दोष दिसून आलेने एमव्हीअॅक-१३१प्रमाणे नोटीस बजावावी.		
३०	नोटीस बजावले बाबत त्याची नोटीसीवर सही घेऊन कागदपत्रात समाविष्ट करावी.		
३१	वाहन चालकाचा मोटार वाहन चालविण्याचा परवाना ताब्यात घेवून छाननी करावी.		
३२	अपघाताबाबत खबर देणेस विलंब झाला असेल तर वाहन चालकाचा जबाब घ्यावा.		
३३	वाहन चालकास अटक केली असलेस वाहनाचे मालकास सदर अपघाताची खबर देवून वाहनातील मालाची पुढील तजबीज करणेकामी कळविण्यात यावे.		
३४	मयताचे वारसास अपघाताची खबर देवून प्रेत व चिजवस्तू नातेवाईकांचे ताब्यात दयाव्यात.		
३५	अपघातातील जखमी जर दवाखान्यात दाखल असतील तर त्याबाबत त्यांच्या कुंटुबियांना कळविणे यावे.		
३६	मोठ्या अपघाताचेवेली टेलिफोन, वर्तमानपत्र, आकाशवाणी दूरदर्शनद्वारे अपघाताची खबर जाहीर करावी.		
३७	अपघातातील मृताची ओळख पटताच त्याच्या नातेवाईकांना/ मित्रांना ताबडतोब कळवावे.		
३८	साक्षीदारांचे पुर्ण नांव,पत्ता व फोन नं. घेण्यात यावा.		
३९	मोटार अपघातातील मृतांचे नातेवाईकांना जखमींना सत्वर आर्थिक मदत मिळणेचे दृष्टीने झाले तपासाचे कागदपत्रांचे नकलांचा सेट मोटार अपघात दावा प्रधिकरण यांचेकडे विना विलंब पाठवावा.		

दुखापत

पोलीस ठाणे-

गुरनं- /

तपासी अंमलदार:-

१.	साधी दुखापत ३२३	१. तक्रारदाराच्या शरीरास वेदना होईल अगर विकार होईल अशी कृती केली पाहिजे. २. सदरची दुखापत होण्यासाठी किंवा आपल्या कृतीने तसे होणार आहे हे माहित असुनसुध्दा तशी कृती केली तर
२.	घातक शस्त्राचे सहाय्याने साधी दुखापत ३२४	१. तक्रारदाराच्या शरीरास वेदना, रोग अगर विकार होईल अशी कृती केली पाहिजे. २. ती कृती त्या ईरादयाने केलेली असावी. किंवा या कृतीतून कोणाच्या शरीरास वेदना रोग अगर विकार होईल हे माहित असावे. ३. सदरची कृती विस्फोटाच्या सहाय्याने अगर भोकसण्याचे अगर कापण्याचे हत्याराने किंवा ज्याचा वापर हत्यारासारखा केला असता मृत्यू येण्यासारखे किंवा विष अगर तत्सम पदार्थ किंवा असा पदार्थ की जो माणसाच्या शरीरात गेला असता अगर रक्तात गेला असता अपाय होतो अगर कोणत्याही प्राण्याद्वारे करणे.
३.	मोठी दुखापत ३२५	१. आरोपीने दुखापत केलेली असावी. २. ती दुखापत कलम ३२४ मध्ये सांगितल्याप्रमाणे मोठी असावी. ३. सदरची दुखापत आपखुशीने कलम ३९ मध्ये सांगितल्या प्रमाणे असावी.
४.	घातक शस्त्राच्या सहाय्याने मोठी दुखापत ३२६	१. आरोपीने मोठी दुखापत आपखुशीने केलेली असावी. २. ती दुखापत विस्फोटाच्या सहाय्याने अगर भोकसण्याच्या अगर कापण्याच्या हत्याराने किंवा ज्याचा वापर हत्यारासारखा केला असता मृत्यू येण्यासारखे किंवा विष अगर तत्सम पदार्थ किंवा असा पदार्थ कि जो माणसाच्या शरीरात गेला असता अगर रक्तात गेला असता अपाय होतो अगर कोणत्याही त्रासाद्वारे दुखापत करणे.
५.	आपखुशीने सरकारी नोकरास दुखापत करणे ३३२	१. आरोपीने सरकारी नोकरास आपखुशीने दुखापत केलेली असावी. २. दुखापत केली असावी, अ) सरकारी नोकर त्याचे कायदेशीर कर्तव्य बजावत असताना ब) त्यास त्याचे कर्तव्य करताना प्रतिबंध व्हावा. क) त्याने कायदेशीर कर्तव्य करण्याचा प्रयत्न केला असता

दुखापत

६.	आपखुशीने सरकारी नोकरास मोठी दुखापत करणे ३३३	१. आरोपीने आपखुशीने दुखापत केलेली असावी. २. सरकारी नोकर त्याचे कायदेशीर कर्तव्य करीत असताना ३. मोठी दुखापत केलेली असावी अ) जेव्हा तो सरकारी नोकर म्हणून कर्तव्य करीत असताना ब) सरकारी नोकर म्हणून काम करीत असताना त्यास प्रतिबंध करणेसाठी क) सरकारी नोकर या नात्याने कोणतेही कार्य करीत असताना
----	---	---

***दुखापतीचे गुन्हे नोंदविण्यापुर्वी व नंतर तपास करीत असताना विचारात घ्यावायाचे मुद्दे ***

अ.न.	कागदाचा तपशील	
१.	दुखापत व्हावी या इरादयाने कृत्य केले असलेची खात्री करणेत यावी.	
२.	दुखापत मोठी होईल हे आरोपीस माहीत असलेची खात्री करणेत यावी.	
३.	दुखापतीबाबत सविस्तर व मुद्देसुद फिर्याद घेण्यात यावी.	
४.	घातक शस्त्राने दुखापत करण्यात आलेची खात्री करावी.	
५.	आरोपीचे नांव माहीत असलेस नांव वर्दी जबाबामध्ये घेणेत यावे.	
६.	गुन्हा कोठे व कसा घडला, गुन्ह्यात कोणते हत्यार वापरले याचा उल्लेख असावा.	
७.	गुन्ह्याची फिर्याद फोनव्दारे/जखमी/नातेवाईकाने दिली आहे याबाबतची माहिती घ्यावी.	
८.	पंचनामा करताना सराईत पंच घेणेत येवू नयेत.	
९.	पंचनामा करताना गरज असल्यास दुभाषी वापरण्यात यावा.	
१०.	पंचाना पंचनामा/जबाब वाचून दाखवून स्वाक्षरी घेण्यात यावी.	
११.	फिर्यादीची फिर्याद घेताना आवश्यकतेनुसार दुभाषी वापरण्यात यावा.	
१२.	फिर्यादीस फिर्याद वाचून दाखवून स्वाक्षरी घेण्यात यावी.	
१३.	गुन्हेगारी पार्श्वभूमी असणारे पंच वापरण्यात येवू नयेत.	
१४.	घटनास्थळाचे निरीक्षण करताना पंचासमक्ष घड्याळयाच्या काटयाच्या दिशेने अथवा विरुद्ध दिशेने करून तपशीलवार पंचनामा करण्यात यावा.	
१५.	आरोपी जखमी असलेस ज्या पो.कॉन्स्टेबल सोबत पाठविणेत आले त्याची नोंद घेण्यात यावी.	

दुखापत

१६.	जखमी परस्पर औषध उपचारासाठी दाखल झाला असलेस मेडीकल ऑफिसर यांना कळवावे.	
१७.	मेडीकल ऑफिसर यांना कळविलेबाबत स्टेशन डायरीत नोंद करून मदतीसाठी अंमलदार यांना आदेश दयावा.	
१८.	आदेश दिले नंतर त्यांनी खबर घेवून आले बद्दल रिपोर्ट दयावा.	
१९.	रिपोर्ट सोबत वर्दी आली असलेस दाखल करून तशी स्टेशन डायरीत नोंद करणेत यावी.	
२०.	गुन्हा दाखल केले नंतर वर्दी रिपोर्टची प्रत कोर्टात पाठविणेत यावी.	
२१.	समक्ष पाहणारे साक्षीदार यांचे जबाब घेणेत यावेत.	
२२.	पंचाचे व साक्षीदारांचे पूर्ण नांव, पत्ता, फोन नंबर घेण्यात यावेत.	
२३.	जखमीचे अंगावरील कपडे जप्त करणेत यावेत.	
२४.	जखमीचे अंगावरील कपड्यावरून धारदार शस्त्राने जखम झाली अगर कसे याबाबत सविस्तर पंचनामा करणेत यावा.	
२५.	जखमीचे वैद्यकीय प्रमाणपत्र मागवून घेण्यात यावे.	
२६.	त्यात जखमांचे स्वरूप गंभीर आहे काय ? याची खात्री करावी.	
२७.	मोठी दुखापत झाली असलेस मेडीकल ऑफिसर यांचेकडून खुलासा करून घेणेत यावा.	
२८.	जमिनीचे वा घराचे कारणांवरून सदरचा गुन्हा घडला आहे का? याबाबतचे पुरावे मिळवावेत.	
२९.	अशा कारणाने गुन्हा घडला असलेस त्यात पुर्वीचे अर्ज, तक्रारी होत्या का याची खात्री करावी.	
३०.	पुर्वीच्या तक्रारी असल्यास त्याचे उतारे कागदपत्रात सामील करावेत.	
३१.	गुन्ह्यापुर्वी प्रतिबंधक कारवाई करणेत आली असलेस ते पुरावे हस्तगत करावेत.	
३२.	पुर्वी प्रतिबंधक कारवाई करणेत आली असलेस जामीन बॉन्ड रद्द करणेस रिपोर्ट पाठवावा.	
३३.	अटक आरोपी हा गुन्ह्यातील माल काढून देत असेल तर तो भारतीय पुरावा कायदा कलम २७ प्रमाणे निवेदन पंचनामा करून जप्त करून ताब्यात घ्यावा.	
३४.	निवेदन पंचनामा करताना प्रत्येक वस्तू एकत्रित सील न करता वेगवेगळी सीलबंद करणेत यावी	
३५.	जप्त वस्तू कोणत्या ठिकाणाहून जप्त करण्यात आल्या हे तपशीलवार, सुसंगतपणे पंचनाम्यात लिहण्यात यावे.	

	खंडणी	
---	--------------	--

पोलीस ठाणे-	गुरनं- /	तपासी अंमलदार:-
-------------	----------	-----------------

- खंडणीचे गुन्हे नोंदविण्यापुर्वी व नंतर तपास करीत असताना विचारात घ्यावायाचे मुद्दे *

अ.न.	कागदाचा तपाशील	
१.	फिर्यादीने नोंदवलेला गुन्हा खरा आहे का ? याची सत्यता पडताळून पहावी.	
२.	आरोपीने फिर्यादीस खंडणी कोणत्या कारणासाठी मागितली आहे ? हे वर्दी जबाबात घ्यावे.	
३.	खंडणी न दिल्यास आरोपीने फिर्यादीस अगर त्याचे नातेवाईकास जीवे मारण्याची धमकी वगैरे दिली आहे का ? याची चौकशी करावी.	
४.	सदर खंडणी मागण्यासाठी आरोपीने फिर्यादीस फोन केला होता का ? किंवा स्वतः समक्ष घरात घुसून खंडणीची मागणी केली होती का ? याची चौकशी करावी	
५.	असल्यास घरातील काही वस्तूंची नासधूस /मोडतोड केली आहे काय ? याची चौकशी करावी.	
६.	असल्यास घटनास्थळाचा पंचनामा करावा.	
७.	घटनास्थळाचा पंचनामा दोन पंचासमोर घडयाळाच्या काट्याच्या दिशेने अगर विरुद्ध दिशेने सुरु करून पुर्ण करावा.	
८.	पंचनामा कशाच्या प्रकाशात पुर्ण केला याबाबत पंचनाम्यात नमूद करावे.	
९.	पंचनामा किती वाजता सुरु करून किती वाजता पुर्ण केला याची वेळ व लागलेला वेळ नमूद करावा.	
१०.	असल्यास पंचाच्या सहाया घ्याव्यात.	
११.	खंडणी मागताना कोणत्या शस्त्राचा धाक दाखवण्यात आला होता काय ? याची फिर्यादीकडे चौकशी करावा.	
१२.	असल्यास गुन्ह्यास भारतीय हत्यार कायद्याचे योग्य कलम लावावे.	
१३.	सदरचा गुन्हा घडताना आजूबाजूचे शेजारी किंवा बघे जमले होते काय ? याची चौकशी करावी.	
१४.	त्यांच्यापैकी काही लोकांचे जबाब घेण्यात यावेत.	
१५.	साक्षीदार, पंच यांची पुर्ण,नांव पत्ता व फोन नंबर घ्यावा.	

खंडणी

१६.	असल्यास त्यांचे जबाब कागदपत्रात सामील करावेत.	
१७.	खंडणीसाठी फिर्यादीच्या मुलास/मुलीस/नातेवाईकास डांबून ठेवण्यात आले आहे काय ? याची चौकशी करावी.	
१८.	असल्यास सोडण्यासाठी किती रक्कमेची मागणी करण्यात आली आहे हे वर्दीत नमुद करणे.	
१९.	रक्कम कोटे, कधी व किती वाजता दयावी ? याबाबत आरोपींनी फिर्यादीस काही सांगितले आहे काय ? याची फिर्यादीकडे चौकशी करावी.	
२०.	आरोपीने फिर्यादीच्या मुलास/मुलीस/नातेवाईकास कोटे डांबून ठेवले असावे याचा शोध घेण्यासाठी बरेच दिवस बंद असणारी घरे, बंद पडलेले कारखाने, ओसाड ठिकाणे, निमनुष्य स्थळे येथे छापे घालून घ्यावा.	
२१.	फिर्यादीचा कोणावर संशय आहे काय ? याची चौकशी करावी.	
२२.	असल्यास संशर्द्धताच्या शोधासाठी तपास पथक तयार करून शोध घ्यावा.	
२३.	असल्यास तपास पथकातील कर्मचाऱ्यांनी तपासास जाताना स्टेशन डायरीत नोंद करावी.	
२४.	तसा नोंदीचा उतारा कागदपत्रात सामील करावा.	
२५.	आरोपींचा वारंवार फोन येत असल्यास त्यांचा फोन टॅप करण्यासाठी दुरसंचार खात्याशी संपर्क करावा.	
२६.	दुरसंचार खात्याशी संपर्क केला असल्यास त्याचे लेखी टिपण कागदपत्रात सामील करावे.	
२७.	टॅप केलेल्या फोनवरून सदरचा फोन कोठून आला असावा याबाबत दुरसंचार खात्याकडे लेखी अर्ज करून फोन नंबर व सदरचा फोन कोठे असावा याबाबतच्या पत्त्याची मागणी करावी.	
२८.	संबंधित आरोपी हा कोणत्या गँगचा असावा याबाबत वरीष्ठ अधिकाऱ्यांशी चर्चा करावी.	
२९.	कोणी संशर्द्धित इसम फिर्यादीच्या हालचालीवर लक्ष ठेवून आहे काय याबाबत फिर्यादी राहणाऱ्या परिसरात लक्ष ठेवण्यासाठी सिव्हील ड्रेस वर पोलीस कर्मचारी नेमावेत.	
३०.	कोणी संशर्द्धित मिळून आल्यास त्यास ताब्यात घेवून सर्वतोपरी प्रयत्न करून त्याची कसून चौकशी करावी.	
३१.	संशर्द्धिताने गुन्हा कबूल केलेनंतर त्याचा कबुली जबाब कोर्टा समोर घ्यावा.	
३२.	निष्पन्न आरोपीस अटक करताना सर्वोच्च न्यायालयाचे नियमांचे पालन करावे.	
३३.	न्यायालयात दोषारोपपत्र पाठविण्यापुर्वी वरिष्ठांची परवानगी घ्यावी.	

मोटार वाहन गुन्हाची प्रश्नावली

अ. क्र.	सुरुवातीच्या तपासासंबंधी प्रश्न			
१	चोरीस गेलेल्या वाहनाचे वर्णन फिर्यादीत आहे काय?	होय	नाही	
२	प्रथम खबर मिळताच तपासी अधिकाऱ्याने घटनास्थळास भेट देवून जागेची पाहणी केली काय?	होय	नाही	
३	विलंबाने फिर्याद देण्यास फिर्यादी जबाबदार आहे काय? विलंबाचे कारण नमुद आहे काय?	होय	नाही	
४	चोरीस गेलेल्या वाहनाबाबत नियंत्रण कक्षाला माहिती दिली होती काय?	होय	नाही	
५	घटनास्थळी असलेल्या वॉचमनकडे चौकशी करण्यात आली होती काय?	होय	नाही	
६	तपासादरम्यान अभिलेखावरील आरोपी तपासले काय?	होय	नाही	
७	एम.ओ.बी. अभिलेखावरील आरोपीची माहिती घेतली काय व तपास केला काय?	होय	नाही	
८	अभिलेखावरील आरोपीच्या घरझडत्या घेण्यात आल्या आहेत काय?	होय	नाही	
९	दुय्यम चावी बनविणाऱ्या इसमांची चौकशी केली काय?	होय	नाही	
१०	संपूर्ण राज्यामध्ये आणि आंतरराज्य बिनतारी संदेशाद्वारे चोरीस गेलेल्या वाहनाची माहिती प्रसारीत करण्यात आली होती काय?	होय	नाही	
११	चोरीस गेलेल्या वाहनाबाबतची माहिती विहीत प्रपत्रात भरून प्रादेशिक परिवहन कार्यालयाला कळविण्यात आलेली आहे काय?	होय	नाही	
१२	ताब्यात घेतलेल्या वाहनावर चान्स फिंगर प्रिन्टस् तोडण्यासाठी अंगुलीमुद्रा तज्ञ यांना बोलावून वाहनाची तपासणी केली काय ?	होय	नाही	
१३	आरोपीचा अटकेचा पंचनामा करण्यात आला आहे काय व त्यावर आरोपींची व पंचांची स्वाक्षरी घेतली आहे काय?	होय	नाही	
१४	घटनास्थळावर संशयीत इसम आल्याबाबत साक्षीदारांकडे चौकशी करून त्यांची रेखाचित्रे तयार केली काय?	होय	नाही	
१५	अटक आरोपीकडे त्यांच्या गुन्हाचा हेतु/ कार्यप्रणाली/ चोरलेल्या वाहनाची विल्हेवाट लावण्याची पध्दत, याबाबत चौकशी केली काय?	होय	नाही	
१६	चोरलेले वाहन विकण्यासाठी आरोपीने इतर कोणाची मदत घेतली होती काय ?	होय	नाही	
१७	चोरीचे वाहन विकण्यासाठी आरोपीने कोणती पध्दत वापरली याबाबत माहिती मिळाली काय ?	होय	नाही	
१८	चोरीचे वाहन विकतांना आरोपीने त्यात काही बदल केले काय ?	होय	नाही	
१९	आरोपीने खोटी कागदपत्रे वापरली काय ?	होय	नाही	
२०	खोटी कागदपत्रे पुरवणाऱ्यांची नावे पत्ते नि पन्न झाले काय ?	होय	नाही	
२१	गुन्हाच्या तपासामध्ये आरोपीचा निवेदन पंचनामा नोंदविला काय?	होय	नाही	
२२	गुन्हात वापरलेले हत्यार/अवजार आरोपीकडून हस्तगत केले काय?	होय	नाही	
२३	अटक आरोपींची डोसीयर्स तयार करून त्यांना एम.ओ.बी. अभिलेखावर ठेवले काय?	होय	नाही	

विषय :- आरोपी अटके बाबत.

--- ०००० ---

फौजदार प्रक्रिया संहिता १९७३ मध्ये आरोपीच्या अटकेबाबतच्या कलम ४१ मध्ये सुधारणा झालेली असून, त्यानुसार तपासी अंमलदार यांनी सात वर्षे किंवा सात वर्षापेक्षा कमी शिक्षा असलेल्या गुन्ह्यात आरोपींना अटक करतांना कलम ४१(१)(ब) मधील तरतुर्दीचे पालन करणे आवश्यक आहे.

यानुषंगाने मा.सर्वोच्च न्यायालयानेही अर्नेश कुमार विरुद्ध बिहार राज्य व इतर (क्रिमीनल अपील क्र. १२७७/२०१४)मध्ये दिलेल्या निकालात फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ चे कलम ४१ मधील अटकेबाबतच्या सुधारणा व त्यातील तरतुर्दीच्या पालनाबाबत सविस्तर मार्गदर्शन केलेले असून, त्यांचे काटेकोर पालनाबाबत सर्व राज्य सरकारांना आदेश दिलेले आहेत.

या बाबत पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचे कडिल जा.क्र. डीजीपी/२३/५४/IPC-४९८/७२५/२०१४ दि.०८.०७.२०१४ अन्वये मार्गदर्शक तत्वे प्राप्त झालेली आहेत. ती या सोबत जोडलेली आहेत. त्याचे सक्षम अवलोकन करावे.

फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ मधील कलम ४१ मधील तरतुर्दीच्या पालनासाठी आवश्यक बाबींची खालील प्रमाणे करणे आवश्यक आहे.

- १) फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ चे कलम ४१(१)(ब) अन्वये सात वर्षापेक्षा कमी असेल किंवा सात वर्षा पर्यंत असू शकेल अशा मुदतीच्या कारावासाच्या शिक्षेस पात्र असणाऱ्या दखलपात्र गुन्ह्याचा अपराधातील आरोपीला अटक करावयाची आवश्यकता पोलीस अधिकाऱ्यास वाटल्यास, त्यास अटक करण्यासाठी असलेल्या कारणांची चेकलिस्ट न्यायालयास सादर करणे आवश्यक आहे(नमुना क्रमांक.१) अटक करतांना अटकेच्या कारणांची नोंद वरून स्टेशन डायरी नोंदी करून मा.न्यायालयास सादर करण्यात येणाऱ्या रिमांड रिपोर्टमध्ये त्या बाबत नोंद करावी.
- २) फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ चे कलम ४१(१)(अ) अन्वये सात वर्षापेक्षा कमी असेल किंवा सात वर्षा पर्यंत असू शकेल अशा मुदतीच्या कारावासाच्या शिक्षेस पात्र असणाऱ्या दखलपात्र गुन्ह्याच्या अपराधातील आरोपीला अटक करण्याची आवश्यकता नसल्यास तपासी अंमलदाराने तसे लेखी कारण स्टेशन डायरीला नमुद केले पाहिजे व त्या बाबत न्यायालयाला फिर्याद दाखल झाले पासून दोन आठवड्याने आत कळविले पाहिजे. दोन आठवड्याचा कालावधी उलटून गेल्यास न्यायालयाकडे पाठविण्याचे पत्र हे पोलीस अधीक्षक / अपर पोलीस अधीक्षक मार्फतीनेच पाठविणे आवश्यक आहे. (नमुना क्रमांक -२)
- ३) फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ चे कलम ४१(१) अन्वये आरोपीला अटक करण्याची आवश्यकता नसल्यास तपासी अंमलदाराने फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ चे कलम ४१(अ)(१) अन्वये आरोपीला समक्ष हजर राहण्याची नोटिस फिर्याद दाखल झाले पासून दोन आठवड्याचे आत बजावणे आवश्यक आहे. (नमुना क्र.-३)
- ४) तपासी अंमलदाराने आरोपीला समक्ष हजर राहण्याच्या फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ चे कलम ४१(अ)(१) अन्वये बजावलेल्या नोटिसला अनुसरून आरोपी हा फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ चे कलम ४१(अ)(२) अन्वये हजर राहत असेल व अटीचे पालन करीत असेल , तरीसुद्धा आरोपीला अटक करण्याची आवश्यकता वाटल्यास, तशी अटकेबाबतची स्पष्ट कारणे नमुद करूनच फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ चे कलम ४१(अ)(२) अन्वये अटकेची कार्यवाही करावी.(नमुना क्रमांक -४)
- ५) तपासी अंमलदाराने आरोपीला समक्ष हजर राहण्याच्या बजावलेल्या नोटिसला अनुसरून आरोपी हा फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ चे कलम ४१(अ)(४) अन्वये हजर राहत नसेल अथवा आपली ओळख पटवून देत नसेल, तर त्या आरोपीचे बाबतीत न्यायालयाचा अंतरीम जामीन किंवा अटकपूर्व जामीनाचा कोणताही आदेश नसल्याची खात्री करून सदर आरोपीस अटक करावी. (नमुना क्रमांक -५)
- ६) खालील प्रमाणे आरोपीला अटक करणेची कारणे असून त्यापैकी तपासी अंमलदार यांनी फक्त आवश्यक ती कारणे खुलाशावर स्वहस्ताक्षरात चेकलिस्ट मध्ये नमुद करावीत.

अटकेच्या कारणांची चेकलिस्ट

- i. त्याने आणखी कोणताही अपराध करण्यापासून प्रतिबंध करण्यासाठी.
- ii. अपराधाचे योग्य प्रकारे अन्वेषण करण्यासाठी.
- iii. अपराधाचा पुरावा नाहीसा करण्याची शक्यता असल्याने किंवा कोणत्याही रितीने अश्या पुराव्यामध्ये फेरफार करण्यापासून त्यास प्रतिबंध करण्यासाठी.
- iv. ज्या व्यक्तीस प्रकरणाची वस्तुस्थिती माहीत आहे अश्या व्यक्तीस, अशी वस्तुस्थिती , न्यायालयाकडे किंवा तपासी अंमलदार म्हणुन माझ्याकडे उघड करण्यापासून परावृत्त करण्यासाठी , अश्या व्यक्तीस प्रलोभन दाखविण्यापासून , धमकी देण्यापासून किंवा अभिवचन देण्यापासून त्यास प्रतिबंध करण्यासाठी.
- v. त्यास अटक केली नाही तर , जेव्हा आवश्यक असेल , तेव्हा , तो न्यायालयामध्ये उपस्थित राहील याची निश्चिती असु शकणार नाही.

टिप - उपरोक्त कारणे उदाहरणार्थ असून त्यापैकी योग्य ती कारणे खुलाश्यासह स्टेशन डायरी , केसडायरी , रिमांड रिपोर्ट / मा.कोर्टास अटकेबाबतची चेकलिस्ट यामध्ये लिहावीत.

फौजदारी प्रक्रिया संहिता कलम ४१ अटके बाबत तरतुदी नमुने.

- नमुना क्र. १ :- सात वर्षापेक्षा कमी शिक्षा असणाऱ्या गुन्ह्यात अटक केल्यास मा.कोर्टास अटक कारणा बाबत चेकलिस्ट.
- नमुना क्र. २ :- सात वर्षापेक्षा कमी शिक्षा असणाऱ्या गुन्ह्यात आरोपी अटक करावयास नसल्यास मा.कोर्टास पत्र (गुन्हा दाखल झाले पासून १४ दिवसाचे आत पाठवावे.)
- नमुना क्र. ३ :- सात वर्षापेक्षा कमी शिक्षा असणाऱ्या गुन्ह्यात आरोपीस अटक करावयाची नसल्यास तपासकामी हजर राहण्याचे समजपत्र (Crpc ४१ (१) (अ) प्रमाणे)
- नमुना क्र. ४ :- फौ.प्र.संहिता कलम ४१(१)(अ) प्रमाणे समजपत्र देवून आरोपी तपास कामी हजर राहत असेल व त्यास अटक आवश्यक असल्यास त्यास अटक केल्यावर मा.कोर्टास पाठवायची अटक करणांची चेकलिस्ट.
- नमुना क्र. ५ :- फौ.प्र.संहिता कलम ४१(१)(अ) प्रमाणे आरोपी समजपत्र देवून उपस्थित राहत नसल्यास अगर त्यातील तरतुदींचा भंग करत असेल तर त्यास अटक करुन कोर्टास पाठविण्याचा अटक कारणांबाबतची चेकलिस्ट

आरोपीच्या अटकेबाबतची चेकलिस्ट
(फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ चे कलम ४१ (१) (ब) (२) अन्वये)

प्रति,

मा.प्रथमवर्ग न्यायदंडाधिकारी

.....

विषय - आरोपीला अटक केलेबाबत

संदर्भ - मा.सर्वोच्च न्यायालयाने अर्नेश कुमार विरुद्ध बिहार राज्य व इतर
क्रिमिनल अपिल क्र.१२७७/२०१४ (स्पेशल लिटिगिटीशन (क्रिमिनल)
क्र.११२७/१३) अन्वये दिलेल्या निर्णयानुसार

रिपोर्ट -

उपरोक्त विषय व संदर्भान्वये सविनय सादर की,.....पो.स्टे.भाग
गुन्हारजि.नंबर.....कलम.....
..... अन्वये दि...../...../.....वेळ.....प्रमाणे गुन्हा दाखल आहे. त्यामध्येखालील प्रमाणे आरोपी आहेत.
अटक तारीख वेळ.

- १)
- २)
- ३)
- ४)
- ५)

त्यांना खालील कारणास्तव त्यांना अटक करणे आवश्यक असल्यामुळे त्यांना वर प्रमाणे अटक करण्यात आलेली आहे. त्यांची अटकेच्या कारणांची चेकलिस्ट खालील प्रमाणे आहे.

अटक कारणांची चेकलिस्ट :-

दिनांक:-

मार्फत :-

पोलीस निरीक्षक

.....पोलीस स्टेशन

तपासी अंमलदार सही

आरोपीला अटक न करण्याबाबतचे पत्र

(फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ चे कलम ४१ (१) अन्वये)

प्रति,

मा.प्रथमवर्ग न्यायदंडाधिकारी

.....

विषय - आरोपीला अटक न केलेबाबत**संदर्भ -** मा.सर्वोच्च न्यायालयाने अर्नेश कुमार विरुद्ध बिहार राज्य व इतर क्रिमिनल अपिल क्र.१२७७/२०१४ (स्पेशल लिक्व पिटीशन (क्रिमिनल) क्र.११२७/१३) अन्वये दिलेल्या निर्णयानुसार

रिपोर्ट -

---- ००००० ----

उपरोक्त विषय व संदर्भान्वये सविनय सादर की, पो.स्टे. भाग गुन्हा रजि. नंबर..... कलम..... अन्वये दि...../...../.....वेळ..... प्रमाणे गुन्हा दाखल आहे. त्यामध्ये खालील प्रमाणे आरोपी आहेत.

- १)
- २)
- ३)
- ४)
- ५)

सदर गुन्हातील कलमांमध्ये शिक्षा ७ वर्षांपेक्षा कमी असून , सदर आरोपीस खालील कारणास्तव तूर्तास अटक करणेची आवश्यकता वाटत नाही.

कारणे :-

दिनांक:-

मार्फत :-

पोलीस निरीक्षक

..... पोलीस स्टेशन

तपासी अंमलदार सही

तपासकामी हजर राहणेसाठी :-समजपत्र

(फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ चे कलम ४१ (१) अन्वये)

प्रति,

.....

आपणा विरुद्धपो.स्टे.येथे भाग गु.र.नं. कलम
अन्वये दि...../...../..... वेळ..... प्रमाणे
 गुन्हा दाखल असुन आम्ही हे सदर गुन्ह्याचे तपासी अधिकारी
 आहोत.तरी आपण सदर गुन्ह्याच्या तपासकामी स्वतः दि...../...../..... रोजी वा.
 पोलीस स्टेशन येथे उपस्थित राहावे. आपण सदर कालावधीत

- 1) इतर कोणताही अपराध करु नये,
- 2) गुन्ह्याच्या योग्य प्रकारे तपास प्रक्रियेत अडथळा होईल असे कृत्य करु नये.
- 3) सदर गुन्ह्यातील साक्षीदारांवर दबाव आणु नये अगर त्यांना प्रलोभन देवु नये.
- 4) अपराधाचा पुरावा नष्ट करु नये अगर पुराव्यात कोणत्याही प्रकारे फेरफार करु नये.
- 5) आपणास ज्या ज्या वेळी तपासकामी उपस्थित राहण्याचे आदेशित केले जाईल त्यावेळी उपस्थित राहावे.

सदर दिवशी आपण तपासकामी उपस्थित न राहील्यास अगर वरील सुचनांचे पालन न केल्यास आपणावर कायदेशीर कारवाई करण्यात येईल याची नोंद घ्यावी.

तपास अधिकारी

आरोपीनां समजपत्र मिळाल्याबाबतची
 सही , दि...../...../.....

आरोपीला नोटीस दिल्यानंतर तो हजर होवून चौकशी अंती केलेल्या अटकेबाबतची चेकलिस्ट

(फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ चे कलम ४१ (अ) (३) अन्वये)

प्रति,

मा.प्रथमवर्ग न्यायदंडाधिकारी

.....

विषय - आरोपीला अटक केलेबाबत

संदर्भ - मा.सर्वोच्च न्यायालयाने अर्नेश कुमार विरुद्ध बिहार राज्य व इतर क्रिमिनल
अपिल क्र.१२७७/२०१४ (स्पेशल लिक्व् पिटीशन (क्रिमिनल) क्र.११२७/१३)
अन्वये दिलेल्या निर्णयानुसार

रिपोर्ट -

उपरोक्त विषय व संदर्भान्वये सविनय सादर की, पो.स्टे. भाग - गु.र.नं.

..... कलम अन्वये

दि...../...../..... वेळ प्रमाणे गुन्हा दाखल आहे. त्यामध्ये

..... वय हा आरोपी असून, गुन्हातील कलमांमध्ये शिक्षा ७

वर्षांपेक्षा कमी असल्याने आरोपी फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ चे कलम ४१ (अ) (३) अन्वये आमचे समक्ष हजर

राहण्याची नोटीस दि...../...../..... रोजी देण्यात आली ती आरोपीस दि...../...../..... रोजी मिळाली सदर नोटीसमध्ये

नमुद केलेल्या दि...../...../..... वेळ. व ठिकाणी आरोपी आमचे समक्ष हजर झाला.

त्याला आम्ही उपरोक्त गुन्हासंदर्भात सविस्तर विचारपुस केली व आरोपीने सदर गुन्हा केलेला आहे, याबाबत माझी खात्री इ

गाल्याने, त्यास खालील कारणास्तव अटक करणे आवश्यक असल्यामुळे त्यास दि...../...../..... रोजी वा.

अटक करण्यात आलेली आहे. त्यांची चेकलिस्ट खालील प्रमाणे आहे.

अटक कारणांची चेकलिस्ट :-

१)

दिनांक :-

मार्फत :-

पोलीस निरीक्षक

.....पोलीस स्टेशन

तपासी अंमलदार सही

आरोपीच्या अटकेबाबतची चेकलिस्ट

(फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ चे कलम ४१ (अ) (४) अन्वये)

प्रति,

मा.प्रथमवर्ग न्यायदंडाधिकारी

.....

विषय - आरोपीला अटक केलेबाबत**संदर्भ -** मा.सर्वोच्च न्यायालयाने अर्नेश कुमार विरुद्ध बिहार राज्य व
इतर क्रिमिनल अपिल क्र.१२७७/२०१४ (स्पेशल लिक्व् पिटीशन
(क्रिमिनल) क्र.९१२७/१३) अन्वये दिलेल्या निर्णयानुसार**रिपोर्ट -**

.....

---- ०००० ----

उपरोक्त विषय व संदर्भान्वये सविनय सादर की,पो.स्टे. भाग
गु.र.नं.....कलम.....अन्वयेदि...../...../.....
....वेळ..... प्रमाणे गुन्हा दाखल आहे. त्यामध्ये

..हाआरोपीअसून, गुन्हातील कलमांमध्ये शिक्षा ७ वर्षांपेक्षा कमी असल्याने आरोपी फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ चे
कलम ४१ (अ) अन्वये आमचे समक्ष हजर राहण्याची नोटीस दि...../...../..... रोजी देण्यात आली ती आरोपीस
दि...../...../.....रोजी मिळाली.

सदर नोटीसमध्ये नमुद केलेल्या दि...../...../..... वेळ व ठिकाणी
..... आरोपी आमचे समक्ष हजर झाले नसून ओळख लपविण्याचा प्रयत्न करत असून अन्वेषण
प्रक्रियेत अडथळा निर्माण करत आहे. आरोपीने सदर गुन्हा केलेला आहे, याबाबत माझी खात्री झाल्याने, त्यास खालील
कारणास्तव अटक करणे आवश्यक असल्यामुळे त्यास दि...../...../..... रोजी वा. अटक करण्यात आलेली
आहे. त्यांची चेकलिस्ट खालील प्रमाणे आहे.

अटक कारणांची चेकलिस्ट**दिनांक:-****मार्फत****पोलीस निरीक्षक**

.....पोलीस स्टेशन.

तपासी अंमलदार सही

-: नोटीस :-

(फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ कलम ९१ अन्वये.)

प्रति,

आपणास सुचित करण्यात येते की, पोलीस स्टेशन भाग
 गुन्हा रजि.नंबर कलम अन्वये
 दि..... रोजी वाजता गुन्हा दाखल आहे. ज्याअर्थी आम्ही सदर गुन्ह्याचे तपासी
 अधिकारी आहे. त्याअर्थी आम्हास प्राप्त फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ कलम ९१ अन्वये
 अधिकारान्वये आपणास आदेशीत करतो की, सदर गुन्ह्याचा तपासकामी पुरावा म्हणून खालील
 दस्तऐवज आवश्यक असून ते दि..... रोजी वाजता
 येथे आपण स्वतः अगर आपले अधिनस्त जबाबदार व्यक्ती मार्फत सादर करावे. जर सदर दस्तऐवज
 आपण सादर न केल्यास मा.कोर्टास त्याबाबत अहवाल सादर करुन कोर्टाच्या आदेशा प्रमाणे
 कायदेशीर कारवाई करण्यात येईल.

सदरची नोटिस माझ्या सही व शिक्क्यासह दिली आहे.

दिनांक :-

पोलीस निरीक्षक

..... पो.स्टे.

अटक करतांना खालील बाबीची पुर्तता करावी.

-
- १) मा.सर्वोच्च न्यायालयाने वरील निर्देशानुसार आरोपीस अटककेल्यानंतर तात्काळ संबंधीत न्यायालयाला कळविणे बंधनकारक आहे.
 - २) खालील नमूदप्रमाणे कारणे असून तपासी अंमलदार यांनी फक्त आवश्यक ती कारणे खुलासेवार स्वहस्ताक्षरात चेक लिस्ट मध्ये नमूद करावीत
 - ३) अटकेबाबतची कारणे स्टेशन डायरीत अटक नोंद घेताना नमूद करावी.
 - ४) अटकेबाबतची कारणे हि रिमांड रिपोर्ट मध्ये नोंद करावी.

तपासाबाबत अधिकार पत्र

प्रति,

.....
.....
.....

आपणास आदेशित करण्यात येते की,पोलीस स्टेशनभाग-
..... गु.र.नं.

.....कलम.....
.....अन्वयेदि...../...../.....प्रमाणे गुन्हा दाखल असुन सदर गुन्ह्याचा तपास आपण स्वतः करुन
विहीत मुदतीत गुन्ह्याचा तपास पुर्ण करुन गुन्ह्याची निर्गती करावी.

पोलीस स्टेशन

प्रभारी अधिकारी
दि.:-

-: नोटीस :-

(फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ कलम १००(४) अन्वये)

प्रति,

विषय :- पंच म्हणून उपस्थित राहणे बाबत...

संदर्भ :- गृहविभाग, शासन निर्णय क्र. डीजीपी-२०१२/प्र.क्र.१०/पोल-१०
दि.१२ मे २०१५ अन्वये...

--- ०००० ---

उपरोक्त संदर्भान्वये महाराष्ट्र शासनाने फौजदारी खटल्यातील सिध्दपराध प्रमाण वाढविण्यासाठी सात वर्ष व सात वर्षापेक्षा जास्त शिक्षा असलेल्या गुन्ह्यांमध्ये सरकारी कर्मचारी पंच म्हणून घेणे बाबत आदेशित केले आहे. त्यामुळे आपणास सुचित करण्यात येते की,
..... पोलीस स्टेशन भाग गुन्हा रजि.नंबर कलम
..... अन्वये
दि..... वाजता गुन्हा दाखल असून त्यातील तपासात तात्काळ पंचनामा करणे असून आपण पंच म्हणून तात्काळ विनाविलंब
..... येथे उपस्थित राहावे.

सदर नोटीस मिळूनही अनुपस्थित राहणे हा भा.दं.वि.कलम१८७, १८८ प्रमाणे अपराध आहे याची नोंद घ्यावी.

दिनांक :-

तपासी अंमलदार.

-: नोटिस :-

(फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ कलम ९१ अन्वये.)

प्रति,

आपणास सुचित करण्यात येते की,पोलीस स्टेशन भाग गुन्हा
रजि.नंबर कलम
.....अन्वये दि...../...../..... रोजी वाजता गुन्हा दाखल आहे.
सदर गुन्ह्याचा तपासहे करित आहेत.ज्याअर्थी
आम्ही पोलीस ठाणेचे पोलीस ठाणे अंमलदार आहोत. त्याअर्थी आम्हास प्राप्त
फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ कलम ९१ चे अधिकारान्वये आपणास आदेशीत करतो की, सदर
गुन्ह्याचा तपासकामी पुरावा म्हणून खालील दस्तऐवज आवश्यक असून ते
दि...../...../..... रोजी वाजता पोलीस स्टेशन
येथेआपण स्वतः सादर करावे. जर सदर दस्तऐवज आपण सादर न केल्यास मा.कोर्टास त्याबाबत
अहवाल सादर करुन कोर्टाच्या आदेशा प्रमाणे कायदेशीर कारवाई करण्यात येईल.

सदरची नोटिस माझ्या सही व शिक्क्यासह दिली आहे.

दिनांक :-

पोलीस निरीक्षक
..... पो.स्टे.

	<p style="text-align: center;">अकस्मात मयत सी. आर.पी. सी. क. १७४</p>	
---	---	--

अ)	अकस्मात मयताची नोंद करताना विचारात घ्यावयाचे मुद्दे :		प
१.	मयताचे घटनेबाबत सविस्तर व मुद्देसुद खबरीजबाब घ्यावा.		
२.	मयताचे नांव घेणे त यावे.		
३.	अनोळखी मृत देह असल्यास खबरेमध्ये बाह्य वर्णन घेणे त यावे.		
४.	मयत केंव्हा घडले/केव्हा पहाण्यात आले ती तारीख,वेळ,दिवस याचा खबरीमध्ये उल्लेख यावा.		
५.	मयताच्या ठिकाणचे वर्णन घेण्यात यावे. उदा. रेल्वेत, सार्वजनिक ठिकाणी, संडास, बाथरूम, घर, परसात, झाडावर, नदीत, पुलावर, पुलाखाली, शेतात, गिरणीत, तलावात, कालव्यात, विहीरीत, कारखाना, कार्यालय, दवाखाना, रुळावर, गटार, नाला, खाडी, समुद्र किनारा गोडावून, बंद ट्रंक,पेटी इ.		
६.	मयताच्या अंगावरील जखमा (खबर देणाऱ्या इसमास माहित असल्यास) असल्यास त्याचा उल्लेख करावा.		
७.	मयत कशाने घडले याचा उल्लेख करावा.(उदा. आत्महत्या, दुसऱ्या इसमाने अगर जनावराने मारले सर्पदंशाने,अपघाताने,विषारी द्रव/पदार्थ/घटक पिवून-खावून, झाडावरून पडून, बूडून, विजेचा शॉक,विज अंगावर पडून, गळफास, भाजून, गुदमरून, आजाराने,उपासमाराने, उष्माघाताने,थंडी, गर्भपात इ. कारणांवरून) माहित नसल्यास तसा उल्लेख करावा.		
८.	विवाहित स्त्रि मयताबाबत खबर घेताने खालील गोष्टींची विचारपुस करून त्याचा उल्लेख करावा. अ) तिने विवाहापासून ७ वर्षांच्या आत आत्महत्या केली आहे काय? ब) विवाहापासून ७ वर्षांचे आत तिला मरण आले आहे काय? क) किंवा इतर इसमाने तिचे बाबतीत अपराध केल्याचा संशय आहे काय? ड) विवाहापासून ७ वर्षांच्या आत मृत्यू आला असून त्याबाबत तिचे नातेवाईकांनी संशय व्यक्त केला असल्यास ई) मयत स्त्रि ही विवाहित असून ती ३० वर्षांचे वयाचे आतील आहे काय?		
९.	वरील अ,ब,क,ड,ई बाबत मयत दाखल केल्यानंतर तात्काळ उपविभागीय पोलीस अधिकारी यांना जलद अहवाल (एक्सप्रेस रिपोर्ट) रवाना करावा.		
१०.	प्रत्येक अकस्मात मयत दाखल केलेनंतर लागलीच जवळचे कार्यकारी दंडाधिकारी (एक्झिक्यूटिव्ह मॅजीस्ट्रेट) यांना जाहीर रिपोर्टद्वारे लेखी माहिती कळवावी.		
११.	खबर मिळण्यास विलंब झाला असल्यास त्याबाबतचे कारणांची माहिती घ्यावी.		
१२.	खबर घेताना दुभाषी वापरावा.		
१३.	खबर घेणाऱ्यास खबर वाचून दाखवून त्यावर त्याची सही घ्यावी.		

	<p style="text-align: center;">अकस्मात मयत सी. आर.पी. सी. क. १७४</p>	
---	---	--

ब	अकस्मात मयताची नोंद झालेवर करावयाची कामे :		पो.अ.
१.	१७४ प्रमाणे इन्क्वेस्ट(मरणोत्तर पंचनामा)करणे हे पोलीस अंमलदाराचे कर्तव्य असते.		
२.	क.१७५ प्रमाणे पोलीस अंमलदाराने मरणोत्तर तपासाच्या कामी तपासकरावयास पाहिजे.		
३.	पोलीस ठाणे अंमलदाराने लागलीच जाहीर रिपोर्टद्वारे जवळच्या कार्यकारी दंडाधिकारी यांना लेखी माहिती द्यावी.		
४.	दोन अब्रुदार पंचाच्या समक्ष मरणाच्या दिसते कारणांचा मरणोत्तर पंचनामा करावयास पाहिजे.		
५.	प्रेत पी.एम. करिता दवाखान्यात वाहुन नेण्याची व्यवस्था आहे काय याची विचारणा करून तशी सोय करावी.		
६.	पंच घटनास्थळी येईपर्यंत प्रेताची स्थिती बदलू नये/ कोणालाही हलवू देवू नये/ हात लावू देऊ नये.		
७.	प्रेताचे फोटो किंवा त्या स्थितीचे टाचण घेतल्याशिवाय स्थिती बदलू नका.		
८.	पाण्यात मिळालेले व लटकलेले प्रेत पंचासमक्ष अनुक्रमे वर काढून व खाली उतरवून घ्यावे.		

क	इन्क्वेस्ट पंचनामा करताना लक्षात घ्यावयाच्या बाबी.		
१.	दोन अब्रुदार पंचाना मरणोत्तर पंचनाम्यासाठी हजर ठेवावे. सराईत पंच घेवू नयेत.		
२.	प्रेताची ओळख त्यास ओळखणारे नातेवाईकांकडून/दाखविणारे इसमांकडून करवून घेवून त्याचे नांव मरणोत्तर पंचनाम्यात घ्यावे.		
३.	स्त्रि मयताचे बाबतीत स्त्रि पंच व एक पुरुष पंच घेण्यात यावेत.		
४.	प्रेताची उलट सुलट दोन्ही बाजूने अत्यंत बारकाईने व काळजी पूर्वक सर्वांगाची तपासणी करून त्यावरील आढळणाऱ्या जखमा, केस, मोडलेली हाडे, मुक्का मार, खरचटलेल्या, ठेचलेल्या व इतर प्रकारच्या इजा/जखमा झाल्याच्या ज्या इतर खुणा दिसून येतील त्याची सविस्तर नोंद घ्यावी.		
५.	प्रेताची अवस्था व स्थिती याचे वर्णन करावे.		
६.	अंगावरील कपडे घालण्याची पध्दत, नेसल्या कपड्याचा रंग किंवा विशेष लक्षण, दागिने व इतर वस्तू यांची सविस्तर माहिती द्यावी.		
७.	जखमांचे ठिकाण, संख्या, स्वरूप, आकार, लांबी, रुंदी, खोली, त्यातून रक्त वाहत होते अगर कसे? याचे वर्णन घ्यावे.		

	<p style="text-align: center;">अकस्मात मयत सी. आर.पी. सी. क. १७४</p>	
---	--	--

८.	प्रेताचे अंगावर वैशिष्टपूर्ण खुणा (गोंदलेले, व्यंग, जुन्या/नवीन मारहाणीच्या जखमा, अस्थी भंग इ.) असल्याची खात्री करून त्याची नोंद घ्यावी.		
९.	संभाव्य हत्यार कोणते?		
१०.	मृत शरीरावर मुंग्या किंवा किडे होते काय ? याचा सविस्तर उल्लेख करावा.		
११.	चिखल/माती लागली असेल तर ते स्वच्छ करून तेथे जखम आहे काय पहावे.		
१२.	प्रेताचे अवयवाची म्हणजे हात, पाय, कान, नाक, डोळे, जीभ, गळा, छाती, पोट, पाठ, गुप्त भाग याची स्थिती नमूद करावी.		
१३.	फास लावलेल्या, विषबाधा, गळा दाबून मृत्यू इ. बाबतीत मरणाचे दिसणाऱ्या विशेष लक्षणांची नोंद घ्या.		
१४.	दाताच्या बाबतीत नकली दात, चांदी/सोन्याचा/कवळी याचा उल्लेख करावा.		
१५.	प्रेतावरील सर्व कपडे काढण्यास लाजू नका.		
१६.	स्त्री प्रेताबाबत योग्य दक्षता घ्या व तपासणी करा.		
१७.	त्यासाठी स्त्रि पंच/महिला पोलीसाची मदत घ्या.		
१८.	गुप्तभागांची तपासणी करणेबाबत विसरू नका.		
१९.	पंचनाम्यात वैद्यकिय शब्दांचा किंवा परिभाषांचा वापर करू नका.		
२०.	शेवटी पंचाचे व पोलीसांचे मयताच्या मरणाबाबत अंदाजीत अथवा निश्चित मत व्यक्त करून प्रेत पी.एम. करिता पाठवावे.		
२१.	पंचनामा कशाच्या प्रकाशात केला याचा उल्लेख करावा.		
२२.	प्रेत पोस्ट मार्टम करिता ज्या पोलीस कर्मचाऱ्याच्या ताब्यात दिले त्याचा नावाचा उल्लेख मरणोत्तर पंचनाम्यात करावा.		
२३.	पंचनामा सुरु केल्याची व संपल्याची वेळ, घालून दोन्ही पंचांच्या व तपासी अंमलदारांची सही शेवटी करण्यात यावी.		

ड)	इन्क्वेस्ट पंचनाम्या नंतर करावयाची कारवाई		
१.	शवचिकित्सेकरीता फॉर्म भरून मेडीकल अधिकारी यांना सादर करावा.		
२.	मरणाच्या कारणांसंबंधी मरणोत्तर तपासणीसाठी(पी.एम.साठी) अधिकार असलेल्या वैद्यकिय अधिकाऱ्याकडे पोलीस कर्मचाऱ्यासोबत पाठवावे.		
३.	त्या कर्मचाऱ्याने ते प्रेत त्या इसमाचे नातेवाईक असल्यास त्यांना परत करावे.		
४.	बेवारस प्रेताच्या अंगावरील कपडे चिज वस्तूसह जमा करणेबाबत प्रेत पी. एम. साठी घेऊन जाणारे कर्मचाऱ्यास लेखी आदेश द्यावेत.		
५.	संशयास्पद मृत्यू आहे असे वाटल्यास त्या त्या परिस्थितीप्रमाणे/आवश्यकतेनुसार कपडे जप्तीचा पंचनामा करावा.		

	<p style="text-align: center;">अकस्मात मयत सी. आर.पी. सी. क. १७४</p>	
---	--	--

६.	पी.एम.नंतर प्रेत अंगावरील चिज वस्तूसह नातेवाईकांचे ताब्यात दिलेबाबतपोलीस कर्मचारी यांनी पावती लिहून घ्यावी. व स्थळप्रत कागदपत्रात समाविष्ट करावी.		
७.	पोलीस कर्मचाऱ्याने कपडे पोलीस ठाणेत हजर केल्यास पोलीस ठाणे अंमलदार यांनी ठाणे दैनंदिनीत नोंद करून वर्णनासह जप्ती पंचनाम करावा.		
८.	मुद्देमाल रजिस्टरमध्ये नोंद घेवून पावती फाडावी व ती कागद पत्रात सामील करावी.		
९.	पोलीस कर्मचा-याकडून डॉक्टरांनी दिलेले ॲडव्हान्स सर्टी.कागदपत्रात सामील करावे.		
१०.	वैद्यकिय अधिका-यांनी व्हीसेरा राखून ठेवला असल्यास तो त्यांचे सिलबंदलखोटया सह ताब्यात घेवून रिपोर्टासह सी. ए. तपासणीस पाठवावा.व त्याची पोहच कागदपत्रात सामील करावी.		
११.	मरणाचे निश्चित कारण शोधणेसाठी आजूबाजूचे ठिकाणाचे निरीक्षण करावे.		

इ)	घटनास्थळाचे पंचनाम्याचे वेळी लक्षात घ्यावयाचे मुद्दे :		
१.	जागेची परिस्थिती पडताळावी.(उदा. घरात, खोलीत प्रेत असेल तर त्याचा दरवाजा आतून किंवा बाहेरून बंद होता काय ते पहावे.)		
२.	प्रेताजवळ सापडलेली हत्यारे,बंदूकीच्या गोळ्या,विष,कपडे, जोडे किंवा इतर वस्तू मिळाल्यास वर्णन घ्यावे.		
३.	विशिष्ट केस मध्ये इतर खुणा, रक्त, पायाचे ठसे, दिसल्यास त्याचे वर्णन करावे.		
४.	अनोळखी प्रेताबाबत.		
५.	अ) विविध कोनातून फोटो काढावेत.		
	ब) जवळील वस्तू, कपडे जप्त करून जतन करावेत.		
	क) पोलीस ठाणेकडील फिंगर प्रिंट ऑपरेटरकडून बोटांचे ठसे घ्यावेत.(प्रेत सडले असल्यास डॉक्टरांना बोटाची कातडी योग्यरित्या राखणेस सांगणे)		
	ड) चेहरा व अंगावरील विशेष व सर्व ओळखण्याच्या खुणा यांची नोंद करावी.		
	इ)दातात सोने अगर चांदी भरलेली आहे अगर कवळी बसवलेली आहे काय हे पहावे.		
	ई) हरविलेल्या इसमांचे वर्णन हे मयताचे वर्णनाशी मिळतेजुळते आहे का ते पहावे.		
	ग)कपड्यावरील टेलर मार्क/धोबी मार्क याचेवरून प्रेत ओळखण्याचा प्रयत्न करावा		
	घ) दवंडी- स्थानिक वृत्तपत्र,आकाशवाणी, दुरदर्शन, तपास यादया, वायरलेस संदेश, फोन संदेश याद्वारे प्रसिध्दी दयावी.		
	च) अनोळखी प्रेताची महाराष्ट्र पोलीस गॅझेटमध्ये प्रसिध्दी करावी.		
	छ) आजूबाजूची पोलीस ठाणेशी संपर्क साधून त्यांचे मिसींग रजिस्टरमधील व्यक्तिची पडताळणी करणेबाबत तपास यादया दयाव्यात.		

	<p style="text-align: center;">अकस्मात मयत सी. आर.पी. सी. क. १७४</p>	
---	--	--

६.	घटनास्थळाचा पंचनामा घड्याळयाच्या काट्याच्या दिशेने अथवा विरुद्ध दिशेने करावा.		
७.	घटनास्थळ खुरदळलेला किंवा झटापटीच्या खुणा असतील तर त्याचा उल्लेख करावा.		
८.	गुन्हेगारी पार्श्वभूमी असणारे पंच वापरणेत येवू नयेत.		
९.	घटनास्थळी पडलेल्या वस्तू, दोरी, रक्त, रॉकेलचा कॅन, आगपेटी, चप्पल, विषाची बाटली इ. जप्त करून वस्तूजन्य पुरावा गोळा करणेत यावा.		
१०.	घटनास्थळाचा नकाशा काढून घ्यावा.		
११.	उलटीतील पदार्थ, स्टोव्ह, जळालेल्या वस्तू/कपडे चिठ्या अशा वस्तू जप्त करण्यात याव्यात.		

ई)	अकस्मात मयत संबंधी इतर महत्वाच्या बाबी :		
१.	जर प्रेत पुरलेले असेल आणि कुत्रे किंवा अन्य प्राण्याने ऊकळून काढले असल्यास सदर प्रेताबाबत खात्री करून काहीं संशयास्पद खबर मिळाली असल्यास त्याबाबत संबंधित मॅजिस्ट्रेट यांना कळविलेनंतर पुढील कार्यवाही करावी.		
२.	तपास कामी विधीपूर्वक पुरलेले प्रेत बाहेर उकळून काढताना मॅजिस्ट्रेटची परवानगी घेवून सीआरपीसी १७५ प्रमाणे कारवाई करावी.		
३.	प्रेत सडलेले असल्यास मेडिकल ऑफिसर यांना त्या ठिकाणी बोलावून घेवून जागीच पोस्टमार्टम करून घ्यावे.		
४.	मानवी हाडाचा सांगाडा मिळून आल्यास पंचनाम्याने तो जप्त करण्यात यावा. व तो तपासणीस पाठविला असल्यास त्याबाबत अभिप्राय घेवून कागदपत्रात सामील करावा.		
५.	जप्त करण्यात आलेला सांगाडा तपासणीसाठी योग्यती प्रश्नावली तयार करून ब्युरो ऑफ अॅनॅटॉमी प्रयोगशाळेत पाठवावा. व त्याची स्थळप्रत कागदपत्रात सामील करावी.		
६.	सुपर इंपोजीशन तंत्राद्वारे कवटीचे मानवी चित्र तयार करून प्रसार माध्यमाद्वारे प्रसिध्दीस द्यावे. आवश्यकता वाटल्यास डी.एन.ए. टेस्ट करून घ्यावी.		
७.	मयताचे नातेवाईकांची (आई, वडील, भाऊ, बहिण, नवरा, बायको, मुले) यांची तपास टिपणे बनविण्यात यावी.		
८.	मयताचे शेजारी-पाजारी, मित्र-मैत्रीणी यांची आवश्यकतेप्रमाणे तपास टिपणे तयार करून घ्यावीत.		
९.	योग्य मार्फतीने अंतिम अहवाल उपविभागीय दंडाधिकारी यांना सादर करावा.		

	गळफास ((Hanging))	
---	------------------------------------	--

१.	गळफास ((Hanging))	एखादी दोरी किंवा दोरी सदृश्य कोणत्याही वस्तूचा फास तयार करून तो गळयात अडकविल्यानंतर उंच ठिकाणाहून शरीर झोकून दिल्यामुळे शरीराच्या वजनाने फास आवळला जावून मृत्यू घडून येतो त्यास गळफास असे म्हणतात.
----	------------------------------------	--

अ.नं.	लक्षणे		
१.	मयतेच्या मानेवर, गळयाभोवती, दोरी/रस्सी वगैरेच्या खुणा आहेत काय याची खात्री करावी.		
२.	<u>डोळे</u> - बाहेर आलेले असतात. डोळ्यांच्या बाहुल्या प्रसरण पावलेल्या असतात.		
३.	<u>जीभ</u> - तोंडाबाहेर आलेली/दोन्ही दातांमध्ये अडकलेली/दातांना पाठीमागून चिटकलेली असते.		
४.	<u>गळा</u> - गळफासाची खुण तिरपी तुटक गळयाच्या वरच्या भागावर आढळून येते.		
५.	<u>लाळ</u> - तोंडाच्या एका कोपऱ्यातून छातीवर उभ्या सरळ रेषेत लाळेची खुण निर्माण झालेली असते.		
६.	<u>पुरुषाबाबत</u> - अंडकोष सुजलेला, शिशन ताट झालेले किंवा वीर्य पतन झालेले आढळून येते.		
७.	लघवी अथवा शौचास झालेले आढळून येते.		
८.	<u>गाठ</u> - दोरी/वायर यास एकच गाठ असते. ती गळयावर उजव्या किंवा डाव्या बाजूला असते.		
९.	<u>जखमा</u> - गंभीर किंवा विस्तृत प्रमाणात जखमा आढळून येत नाहीत		
१०.	झटापटीची चिन्हे नसतात.		
११.	प्रेत बंद ठिकाणी मिळून आल्यास दारे खिडक्या व मुख्य प्रवेश द्वार हे आतून बंद केलेल्या स्थितीत आढळून येईल.		
१२.	हातपाय खुले असतात. बांधलेले नसतात.		
१३.	पायाखाली डबा, स्टुल, खुर्ची इ. टेपा म्हणून वापरून ढकलून दिलेल्या वस्तू असतात.		
१४.	अ.नं. १ ते १३ चिन्हांबाबत संशय आल्यास अन्यघाती गळफास (खून) समजण्यात यावा.		
१५.	अपघाती मृत्यू १) लहान मुलांकडून तुरुंगांतील गळफास नक्कल, २) अति उत्साही व्यक्तिकडून सार्वजनिक ठिकाणी गळफास दृश्याचे प्रदर्शन करून दाखविण्याची हौस- हे अपघाती मृत्यू आहेत		

	गुदमरुन मृत्यू (Suffocation)	
---	------------------------------	--

पोलीस ठाणे-

गुरनं-

/

तपासी अंमलदार:-

व्याख्या	गळयावर कोणत्याही प्रकारचा दाब न देता किंवा न पडता वातावरणातील हवा फुप्फुसापर्यंत न जाऊ शकल्यामुळे जो मृत्यू घडून येतो त्याला गुदमरुन मृत्यू आला असे म्हणतात.
----------	--

अ	इन्क्वेस्ट करताना पहावयाचे मुद्दे		
१.	श्वसन मार्गात बाहेरील एखादी वस्तू उदा. मासांचा तुकडा, बटाट्याची साल, नाणे, बटणे, फळांची बी, कृत्रीम दात, फुग्याचा तुकडा, काचेची गोळी इ. अडकली काय ते पहावे.		
२.	अपघातामध्ये वाळूचे ढिगाखाली,सिमेंट पीठ इ. नाकातोंडात गेल्यास		
३.	पळापळीमध्ये छातीवर दाब पडून (नाशीक कुंभमेळा)		
४.	नाका तोंडावर अतिशय जोराचा दाब पडलेला असल्यास ओठ, तोंडाचे कोपरे किंवा तोंडाच्या दोन्ही बाजू नाकाच्या कडेला, डोळ्यांच्या खाली खरचटलेले दिसून येतील.		
५.	ओठाचे आतील बाजू फाटलेली आढळून येईल.		
६.	नाक चपटे झालेले आढळेल		
७.	दोन्ही नाकपुडीच्या मधील पडदयाचा भंग झालेला आढळून येईल.		
८.	दोन्ही बाजूच्या बरगडया तुटलेल्या असतील.		

थंडीमुळे मृत्यू
(Death from Cold)

व्याख्या	शरीराच्या नेहमीच्या तापमानापेक्षा अतिशय कमी तपमानाच्या वातावरणात राहिल्यास जो मृत्यू येतो, होतो त्यास थंडीमुळे मृत्यू असे म्हणता येईल
----------	---

अ	लक्षणे		
१.	त्वचेवर फिकट लालसर रंगाचे किंवा निळसर असे डाग किंवा चट्टे आढळून येतात (Frost Bites / Chilblains असे म्हणतात.)		
२.	ते साधारण ओठ, नाक, कान व हातापायाची बोटे यावर दिसत असतात		
३.	मरणोत्तर ताठरता उशीरा येऊन जास्तवेळ टिकते.		

	पाण्यात बुडून मृत्यू (DRAWNING)	
---	--	--

पोलीस ठाणे-	गुरनं- /	तपासी अंमलदार:-
--------------------	-----------------	------------------------

लक्षण				
शरीर पाण्यात किंवा कोणत्याही द्रवात बुडाल्यामुळे वातावरणातील ऑक्सिजनयुक्त हवा फुफ्फुसापर्यंत जावू न शकल्याने जो मृत्यू घडून येतो त्याला बुडून मृत्यू आला असे म्हणतात. (संपूर्ण शरीर बुडालेच पाहिजे असे नाही, केवळ चेहरा पाण्यात बुडाला तरीसुद्धा बुडून मृत्यू येणे अटळ असते.)				
१.	चेहरा	फिकट पडलेला असतो.		
२.	कपडे	अंगावरील कपडे भिजलेले/ओले असतात.		
३.	डोळे	अर्धवट मिटलेले /उघडलेली असतील, बाहूल्या प्रसरण पावलेल्या व डोळे रक्त संचययुक्त दिसतील.		
४.	जीभ	बाहेर आलेली व सुजलेली असते.		
५.	नाक तोंड	नाका तोंडावाटे साबणाच्या फेसा सारखा फेस गोळा झालेला असतो.कधी कधी तो रक्तसंचययुक्त असू शकेल.		
६.	त्वचा	दाणेदार काटेरी शहारे आल्यासारखी असते.		
७.	हात	हातात चिखल,वाळू, शेवाळ, पाणी , झाडाची पाने अथवा जल वनस्पतीची फांदी घट्ट पकडून ठेवलेली असते.		
८.	पुरुष	अंडकोष आकुंचन पावलेले व शिशन आत ओढलेले असते.		
९.	स्त्री	स्तनाग्रे आत ओढलेली असतात.		
१०.	नखे	हातापायांचे नखात चिखल किंवा वाळूचे कण आढळून येतील.		
११.	बोटे	हातापायाची बोटे खरचटलेली दिसून येतील.		
१२.	तळहात पाय-त्वचा	पांढरी सुरकूतलेली व ओलसर म्हणजे धुणे भांडीवाली बाईचे हातापायासारखी दिसते.		
१३.	शरीरावर प्रतिकाराची व झटापटीची चिन्हे आढळून येणार नाहीत (आत्महत्या/अपघात)			
१४.	प्रेताला जड वस्तू बांधलेली आढळून न येणे (आत्महत्या)			
१५.	खोल पाण्यात (आत्महत्या/अपघात)			
१६.	उथळ पाण्यात (अन्य घाती)/(हत्या)			
१७.	शरीरावर झटपटीच्या/प्रतिकाराच्या खुणा आढळल्यास खुन समजावा.			
१८.	हातपाय बांधलेले असल्यास बांधण्याची पद्धती (आत्महत्येमध्ये स्वतः बांधल्याप्रमाणे/ अन्य आघातामध्ये दुस-या व्यक्तीने बांधल्याप्रमाणे असते.)			
१९.	अ.न.२ ते ११ चिन्हे दिसून आली नाहीतर अन्य घात समजावा (मेल्यानंतर प्रेत पाण्यात टाकले आहे) इतरवेळी आत्महत्या किंवा अपघाताने पाण्यात बुडून मृत्यू असतो.			
२०.	प्रेत पाण्यात कसे पडले होते याचे वर्णन घ्यावे (दिशा,उलथे, पालथे)			

भाजुन/पोळुन मृत्यु

पोलीस ठाणे-

गुरन- /

तपासी अंमलदार:-

अ	इन्वेस्ट करताना पहावयाचे मुद्दे			
१)	त्वचा	त्वचेवर नियमीत व अनियमीत कडा असलेल्या भेगा पडतात.केस होरपळून गेल्याने त्वचा काळी पडलेली आढळेल.		
२)	डोके	कवठी फुटून त्यामधून मेंदू बाहेर आलेला असतो.		
३)	कमरे खालचा भाग	कमरेमधून वाकलेला असतो.		
४)	पाय	गुडघ्यामधून वाकलेले असतात.		
५)	हात	कोपरातून वाकलेले/ दुमडलेले असतात.,हाताच्या मुठी आवळलेल्या व छातीसमोर धरलेल्या असतात		
६)	त्वचा, स्नायू,किंवा हाडे जळून नष्ट झालेली असतात			
७)	शरीराच्या भाजलेल्या भागावर लालसरपणा येतो.			
८)	भाजलेल्या ठिकाणी फोड निर्माण होतात.			
९)	फोड फोडून पाहिल्यास रक्त येते.			
१०)	शरीरावर रॉकेल,पेट्रोल,डिझेल किंवा इतर ज्वलनशील केमिकल वगैरेचा वास येत असतो.या पदार्थांमुळे शरीर फार लवकर जळते व ते जळणे मोठे व गंभीर स्वरूपाचे आढळते.			

ब	घटनास्थळाचा पंचनामा करताना			
१.	स्टोव्ह, रॉकेलचे कॅन,गॅस सिलेंडर, धातूचे तुकडे,बंदुकिची /सुरुंगाची दारू (बारुद), केमिकल इ. वस्तू मिळतात का ते पहावे.			
२.	चुल पेटविताना भडका उडाल्यास दिवा, कंदील पेटविताना भडका होवून भाजल्यास- घटनास्थळावर काडेपेटी रॉकेलचा दिवा,चिमणी रॉकेलचा डबा,कॅन वगैरे वस्तू जप्त कराव्यात.			
३.	औद्योगिक क्षेत्रामध्ये/ परिसरात ॲसिड पडून, स्फोट होवून, इंजिनचे गरम तेल किंवा गरम पाणी पडून अपघात होतात त्या ठिकाणचे परिस्थितीप्रमाणे पंचनाम्यात उल्लेख करावा			
४.	आगीमुळे मयताचे शरीराबरोबर आजूबाजूचा भाग जळालेच्या खुणा, निशाण्या, अर्धवट अथवा पूर्ण जळालेल्या अशा दिसून येतील त्याचाही उल्लेख करावा.			

विज अंगावर पडून मृत्यू
(Death Due to
lightning)

अ	इन्क्वेस्ट करताना पहावयाचे मुद्दे :		
१.	शरीरावर सर्व प्रकारच्या भाजल्याच्या जखमा असतात.		
२.	सर्व प्रकारचे अस्थिभंग होतात.		
३.	शरीरावरील सर्व केस जळून जातात.		
४.	शरीराचा एखादा अवयव जळून कोळसा होतो.		
५.	भाजल्यामुळे मोठे मोठे फोड येतील आणि त्वचेवर झाडांच्या फांदीप्रमाणे तपकिरी रंगाच्या खुणा निर्माण होतील.		
६.	ज्या ठिकाणी वीज शरीरात शिरते व ज्या ठिकाणाहून बाहेर पडते त्या ठिकाणचे कपडे फाटलेले असतात.		
७.	चप्पल किंवा बुट असल्यास ते जळून जातात किंवा त्याचे तुकडे-तुकडे होतात.		
८.	मयता जवळ काचेच्या/धातूच्या वस्तू असल्यास वितळून जातात.		
९.	स्टीलच्या वस्तूत चुंबकत्व येत असते व त्या वस्तूचा ठसा त्वचेवर उमटलेला असतो.		

विजेचा शॉक बसून मृत्यू
(Death from Electric shock)

अ	लक्षणे		
१.	चेहरा - निळसर असा दिसतो.		
२.	डोळे - रक्तसंयुक्त व बाहुल्या प्रसरण पावलेल्या असतात.		
३.	विजेचा प्रवाह शरीरातून ज्या भागातून शिरतो व ज्या भागातून बाहेर पडतो त्या दोन्ही ठिकाणी जखमा आढळून येतात.		

विषबाधा/विषप्रयोगाने मृत्यु

पोलीस ठाणे-

गुरनं- /

तपासी अंमलदार:-

विष	एखादा कोणताही पदार्थ जो दखादया निरोगी व्यक्तीस दिल्याने/पाजल्याने किंवा त्याचे शरीरास लागल्याने व त्याचे पोटात गेल्याने त्या भागाचा नाश करतो,आजार आणतो व मृत्यू आणण्यास कारणीभूत होते.
-----	--

अ	इन्क्वेस्ट करताना पहावयाचे मुद्दे			
१.	शरीर	शरीरावरील त्वचा निळसर काळसर असते.		
२.	तोंड	तोंडातून पांढरा निळसर फेस येतो.		
३.	लाळ	लाळ बाहेर आल्यावर ज्या भागावर ओघळलेली असेल तेथील त्वचा भाजल्यासारखी असते		
४.	नखे	काळसर पडलेली असतात.		
५.	ओठ	निळसर काळे व सुजलेले असतात.		
६.	डोळे	वाटारल्यासारखे दिसतात.बाहुल्या विस्फारलेल्या किंवा आकुंचित असतात		
७.	जीभ	काळी भाजलेसारखी असते		
८.	वास	काही विषांचा विशिष्ट वास येत असतो.		
९.	दात	निळसर पडलेले असतात.		
१०.	स्नायू	मरणोत्तर ताठरता आलेली असते.		

ब	घटनास्थळावर परिस्थिती पाहून वस्तूजन्य पुरावा गोळा करून तो ताब्यात घेवून जप्त करावा.उदा.		
१.	ज्या मधून विष दिले गेले/पिले असा संशय आहे अशी भांडी उदा. ग्लास,तांब्या,बाटली इ. जप्त करावे.		
२.	ज्यात विष मिसळले आहे असे संशास्पद अन्न पेय ताब्यात घ्यावे.		
३.	विषबाधा झालेल्या व्यक्तीचे मलमुत्र, वांती		
४.	रिकाम्या इंजक्शनच्या ट्युबा- सुई		
५.	विषारी पदार्थाची बाटली, पुडी इ.		

अर्थिक फसवणुकीचे गुन्हे

अ. नं.	तपासाचा मुद्दा		
१.	पोलीसानी फिर्याद घेताना फिर्यादीस गुंतणुकीमुळे होणारे फायदे व इतर कंपनी / पोस्ट / इतर संस्था या पेक्षा जादा फायदे असले बाबत दिलेले अमिष याचा उल्लेख करावा		
२.	नमुद कंपनी / संस्था कोठे स्थापन झाली व कोठे रजिस्ट्रेशन केले याचा उल्लेख करावा		
३.	एजंट / प्रतिनिधी यानी ठेवी स्विकारून कंपनीत जमा केले अगर कसे याचा उल्लेख करावा		
४.	ठेवीदारांना प्रतिनिधीनी वेळीच पोहच पावती दिली अगर कसे याचा उल्लेख करावा		
५.	कंपनीने / संस्थेने ठेवीदार वाढविण्यासाठी वृत्तपत्रात व इतर माध्यमातून प्रसिध्दी दिले बाबत याचा उल्लेख करावा		
६.	कंपनी / संस्था यांच्या मालमतेबाबत व वेगवेगळ्या शाखा बाबत छापील पुस्तके / पत्रके प्रसिध्द केली होती काय याचा उल्लेख करावा		
७.	कंपनी / संस्था यांच्या विकासासाठी सेमिनार / बैठका अयोजित केल्या होत्या काय याचा उल्लेख करावा		
८.	कंपनी / संस्था यानी ठेवी स्विकारताना किती योजनांचा लाभ ठेवीदाराना होणार आहे याचा उल्लेख करावा		
९.	कंपनी / संस्था यांचे एजंट / प्रतिनिधी याना जमा रक्कमेवर किती कमीशन दिले जात होते याचा उल्लेख करावा		
१०.	कंपनी / संस्था यांचे एजंट / प्रतिनिधी यांचे वेगवेगळी पदे व त्यांचे कमीशन याचा उल्लेख करावा		
११.	कंपनी / संस्था यानी ठेवीच्या रक्कमांचा कोणत्या पध्दतीने वापर करीत होते. (हैसींग / इतर उत्पादने) याचा उल्लेख करावा		
१२.	कंपनी / संस्था ही ठेवीदाराना त्यांचे प्रमाणपत्राची मुदत समाप्ती नंतर ठेवीची रक्कम व्याजासह परत केली नाही व टाळाटाळ केली याचा उल्लेख करावा		
१३.	कंपनी / संस्था यांचे कोणत्या बँकेत खाते होते याचा उल्लेख करावा		
१४.	कंपनी / संस्था यांचे कोणत्या बँकेत खाते होते ते कोण हाताळत होते. याचा उल्लेख करावा		
१५.	कंपनी संस्था केव्हा पासून सुरु होवून केव्हा मोडकळीस आली याचा उल्लेख करावा		
१६.	कंपनी / संस्था सुरु होण्यापुर्वी त्याचे उद्घाटन कोणी कोणी केले याचा उल्लेख करावा		
१७.	कंपनी / संस्था यांनी किती ठेवीदारांचे किती रक्कमेचा अपहार केला याचा उल्लेख करावा		
१८.	तपास सुरु करताना तपासाची दिशा व ठेवीदार संकलीत करण्यासाठी वृत्तपत्र व इतर माध्यमांचा वापर करावा		

अर्थिक फसवणुकीचे गुन्हे

१९.	तपासामध्ये प्रथम मोठ्या रक्कमा गुंतवणुकदार यांचेकडे तपास केला काय त्यामध्ये फिर्यादी मध्ये नमूद असले वरील मुद्द्याबाबत त्यांचेकडून माहिती घेतली काय याबाबत तपास टिपणामध्ये सविस्तर उल्लेख करावा		
२०.	गुन्ह्यामध्ये संगणक संचाचा वापर झाला असल्यास संगणक तज्ञाकडून डाटा बॅकअप घेण्यात यावा.		
२१.	संगणकाची हार्ड डिस्क तज्ञाकडून काढून घेवून ती पंचनामा करून जप्त करण्यात यावी.		
२२.	हिशोब अगर इतर नोंदीचा दस्तऐवज मिळविण्याचा प्रयत्न करावा.		
२३.	दस्ताऐवज मिळून आल्यास पंचनाम्यात हस्ताक्षराबाबत कोणाचे हस्ताक्षर आहे याचा उल्लेख करावा.		
२४.	कंपनी / संस्थेमध्ये रेकॉर्ड जप्त करताना ठेवीदार नोंद वही, सर्टिफिकेट, डेली कॅशबुक, जमा-खर्च बुक, अकॉंट कॅश बुक रजिस्टर, किर्द खतावणी, ताळेबंद रजिस्टर हे क्रमवारीने प्रथम पासून ते अखेर पर्यंतचे क्रमाने लावून एका पंचनाम्यामध्ये एक प्रकारची रजिस्टरे या पद्धतीने ती जप्त करावीत.		
२५.	कंपनी / संस्थाची मालमत्ता जप्तीबाबत जिल्हाधिकारी यांना अहवाल सादर करावा.		
२६.	कंपनी / संस्था यांचे बँक खाते गोठविले अगर कसे त्यावेळी जमा बाबीस मज्जाव न करता केवळ खर्च बाबीस मज्जाव करण्यात यावा. संबंधीत बँकेशी तसा पत्रव्यवहार करावा.		
२७.	कंपनी / संस्थाचे कर्ज रजिस्टरे, अॅडव्हान्स रजिस्टरे जप्त करावीत.		
२८.	कर्जे वसुलीसाठी संबंधीताना नोटीसा आदा करण्यात याव्यात.		
२९.	वार्षिक निरीक्षण अहवाल कोणी पाहिले याबाबत तपास करून त्याच्या प्रती जप्त कराव्यात.		
३०.	ठेवीच्या रक्कमा याचा संचालक मंडळाने गैरवापर केले बाबत पुरावा हासील करावा.		
३१.	कंपनी / संस्था रजिस्ट्रार कडून अधिकृत नोंदणी प्रमाणपत्र हासील करावे.		
३२.	कंपनी / संस्था याचे खाती असणारी बँकेकडून मेमोरॅंडम ऑफ अर्टीकल व मेमोरॅंडम ऑफ असोशियेशन घेण्यात यावे.		
३३.	अॅडव्हान्स व कर्ज घेणारे यांचे मालमत्तेस बोजा चढविणेबाबत संबंधीत तलाठी यांना जिल्हाधिकारी व प्रांत यांचे मार्फत पत्र व्यवहार करण्यात यावा.		
३४.	कंपनी / संस्थेत एकूण किती कर्मचारी कार्यरत होते ? याबाबतचे मस्टर जप्त करावे.		
३५.	कंपनी / संस्था कार्यालय हे कंपनीचे नावांचे (मालकीचे) आहे किंवा भाड्याचे आहे या अनुषंगाने रेकॉर्ड हस्तगत करावे.		
३६.	कंपनीत / संस्थेत सुरवाती पासून अखेर पर्यंत कोणकोण मॅनेजर होते. त्यांचा कालखंड तसेच कंपनी संचालकानी शाखेला व्हीजीट दिलेली , वृत्तपत्रे कात्रणे व ऑफीस पत्रव्यवहार जप्त करावेत.		

अर्थिक फसवणुकीचे गुन्हे

३७.	कंपनी / संस्थेत ऑफीस कर्मचारी नेमताना त्यांचे मुलाखतीसाठी वृत्तपत्रात जाहीरात देण्यात आली होती काय ? त्यांच्या मुलाखती घेतल्या असतील तर त्या कोणी घेतल्या ? याबाबत तपास करावा. संबंधीत कागदपत्र पंचनाम्यानिशी जप्त करावेत.		
३८.	कंपनी / संस्थे अंतर्गत किती एजंट नेमले गेले त्यांची यादी तयार करावी.		
३९.	कंपनी / संस्थेच्या एजंटनी सुरवाती पासून अखेर पर्यंत किती रक्कम गोळा केल्या ? याचा अहवाल तयार करावा.		
४०.	कंपनी / संस्थेच्या प्रत्येक वर्षाच्या ताळेबंदा प्रमाणे किती रक्कम जमा व खर्च केली याचा एकत्रीत जमा खर्च तयार करावा.		
४१.	कंपनी/संस्थेत एजंट नेमणूक करताना ओळखपत्र देण्यात आले होते काय? याचा तपास करावा.		
४२.	कंपनी / संस्थेत खातेदारांना एजंट कोणते आमीष दाखवित होते ? याचा तपास करावा.		
४३.	कंपनी/संस्थेत खातेदारांना पैसे भरल्याबाबत कोणत्याप्रकारची पावती दिली जात होती.?याचा तपास करावा.		
४४.	कंपनी / संस्थेत खातेदारांनी नंबर दिला होता काय ? याचा तपास करावा.		
४५.	कंपनी / संस्थेत एजंटचे कमीशन पैसे भरतेवेळेस कापुन घेतले जात होते काय ? याचा तपास करावा.		
४६.	कंपनी / संस्थेचे प्रोसीडींग बुक जप्त आहे काय ? कंपनी स्थापन करण्यातबाबत ठराव पास झाला होता काय ? याचा तपास करावा.		
४७.	कंपनी / संस्थे अंतर्गत कोणकोणत्या स्किम प्लॉट करण्यात आल्या याबाबत पुरावा उपलब्ध आहे काय? याचा तपास करावा.		
४८.	कर्मचारी नेमताना किंवा एजंट नेमताना सिक्युरिटी डिपॉझीट जमा करण्यात येत होत्या काय ? याचा तपास करावा.		
४९.	कंपनी / संस्थेमध्ये इतर हेड वाईज किती रक्कम जमा झाल्या ? याचा तपास करावा.		
५०.	नॉन बँकिंग कंपनीबाबत कंपनीस रिझर्व बँकेचे लायसन्स आहे काय ? याचा तपास करावा.		
५१.	बँकेचे खातेनंबर व पैसे काढण्याचा अधिकार कोणाला होता ? याचा तपास करावा.		
५२.	बँक मॅनेजरकडून केव्हा केव्हा किती रक्कम काढल्या ? व कोणी काढल्या याचा तपास करावा.		
५३.	संस्थेच्या रक्कमेतून सेल्फ चेक काढलेले आहेत काय ? याचा तपास करावा.		
५४.	संचालकांनी भेटी देवून पैसे घेवून गेले आहेत काय ? या बाबत पुरावा आहे काय ? याचा तपास करावा.		
५५.	कंपनी /संस्थेचे हेड ऑफीस कोठे आहे ? कंपनीतून वेळोवेळी हेड ऑफीस कडे रक्कम वर्ग झाल्या आहेत काय याचा तपास करावा.		

अर्थिक फसवणुकीचे गुन्हे

५६.	एकूण किती एजंट तपासले, किती खातेदार तपासले? या तपासातून एजंट खातेदार आणि कंपनी यांचेत पुराव्याची साखळी तयार झाली आहे काय ? याचा तपास करावा.		
५७.	हस्ताक्षर तपासणी अभिप्राय, हार्डडिस्क तपासणी अहवाल, सीडी तपासणी प्राप्त करावा.		
५८.	सहाय्यक संचालक व सरकारी अभियोक्ता यांचा तपासात अभिप्राय घेण्यात यावा.		
५९.	अभिप्रायाप्रमाणे पुढील तपास पूर्ण करावा.		
६०.	कागद पत्रांची छाणणी करून पुराव्याचे कागदपत्रांचे अ ब क वर्गीकरण करून दोषारोप पत्र दाखल करावे.		

एनडीपीएस

पोलीस ठाणे-

गुरनं- /

तपासी अंमलदार:-

अंमली पदार्थ व मनोव्यापारावर परिणाम करणारे पदार्थ अधिनियम १९८५ या कायद्याखाली गुन्हा नोंदविण्यापुर्वी व नंतर तपास करीत असताना विचारात घ्यावयाचे मुद्दे

अ.न.	कागदाचा तपाशील		
१.	प्राप्त खबरीची नोंद ठाणे दैनंदिनीत घ्यावी.		
२.	नोंद खबरी मध्ये संशयीत इसमाचे नांव, उपनांव, वय, वर्ण, शरीरयष्टी अंगात घातलेले कपडे, पायातील वहानांचा प्रकार इ.वर्णन घ्यावे.		
३.	संशयीत इसम ज्या घटनास्थळावर येणार त्या ठिकाणचे वर्णन, लॅण्डमार्क, दिनांक, अंदाजे वेळ, इत्यादी माहिती प्राप्त खबरी मध्ये घ्यावी.		
४.	संशयीत इसमास अंमली पदार्थ कोणी दिला व तो पुढे कोणास माल विकणार आहे त्याची माहिती प्रथम खबरीमध्ये घ्यावी.		
५.	संशयीत इसमाचा तसेच त्याला ज्याने कोणी अंमली पदार्थ दिला आहे तसेच तो ज्या इसमास अंमली पदार्थ देणार आहे त्याचे फोन/मोबाईल क्रमांक प्रथम खबरीमध्ये घ्यावे.		
६.	ठाणे दैनंदिनी नोंदीच्या प्रती त्याच दिवशी पोलीस अधीक्षक, अपर पोलीस अधीक्षक, उपविभागीय पोलीस अधिकारी यांना सादर करून त्यांच्या स्थळप्रतीवर सहया घेऊन त्या कागदपत्रात सामिल कराव्यात.		
७.	पंच बोलविण्यासाठी गेलेल्या पोलीस अंमलदारांनी पंचाना आणावयास गेल्याची व पंच घेऊन आल्याची नोंद ठाणे दैनंदिनीत घ्यावी.		
८.	पोलीस ठाण्यांनी पितळी मोहर (ब्रास सिल), अंमली पदार्थ तपासणी संच, वजन काटा, व सिलींग लेबलींगचे साहित्य ताब्यात मिळण्याबाबत वरिष्ठ पोलीस निरीक्षक यांना लेखी पत्र द्यावे.		
९.	पंचाचे शिक्षण, काम धंदा, इ.माहिती पंचनाम्यात नोंदवावी.		
१०.	सापळयापुर्वी पंचाची झडती घेतल्याचे पंचनाम्यात नमूद करावे.		

एनडीपीएस

११.	<p>सापळ्यापुर्वी पंचनामा कोणी सांगितला, व कोणी लिहिला हे पंचनाम्यात स्पष्ट नमूद करावे.</p> <p><u>टिप:-</u> अ) या ठिकाणी सापळापुर्व पंचनामा संपतो, पंचनामा संपल्याची वेळ पंचनाम्यात नमूद करावी. पंचास पंचनामा वाचून दाखवून पंचनाम्यातील मसुदा समजल्याची सही घ्यावी व पंचनामा करणाऱ्या अधिकाऱ्याने स्वतःची सही करावी.</p> <p>या पंचनाम्यात पोलीस निरीक्षक यांची उपस्थिती अनिवार्य आहे. पंचाना प्राप्त खबरीची माहिती दिल्याची नोंद अनिवार्य आहे.</p> <p>या नंतर पोलीस अधिकारी, कर्मचारी व पंच छापा टाकण्यासाठी नेण्यात येणाऱ्या पोलीस वाहनांची तपासणी करतील व तशी नोंद पंचनाम्याच्या पुढील भागात करावी.</p>		
१२.	छापा टाकण्यासाठी वारण्यात आलेल्या गाडीची झडती पंचाकडून घेण्यात यावी.		
१३.	घटनास्थळी पोहचण्यासाठी वापरण्यात आलेल्या मार्गाची नोंद घेण्यात यावी.		
१४.	घटनास्थळापासून थोडे दुरवर व संशयीताचे लक्षात येणार नाही असे पोलीस वाहन नेमके कोठे उभे केले आहे त्या जागेचे वर्णन पंचनाम्यात घ्यावे.		
१५.	उपस्थित पथकाची विभागणी घटनास्थळाभोवती संशयीतास लक्षात येऊ न देता त्यास पकडण्याची योजना कशी केली आहे याची नोंद पंचनाम्यात करावी		
१६.	संशयीत इसम घटनास्थळावर किती वाजता आला त्याच्या संशयास्पद हालचालीची नोंद तसेच त्याच्या हातात असलेली पिशवी/बॅग इत्यादीचे वर्णन पंचनाम्यात करावे.		
१७.	संशयीत इसमावर छापा किती वाजता टाकला त्याची नोंद पंचनाम्यात घ्यावी.		
१८.	संशयीतास अटकावून ठेवलेनंतर सापळा प्रामुख्याने स्वतः व पथकातील कर्मचारी तसेच पंच व्यक्ती यांची ओळख/हुद्दा इ. माहिती संशयीतास दयावी.		
१९.	संशयीतास पोलीसांकडून अटकाव करण्याचा उद्देश, संशयीताविषयी मिळालेली खबर याची माहिती दयावी.		
२०.	<p>संशयिताची झडती घेण्यापुर्वी त्यास एन.डी.पी.एस. कायदा १९८५ कलम ५० मधील बंधकारक तरतुदीची माहिती दयावी.</p> <p><u>टिप :-</u> कायदयातील तरतूद</p> <p>एन.डी.पी.एस. कायदयाखाली संशयीताची झडती ज्या अटीवर घेता येईल याची माहिती या कलमामध्ये आहे. त्यानुसार अंमली पदार्थ कलम ४१,४२,४३ नुसार</p>		

एनडीपीएस

	<p>झडती घेण्याचा बेत असेल अशा वेळी सदर संशयीताची इच्छा असेल तर अशा व्यक्तीला गैरवाजवी विलंब न लावता सर्वात जवळ असणाऱ्या राजपत्रित अधिकाऱ्याच्या समोर किंवा सर्वात जवळचे दंडाधिकारी यांचे समोर नेण्यात यावे. जर संशयिताने त्यास नकार दिला तर तशा प्रकारे पंचनाम्यात नमूद करणे बंधनकारक आहे. जर का पंचनाम्यात या गोष्टीचा उल्लेख नसेल तर खटला चालविणारे कोर्ट आरोपीची तात्काळ सुटका /मुक्तता करतील.</p>		
२१.	<p>संशयीताची झडती घेण्यापुर्वी पोलीस पथकांची व पंचाची झडती घेण्यास संशयीतास सांगितले आहे अगर कसे हे पंचनाम्यात नमूद करावे.</p> <p>टिप - या नंतर संशयिताची झडती कलम ४२ नुसार हेड कॉन्स्टेबल व त्यावरील हुद्द्याच्या अधिकाऱ्याने घेणे बंधनकारक आहे.</p>		
२२.	<p>संशयीताकडे आढळून आलेल्या अंमली पदार्थाचा नमुना तपासणी संचावर तपासले बाबत व सकारात्मक चाचणी पंचनाम्यात नमूद करावे.</p> <p>टिप - अंमली पदार्थाचे जेवढे पॅकेटस् आहेत त्यातील प्रत्येकाचा नमुना स्वतंत्रपणे वेगवेगळ्या रितीने तपासायला पाहिजे व तसे पंचनाम्यात नमूद करावे.</p>		
२३.	<p>आरोपीकडे सापडलेल्या अंमली पदार्थाच्या पॅकेटचे वेगवेगळे वजन करावे.</p> <p>टिप-अ) आरोपीकडे चरस,गांजा,गर्द इ. जेवढे पॅकेटस् सापडतील त्या सगळ्यांचे अलगअलग वजन करावे व प्रत्येक पाकीटचे जे वजन मिळून येते त्याची नोंद पंचनाम्यात करावी.</p> <p>ब) गर्द पावडरच्या एकाच आकाराच्या व रंगाच्या जेवढ्या पुड्या मिळतात त्या सर्व पुड्यातील पावडर एकत्र करावी व अशा पावडरचे वजन करावे त्याची नोंद पंचनाम्यात करावी.</p>		
२४.	<p>अंमली पदार्थाचा रंग, वास, आकार,व रुप यांचे वर्णन पंचनाम्यात घ्यावे.</p>		
२५.	<p>आरोपीच्या झडतीत सापडलेल्या मुद्देमालास व त्यातील रासायनिक विश्लेषणासाठी व राखीव ठेवण्यासाठी काढलेला क्रमांक देण्यात यावा.</p> <p>टिप- अ) जप्त केलेला चरस १०० ग्रॅम किंवा अधिक असल्यास त्यातील २५/२५ ग्रॅमचे दोन नमुने बाजूस काढावेत व त्यातील एक पॅकेट रासायनिक विश्लेषणास पाठवावे.</p> <p>ब) गर्द पावडर जर १० ग्रॅम असेल तर ५/५ ग्रॅमची दोन नमुना पॅकेट तयार करावेत व एक पॅकेट रासायनिक विश्लेषणास पाठवावे.</p> <p>क) मुद्देमाल किती जप्त होतो त्यावर किती मुद्देमाल सि.ए. ला पाठवावा याचा निर्णय तपास अधिकाऱ्याने स्वतः घ्यावा किंवा अ.प. वि.कक्ष येथे संपर्क साधावा.</p>		

एनडीपीएस

२६.	जप्त मुद्देमालाच्या पाकिटावर पंचाच्या सहीचे लेबल लावून लाखेवर पितळी मोहर उमटवून लेबलवर तपास अधिकाऱ्यांची सही घ्यावी.		
२७.	जप्त मुद्देमालाच्या पाकीटावर पंचांच्या सहीचे लेबल, ब्रास सिल (पितळी मोहर) इत्यादी उमटवून त्यावर आरोपीची स्वतःची सही किंवा निशाणी करण्याची त्याची इच्छा असल्यास किंवा नसल्यास तसे नमूद करावे.		
२८.	सर्व मोहर बंद पाकीटावर संबंधीत आरोपीने स्वतःची सही किंवा निशाणी केली आहे काय व तसे त्यास विचारले आहे काय व तशी माहिती पंचनाम्यात नमूद करावी.		
२९.	पंचनाम्याची प्रत आरोपीस दिली असल्यास आरोपीची पंचनाम्यावर पोच घेवून परत एकदा पंचाच्या स्वाक्षऱ्या व पंचनामा करणाऱ्या अधिकाऱ्याने सही करावी.		
३०.	आरोपीस अटक केल्याचे तोंडी सांगून त्याच्या अटकेची कारणे सांगून त्याचे अधिकार त्याला सांगावेत. टिप- अ) वरील प्रमाणे पंचनामा पूर्ण करून आरोपीस तोंडी अटक करून अधिकारी व पथक पोलीस ठाण्यास परत येतील ब) ठाणे दैनंदिनीत वरील गुन्हा नोंद केल्याची तसेच आरोपीस अटक केल्याची माहिती दिली जाते.		
३१.	अटके नंतरचे त्याचे अधिकार त्यास सांगावे.		
३२.	जप्त मुद्देमाल भांडारगृहात (स्टोअर रुम) जमा करण्यासाठी म्हणून प्रभारी अधिकारी यांच्यासमोर मुद्देमाल भांडारगृहात जमा करावेत. टिप —एन.डी.पी.एस. कायदा कलम ५५ प्रमाणे अशा वस्तू प्रभारी अधिकाऱ्याने ताब्यात घेतल्या पाहिजेत व त्यावर स्वतःची सही व स्टॅप असलेले लेबल चिटकविले पाहिजे व ते त्यानंतर जप्त वस्तू भंडारगृहात त्वरीत जमा करण्याचा लेखी आदेश देतील.		
३३.	जप्त मुद्देमालातील सिल नमुना पाकिटे प्रभारी अधिकारी यांच्याशी पत्रव्यवहार करून ते ताब्यात घेवून दुसऱ्या दिवशी रासायनिक विश्लेषक कार्यालयात पाठवावेत.		
३४.	एफ.आय.आर. ची कॉपी सत्र न्यायालयात २४ तासांच्या आत जमा करून तशी पोच पावती घ्यावी.		
३५.	रासायनिक विश्लेषक कार्यालय येथे नमुना पाकिटे सादर करण्यास जाताना पोलीस अंमलदाराने तशी ठाणे दैनंदिनी मध्ये नोंद करावी व परत आल्या नंतर पोलीस ठाणेस नोंद करावी.		

एनडीपीएस

३६.	रासायनिक विश्लेषक कार्यालय येथे नमुना पाकिटे सादर करणाऱ्या पोलीस अंमलदाराचा जबाब नोंदवून घ्यावा.		
३७.	दरम्यान काळात आरोपीच्या घर झडतीचा पंचानामा करावा.		
३८.	गुन्ह्यातील पंच, साक्षीदार, पोलीस निरीक्षक राजपत्रित अधिकारी (जी.ओ.) यांचे जबाब नोंदवावेत		
३९.	<p>सहाय्यक संचालक व सरकारी अभियोक्ता यांचा अभिप्राय घेवून दोषारोप पत्र मुदतीत सादर करावे.</p> <p>टिप — एन.डी.पी.एस. कायदा कलम २ सुधारित कायदा कलम २००१ नुसार प्रत्येक अंमली पदार्थाचे मोजमाप स्मॉल कौन्टिटी व कर्मशिअल कौन्टिटी असे केलेले आहे व तसा टेबल एन.डी.पी.एस. १९८५ या पुस्तकात उपलब्ध आहे. यानुसार दोषारोपपत्र मुदतीचे आत दाखल केले पाहिजे.</p>		

सराफ तक्रारीचे गुन्हे

- सराफ व्यावसायिकांकडून संशयित चोरीची मालमत्ता जप्त करताना तपासी अधिकाऱ्यांनी पाठावयाची मार्गदर्शक तत्वे.

	तपासाचे मुद्दे		
१	सराफ व्यावसायिकांकडे संशयित चोरीची मालमत्ता हस्तगत करण्याकरिता गेल्यानंतर त्यांना कमीत कमी त्रास होईल हे पाहताना, तपासी अधिकाऱ्यांनी त्यांना प्रथम तसेच आरोपीताकडून हस्तगत केलेल्या मालमत्तोसंबंधीची छायांकीत प्रत द्यावी.		
२	सराफ व्यावसायिकांच्या दुकानात प्रवेश करताक्षणीच उपरोक्त माहिती, पोलीस अधिकाऱ्याने त्यांना द्यावी. त्यामुळे सराफ व्यावसायिकांना त्यांचेकडील अभिलेख पडताळून संबंधीत सविस्तर माहिती पुरविणे सोयीचे ठरले.		
३	पोलीस अधिकाऱ्याने सराफ व्यावसायिकाचा जबाब शक्यतो त्यांच्या दुकानात नोंदवावा. तसंच त्यांना पोलीस पथकासमवेत येण्याची जबरदस्ती करू नये. अटकेचे अधिकार सरसकट वापरू नयेत. गुन्ह्यामध्ये सराफ व्यावसायिकाचा सहभाग असल्याचा पुरेसा पुरावा उपलब्ध झाल्यानंतर व तपार कामात अटक मदतीची असेल तर त्यांना अटक करण्यात यावे.		
४	पोलीस अधिकाऱ्याने जागीच पंचनामा करून सनदशीर मार्गाने जागेची झडती घ्यावी. शक्यतो मुद्देमालासंबंधीची कागदपत्रे जागेवर पडताळून, फक्त संबंधीत मुळ कागदपत्र पुरावा म्हणुन जप्त करावीत.		
५	सर्व सराफ व्यावसायिकांकडे ठेवण्यात आलेल्या नोंदवहीमध्ये पोलीस अधिकाऱ्याने त्या दुकानात येण्याचे त्याचे प्रयोजन तसेच संबंधीत तपासाधीन गुन्ह्याबाबतची माहिती नोंदवून सही करावी.		
६	सराफ व्यावसायिकांच्या संघटनेने प्रधिकृत केलेल्या व्यक्तींना किंवा दोन स्थानिक साक्षीदारांना झाडतीच्या वेळेस हजर ठेवण्याची मुभा द्यावी.		
७	अटकेची अचूक तारीख आणी वेळ अटक करताना नमुद करावी. पोलीस अधिकाऱ्याने आरोपीत सराफ व्यावसायिकास बेड्या घालू नये. आवश्यकतेशिवाय शारीरिक बळाचा वापर करू नये. अशा प्रसंगामध्ये पोलीस अधिकाऱ्याने उच्च प्रतीचा व्यावसायिकपणा दाखविणे आवश्यक आहे.		
८	कायदेशिर कर्तव्यावर असलेल्या पोलीस अंमलदाराखेरीज इतर व्यक्ती अशा कार्यवाहीमध्ये सहभागी असू शकत नाही.		
९	प्रथम खबरीमध्ये निर्देशित केलेली चोरीची मालमत्ता हस्तगत करणेकामी शक्यतो प्रयत्न करावेत. तथापि अशा कार्यवाहीमध्ये दुसऱ्या दखलपत्र गुन्ह्यातील संबंधीत अथवा चोरीची मालमत्ता		

	असल्यास संशय निर्माण झाल्यास ती मालमत्ता हस्तगत करण्यास बंधन नाही.		
१०	पंचनामा/जप्ती पंचनाम्याची प्रत सराफ व्यावसायिकास त्याच्या दुकानातच तात्काळ द्यावी.		
११	पोलीस अधिकाऱ्याने शक्यतो सकाळी ०९:०० वा. ते संध्याकाही १९:३० वा. चे दरम्यान सराफ व्यावसायिकाचे दुकानी कार्यवाहीकरिता जोव. परंतु अधिनियमाच्या कलम २७ नुसार आरोपीने निवेदन केल्यानंतर करावयाच्या जप्तीबाबत वेळेचे बंधन नसावे. सराफ व्यावसायिकांविरुद्ध कलम ४११ भादवी कार्यवाही करताना योग्य ती खबरदारी घ्यावी. एखाद्या सराफ व्यावसायिकाने चोरीची मालमत्ता कोणत्याही गैरहेतूने घेतली नसल्याचे निष्पन्न झाल्यास त्याचा आरोपीविरुद्ध साक्षीदार म्हणुन उपयोग करावा.		
१२	सराफ व्यावसायिकांना त्यांच्या दुकानातून बेमुर्वतखोरपणाने उचलून वरिष्ठांपुढे हजर ठेवण्याच्या बाहण्याने बेकायदेशिररित्या डांबले जात असल्याबाबतच्या तक्रारी करण्यात येत आहेत दृ तपासी अधिकारी अशा सराफ व्यावसायिकांना भितीच्या लाथेखाली ठेवत असल्याबाबतच्या तक्रारीही प्राप्त होत आहेत.		
१३	पोलीस अधिकारी सराफ व्यावसायिकांकडे शुध्द सोन्याची मागणी करून त्यांना प्रथम खबरीतील वर्णनानुसार दागिने बनवून देण्यास भाग पाडतात. अशा स्वरूपाच्या तक्रारी करण्यात येतात. अशी गैरकायेदेशिर मागणी टाळण्यात यावी.		
१४	पोलीस ठाणे हद्दीबाहेर तपास करावयाचा असल्यास तो फौजदारी प्रक्रिया सहितेतील तरतुदीनुसार करण्यात यावा. अधिकाऱ्याने स्थानिक पोलीस ठाण्यामध्ये जाऊन त्यांच्या तेथे येणाऱ्या प्रयोजनाबाबत त्यांना अवगत करावे. स्थानिक पोलीसांना कार्यवाही मध्ये सहभागी करून घ्यावे.		
१५	बोगस क्रेडिट कार्डाचा उपभोग करून दागिने खरेदी केले जात असल्यास काही घटना आढळून आल्या आहेत. असे भामटे ते दागिने खरेदीची पावती दाखवून दुसऱ्या संशयित नसलेल्या सराफ व्यावसायिकास विकतात. त्या दागिन्यांच्या खरेदीमध्ये सराफ व्यावसायिकांचा कोणताही गैरहेतू नाही असे समजून जप्तीच्या कार्यवाहीत त्या सराफ व्यावसायिकास साक्षीदार करण्यात यावे.		

सायबर गुन्हांची तपास प्रक्रिया

भाग — १ : विविध प्रकारच्या संगणक व संगणक संलग्न साहित्याची झडती व जप्तीची प्रक्रिया:

अ) **Stand-Alone** वैयक्तिक संगणक: **(Personal Computer)** योग्य पुरावा राखण्यासाठी पुढील पद्धतीचा अवलंब करावा:

- जर संगणक राउटर किंवा मोडेमशी संलग्न असेल तर पुढील पानावरील सूचना काळजीपूर्वक पहा.
- कोणत्याही वस्तू हलविण्यापूर्वी आजूबाजूच्या संपूर्ण परिसराची छायाचित्रे घ्या.
- जर संगणक बंद (off) असेल तर (on) करू नका.
- संगणक सुरू असेल व monitor वर काही दृश्य दिसत असल्यास screen चे छायाचित्र घ्यावे.
- संगणक सुरू आहे परंतू screen वर काहीही नसेल (blank) तर mouse हलवा किंवा space bar press करा. (यामुळे स्क्रीनवर active प्रतिमा दिसेल) प्रतिमा दृश्यमान झालेनंतर screen चे छायाचित्र घ्यावे.
- पॉवर कॉर्ड टॉवरच्या मागील बाजूने काढा (unplug)
- पॉवर कॉर्ड काढूनही जर लॅपटॉप बंद झाला नाही तर battery pack शोधा व बाहेर काढा. साधारणतः बॅटरी खालील (bottom) बाजूस असते आणि तेथेच एखादे button/switch (कळ) ती बाहेर काढण्यासाठी असते. एकदा बॅटरी काढल्यानंतर पुन्हा ती लॅपटॉप मध्ये बसवू नये. बॅटरी काढल्याने लॅपटॉप आपोआप/अचानक सुरू होण्यास (startup) प्रतिबंध होईल.
- उपकरणे, साधने व cards यांची एकमेकांशी संलग्नता ओळखण्यासाठी त्या आकृतीबद्ध कराव्यात व (lable) नावे लिहावीत.
- टॉवरपासून सर्व साधने व कॉर्ड्स वेगळ्या करा.
- सर्व संगणकीय साधनांची पॅकींग व वाहतूक ही काळजीपूर्वक हाताळवयाच्या वस्तु (fragile cargo) म्हणून करावी.
- अधिक storage media ताब्यात घ्या/जप्त करा.

- टॉवर सहित सर्व **media (storage media)** हा चुंबक, **radio transmitters** आणि अशा प्रकारच्या इतर विनाशक घटकांपासून दुर ठेवा. (**storage media** विभाग पहा)
- सूचना पुस्तिका, नोंदी व कागदपत्रे ताब्यात घ्या.
- संगणक व सलग्न साहित्याच्या जप्तीच्या सर्व **steps** नोंद करा.
- तपासासंबंधी महत्त्वाच्या प्रश्नावलीचा विभाग पहा.
- संगणकाची पुढील बाजू व मागील बाजू तसेच तारा (**cord**) व जोडलेले उपकरणे यांचे छायाचित्र आहे त्या स्थितीमध्ये काढा.
- पुरावा मिळविण्यासाठी संगणक हाताळण्याचा प्रयत्न करू नका.

ब)नेटवर्क संलग्न — होम, पर्सनल संगणक:

- योग्य पुरावा जतन करण्यासाठी खालील प्रक्रियास पद्धती अनुक्रमे अवलंबवावी.
- राऊटर किंवा मोडेमचा विद्युत पुरवठा खंडीत करा (**unplug**).
- संगणकाचा वापर करू नका तसेच पुराव्यासाठी शोध घेण्याचा प्रयत्न करू नका.
- संगणकाची पुढील बाजू व मागील बाजू तसेच तारा (**cord**) व जोडलेले उपकरणे यांचे छायाचित्र आहे त्या स्थितीमध्ये काढा.
- कोणत्याही वस्तू हलविण्यापूर्वी आजूबाजूच्या संपूर्ण परिसराची छायाचित्रे घ्या.
- जर संगणक बंद (**off**) असेल तर सुरू (**on**) करू नका.
- संगणक सुरू असेल व **monitor** वर काही नसेल (**blank**) तर **mouse** हलवा किंवा **space bar press** करा. (यामुळे स्क्रीनवर **active** प्रतिमा दिसेल), प्रतिमा दृश्यमान झालेनंतर **screen** चे छायाचित्र घ्यावे.
- पॉवर कॉर्ड टॉवर च्या मागील बाजूने काढा (**unplug**)
- उपकरण, साधन व **cord** यांची एकमेकांशी संलग्नता ओळखण्यासाठी त्या आकृतीबद्ध कराव्यात व (**label**) नावे लिहावीत.
- टॉवरपासून सर्व साधने व कॉर्डस् वेगळ्या करा.
- सर्व संगणकीय साधनांची पॅकींग व वाहतूक ही काळजीपूर्वक हाताळवयाच्या वस्तू (**fragile cargo**) म्हणून करावी.

- अधिक storage media ताब्यात घ्या/जप्त करा.
- टॉवरसहित सर्व media (storage media) विभाग पहा)
- सर्व भाग (राऊटर व मोडेम सहित) एकत्र पॅक करावेत व काळजीपूर्वक हाताळणीचा माल म्हणून ठेवा किंवा पाठवा.

क) Network Server/Business Network:

१. पुढील सहकार्यासाठी संगणकतज्ञांच्या सल्ला घ्या. घटनास्थळ सुरक्षित करा व नेटवर्क सिस्टीम प्रशिक्षित अधिकाऱ्याच्या व्यतिरिक्त कोणासही हाताळणी करू देऊ नये.
२. Plugओढण्यामुळे पुढील धोके संभवतात.
 - प्रणाली घातकरीत्या नादुरुस्त होणे.
 - कायदेशिर व्यवसायास बाधा येणे.
 - अधिकारी वर्ग व विभाग हे अडचणीत येणे.

ड) Storage Media:

- इलेक्ट्रॉनिक साधनांमधून माहिती जतन करण्यासाठी Storage Mediaचा वापर करतात. Memory प्रमाण या घटकांमध्ये वेगळे असू शकते.
- सुचना पुस्तीका, कागदपत्रे व नोंदी जमा करा.
- Storage Media, जप्ती संदर्भातील सर्व गोष्टी अनुक्रमे नमूद करा.
- Storage Media हा चुंबक, रेडिओ प्रसारक व इतर विघातक साधने व उपकरणांपासून दूर ठेवा.

इ) Tablets, cell phone व डिजीटल कॅमेरा:

टॅबलेट्स, सेलफोन्स व डिजीटल कॅमेराज, हे माहिती (Data)सरळ आंतरिक (Internal) मेमरीमध्ये साठवू शकतात किंवा रिमूव्हेबल मिडीया ताब्यात ठेवू शकतात. खालील विभागात वरील साधने व संलग्नरिमूव्हेबल मीडियाचे जप्ती व जतन करण्याबाबतसविस्तर माहिती मिळेल.

- जर साधने बंद असतील तर सुरू करू नये.
- PDA किंवा Cell Phone सुरू असेल तर आहे तसे ठेवा.
- साधने बंद केल्यास password ची जरूरी भासेल व पुरावा मिळण्यास प्रतिबंध होईल.
- साधनांचे व screen display चे छायाचित्र घ्यावे (असल्यास).
- पॉवर सप्लाय केबल्ससहित सर्व केबल्स जमा करा व त्यांना लेबलिंग करा व संचासह वाहून न्यावा.
- संच Charged ठेवा.
- जर संच चार्ज्ड ठेवणे शक्य नसेल तर बॅटरी डिस्चार्ज होण्यापूर्वी तज्ञांकडून विश्लेषण पूर्ण करावे अन्यथा माहिती (डेटा) मिळू शकणार नाही. (नष्ट होईल).
- अतिरिक्त Storage Media जप्त करा (मेमरी स्टीक्स, कॉम्पॅक्ट फ्लॅश वगैरे)
- संच व इतर घटकांच्या जप्ती पद्धतीबाबत योग्य नोंदी ठेवा.

भाग—२: विविध प्रकारच्या सायबर गुन्ह्याच्यातपासासाठी प्रश्नावली.

अ) संगणक व इलेक्ट्रॉनिक पुराव्या संबंधी तपास करतांना सर्वसाधारणपणे विचारावयाची प्रश्नावली:

१. संगणक केव्हा व कोठे प्राप्त केला? तो नवा की जुना आहे?
२. संगणक Software व Hardware चा Access कोणाकडे आहे?
३. संगणकाचा इलेक्ट्रॉनिक मिडीया कोठे ठेवला आहे? (Compact Disk, floppy disks, thumb drives वगैरे)
४. इलेक्ट्रॉनिक मीडियावर कोणाच्या हाताचे ठसे मिळू शकतात?
५. जर इतर व्यक्तींना संगणक software/hardware access असेल तर फक्त संगणकावरील सर्व access आहे की फक्त काही files, folders किंवा programs करिताच access आहे?
६. किती व्यक्ति संगणक वापरतात? कोण वापरतात?
७. प्रत्येक व्यक्तीचा संगणकाच्या अनुभवाची काय व्याप्ती आहे?

८. प्रत्येक व्यक्ति दिवसभरात केव्हा केव्हा संगणक वापरतात?
९. संगणकावरील **username** कोणते आहेत?
१०. प्रत्येक संगणक वापरणाऱ्या व्यक्ति कोणते संगणकीय **programme** वापरते?
११. **user name** व पासवर्ड संगणकासाठी आवश्यक आहेत का? कोणते?
१२. **user name** व पासवर्ड यांची आवश्यकता असणारे एखादे **software** आहे का?
१३. **Internet** संलग्नता कशी आहे? (**DSL, Cable, Dial-up, LAN**, वगैरे)
१४. बळी पडणारी व्यक्ती किंवा संशयित यांचे **e-mail** खाते आहे का? **Service Provider** (सेवा पुरविणारे) कोण आहे? (**Yahoo, AOL, Gmail, Hotmail** वगैरे)
१५. जर गुन्ह्यामध्ये **e-mail** चा वापर असेल तर **victim** व संशयितांचे **email addresses** विचारावे **victim** किंवा संशयित कोणता **email client (program)** वारतात?
१६. **victim** किंवा संशयित दुरुस्त संगणक वापरू शकतात का? ते त्यांचा संगणक **access** घर किंवा कार्यालयाबाहेर राहून करतात का?
१७. **On-Line** किंवा **Remote Storage** कोणी वापरतात का?
१८. संगणक **clean** करण्यासाठी कोणता **program** वापरलेला आहे का?
१९. संगणकामध्ये **encryption software** किंवा **hard drive wiping utilities** आहेत का?
२०. संगणक नेहमी चालू (**on**) असतो का?

ब) Identity Theft/Financial Crimes

पीडीतास विचारावयाचे प्रश्न:—

१. तुमच्या अनेकविध खात्या (**Accounts**) संदर्भात एखाद्या खटकणाऱ्या बाबीची जाणीव तुम्हाला आहे का?
२. कोणत्या खात्यासंदर्भात तडजोड करण्यात आलेली आहे?
३. आपण एखाद्या संस्थेला किंवा व्यक्तीला वैयक्तिक खात्यातील/ खात्यासंबंधी माहिती दिली का?
४. जर असेल तर कोणत्या कारणासाठी ती माहिती दिली?
५. नुकतेच तुम्ही कोणती कर्ज व्यवहार/ किंवा कागदपत्रे पूर्ण केली आहेत का?
६. तुमची वैयक्तिक माहिती संगणकावर असते का?

७. कोणतीही बिल्स किंवा आर्थिक स्टेटमेंट्स अपेक्षित वेळी न येता वेगळ्या वेळी आली अथवा आलेली नाही व ती **email** वर आले आहेत का?
८. तुमचे **credit** वृत्तांत (रिपोर्ट्स) तुम्ही तपासले का?
९. तुमचे कुठलेही आर्थिक व्यवहार बँकेचे किंवा क्रेडिट कार्ड, डेबिट कार्डविषयी तुम्ही संगणकावरून करता का?

संशयितास(Suspect) विचारावयाचे प्रश्न:

१. तुमचे संगणक **software** कुठे आहेत? (CDs, floppy disks वगैरे)
२. संगणकामध्ये इतर आर्थिक दस्तावेजांची तपासणी करण्यासाठी एखादे **software** आहे का?
३. कोणत्याही **online** खरेदीसाठी संगणकाचा वापर केला होता का?

क)बालकांविरुद्धातील इंटरनेट गुन्हे: (ICAC/Women)पीडीतास विचारावयाचे प्रश्न:

१. कोणत्याही **Chat rooms** मध्ये शोषित मूल **online** होता/होती का?
२. शोषिताने दुसऱ्या कोणत्या संगणकावर **email/** लहरी वा **Internet** चा वापर केला का? असेल तर कोठून?
३. शोषिताने स्वतःबद्दलची नाव, वय किंवा ठिकाण/पत्ता ही खरी माहिती कोणासही **online** दिली आहे का?
४. शोषिताचे **email** पत्ता किंवा **on-line,chat-rooms** ची नावे काय आहेत. **chat-rooms** मध्ये शोषिताच्या **Buddy-list** मध्ये कोण आहेत का?
५. शोषिताचे **chat-room logs save/archieve** (जतन/संग्रहित) केले आहेत का?
६. पीडीत कोणत्या प्रकारचा लहरी/**emial client** वापरतो/वापरते.
७. कोणत्या विशिष्ट लैंगिक कृतींचा समावेश प्रतिमांमध्ये किंवा **electronic**संभाषणात दिसून येतो.
८. छायाचित्रे बनावटीचे कोणतेही **software** संगणकात आहे का?
९. संगणकामध्ये कोणतीही **scanned** किंवा बनावट ओळख (**identification**) आहे का?
१०. कोणत्याही **online**खरेदीसाठी संगणकाचा वापर केला होता का?
११. संशयिताकडून पीडीतास काही चित्र किंवा भेट वस्तू मिळाल्या का?

संशयितास(Suspect) विचारावयाचे प्रश्न:

१. संशयिताचे सर्व संगणक कुठे आहेत?
२. संशयिताने माहितीचे (data) बाह्य स्वरूपात (remotely)जतन (store) केले का?(Exernal hard drive, online storage वगैरे)
३. संशयिताची onlineओळख किंवा लहरीं roomमधील नाव काय आहे?
४. संशयिताने electronic माध्यमाद्वारे कोणाशी संभाषण कसे करतो/करते? (Chat, email वगैरे)
५. संशयिताने बाल बीभत्स अशिल्ल/चित्रे (Pornography)संगणकाद्वारे पाहिले का? असे असेल तर संशयिताने असे साहित्य कोठून मिळवले?
६. संशयिताने आपण बालकांच्या प्रतिमा चित्रे पाहत आहोत जी संगणकाद्वारे तयार केलेली नाही याची कल्पना होती का?

ड) Intrusions/Hacking: (Network/Questions):

Home

१. Networksच्या तारा (Cables) आपण त्या त्या संगणकासंदर्भात ओळखू शकता का?
२. प्रत्येक संगणक व्यक्तिशी संलग्न आहे का?
३. Network internet ला जोडलेले आहे का?
४. Network internet कसे जोडलेले आहे? (DSL,Cable), dial-up वगैरे)
५. DSL/Cable/Modem कुठे ठेवले आहे? सद्यस्थिती/आता जे जोडलेले आहे का?
६. Internet Service Provider (ISP)कोण आहे?
७. Internet ला जोडलेले एकापेक्षा जास्त संगणक आहेत का?
८. एखादे बिनतारी नेटवर्क त्या ठिकाणी आहे का?

Business Networks:

१. अवैध कृती प्रथम कोणाच्या निदर्शनास आली?
२. अवैध कृतीचा प्रकार आणि साक्षीदारांची संपर्क करण्याची सर्व माहिती मिळविली का?
३. नेटवर्क व्यवस्थापकाने संपर्काची माहिती ओळखली व मिळविली का? (प्रथम प्रतिसाद देणाऱ्याने network व्यवस्थापकाशी संपर्क साधता कामा नये)

४. कोणतेही नोकरदार पूर्वीचे/आताचे संशयित आहेत का?
५. **Network** चा छापीत आराखडा उपलब्ध आहे का?
६. संगणक लॉग्स जतन केले जात आहेत का?
७. पुढील तपासासाठी संगणक **logs** सुरक्षित केले जाऊ शकतात का?
८. इतर कोणत्याही कायदेशीर संस्थेला संपर्क केला आहे का?

इ)Email चा समावेश असणारे गुन्हे :

पीडितास विचारवयाचे प्रश्न:

१. पीडिताचे email पत्ते व internet services provider (ISP) यांच्या माहितीची ओळख झाली का?
२. पीडिताने वापरलेले सर्व username व email खाती यांची ओळख झाली का?
३. पीडिताने कोणत्याही email च्या छापील प्रती मिळवल्या का? नसतील मिळवल्या तर त्यासाठी संगणक वापरू नका.

संशयित(suspect)ला विचारण्याचे प्रश्न

१. संशयिताने email पत्ते व internet service provider (ISP) ची माहिती ओळखली का?
२. संशयिताने वापरलेले सर्व username व email खाती ओळखली गेली का?
३. संशयिताने वापरलेले सर्व software/username व पासवर्डस मिळवले का?

फ) Instant Messaging/Internet Relay Chart (IRC)गुन्हे:

१. चॅट चालू असतांना पीडिताने logging/archiving चालू ठेवले होत का?
२. पीडिताचे on-line screen नांव आणि email पत्ता ओळखला गेला का?
३. पीडिताचे कोणत्या प्रकारचे software/chart client वापरले?

संशयित/Suspectला विचारण्याचे प्रश्न:

१. संशयिताचे online screen नांव व email पत्ते ओळखले गेले का?

भाग—३: विविध प्रकारच्या सायबर गुन्ह्यांची फिर्याद/गुन्ह्याची प्रथम खबर देण्यासाठी मार्गदर्शक तत्वे/सुचना.

अ)Hacking व Data Theft बाबतचीFIR.

१. फिर्यादीची सविस्तर माहिती.
२. फिर्यादीचे व्यवसायाबाबत माहिती.
३. फिर्यादीला गुन्ह्यासंदर्भात कशाप्रकारे माहिती मिळाली आहे.
४. गुन्ह्याची थोडक्यात माहिती. (उदा. दिनांक, वेळ, कालावधी व ठिकाण.)
५. पुरावा म्हणून फिर्यादीने काय कागदपत्र किंवा डिजीटल पुरावा सादर केला.
६. फिर्यादीकडून मूळ प्रोग्रॅम/**Software** वगैरे व त्यांचे **source code** मिळविणे.
७. बदललेले**Programme / Software** वगैरे व त्यांचे **source code** यांची माहिती, फिर्यादीकडून किंवा आरोपीकडून जप्त केलेल्या **Hard Disk** मधून मिळविणे.
८. संशयित आरोपीचे हालचालींची माहिती.
९. केलेल्या गुन्ह्याबाबत संक्षिप्त माहिती.
 - a. कागद पत्रांची यादी
 - b. साक्षीदारांची नावे
 - c. संशयितांची नावे

ब)Communication साधनांद्वारे अपमानकारक (Offensive)मेसेजेस पाठविण्याबाबतFIR

१. फिर्यादीची सविस्तर माहिती.
२. फिर्यादीचे व्यवसायाबाबत माहिती.
३. फिर्यादीला गुन्ह्यासंदर्भात कशाप्रकारे माहिती मिळाली आहे.
४. गुन्ह्याची थोडक्यात माहिती. (उदा. दिनांक, वेळ, कालावधी व ठिकाण.)
५. पुरावा म्हणून फिर्यादीने काय कागदपत्र किंवा डिजीटल पुरावा सादर केला.
६. फिर्यादीकडून मूळ प्रोग्रॅम/**Software** वगैरे व त्यांचे **source code** मिळविणे.
७. **Objectionable e-mail/SMS** चे मजकुराबाबतची **soft copy** किंवा छायांकित प्रत.
८. जर**e-mail** मधून असले तर **e-mail** चे **Print out** व त्याचे **Full Header**.

९. जर SNS मधून असेल तर आरोपीच्या screen व profile चे डिटेल्सचे Print.
१०. जर SMS मधून असेल तर SMS ची छापील प्रत व तिचे Message details
११. जर Mobile application मधून असेल तर त्याची छापील प्रत व फिर्यादीच्या मोबाईलचा ताबा घेणे.
१२. केलेल्या गुन्ह्याबाबत संक्षिप्त माहिती.
 - a. कागदपत्रांची यादी
 - b. साक्षीदारांची नावे
 - c. संशयितांची नावे

क) Identity (ओळख) theft, तोतयेगिरी, E-mail hacking, credit /debit card फसवणूक, Online banking फसवणूक, वैवाहिक फसवणुक संदर्भात FIR.

१. फिर्यादीची सविस्तर माहिती.
२. तक्रारीचे स्वरूप, फिर्यादीचे व्यवसायाबाबत माहिती.
३. फिर्यादीला गुन्ह्यासंदर्भात कशाप्रकारे माहिती मिळाली आहे.
४. गुन्ह्याची थोडक्यात माहिती (उदा. दिनांक, वेळ, कालावधी, ठिकाण)
५. क्रेडीट/डेबीट कार्ड नंबर, मर्यादा वैधता, दिनांक व इतर नोंदी यांचा उल्लेख करावा.
६. वादग्रस्त व्यवहार, Beneficiary Bank accounts ची सविस्तर माहिती, आरोपी/संशयिताचे फोन नंबरची माहिती व तसेच गुन्ह्यात वापरलेला e-mail Id ची माहिती.
७. फिर्यादीने पुरावा म्हणून दिलेली कागदपत्रे व digital evidence.
८. Hacked e-mail ची Soft copy व छापील प्रत.
९. वादग्रस्त व्यवहाराचे बँक स्टेटमेंट, लॉटरी जिंकल्याचे e-mail/SMS, mail/SMS, नोकरी मिळविण्याबाबतचे e-mail/Profile (माहिती)

ड) Privacy उल्लंघन संदर्भात FIR

१. फिर्यादीची सविस्तर माहिती.
२. फिर्यादीचे व्यवसायाबाबत माहिती.
३. फिर्यादीला गुन्ह्यासंदर्भात कशाप्रकारे माहिती मिळाली आहे.
४. गुन्ह्याची थोडक्यात माहिती. (उदा. दिनांक, वेळ, कालावधी व ठिकाण.)

५. पुरावा म्हणून फिर्यादीने काय कागदपत्र किंवा डिजीटल पुरावा सादर केला.
६. घेतलेल्या छायाचित्रांची **Soft copy/Print out** तसेच बळीताबाबतचे कॅमेरा, मोबाईल फोन, वेबसाइट, ई-मेल मधून मिळविण्यात आलेले व्हिडीओ,
७. ई-मेल बात पूर्ण हेडर मिळविण्यात यावे.
८. वेबसाइट क्लिप **soft copy format** मध्ये मिळवावी.
९. जर मोबाईल ऑपमधून असेल तर त्याची छापील प्रत फिर्यादीच्या मोबाईलमधून मिळवावी.

गुन्ह्याबाबत संक्षिप्त माहिती.

- (a) कागद पत्रांची यादी
- (b) साक्षीदारांची नावे
- (c) संशयितांची नावे

ई) सायबर दशतवाद संदर्भात **FIR**.

१. फिर्यादीची सविस्तर माहिती.
२. फिर्यादीचे व्यवसायाबाबत माहिती.
३. फिर्यादीला गुन्ह्यासंदर्भात कशाप्रकारे माहिती मिळालेली आहे.
४. गुन्ह्याची थोडक्यात माहिती. (उदा. दिनांक, वेळ, कालावधी व ठिकाण.)
५. पुरावा म्हणून फिर्यादीने काय कागदपत्र किंवा डिजीटल पुरावा सादर केला.
६. दहशतीच्या गुन्ह्याबाबत.
 - दहशतयुक्त **e-mail** पाठवणे.
 - आर्थिक व्यवहार, सुरक्षा, एकात्मता, सचोटी, यासारख्या संवेदनशील वेबसाईटचे **Hacking**.
७. भारत सरकारचे सार्वभौमत्व वगैरे संदर्भात
 - दहशतवादाचा उल्लेख असलेल्या **e-mail Mr soft copy** छापील प्रत.
 - जर **e-mail** असेल तर **Full Header** साहित्य, **e-mail** छापील प्रत.
 - भारत सरकारच्या, सुरक्षित **Web site** चे संबंधात हल्ल्याची वेळ, दिनांक व ठिकाण दर्शविणारे **IP Addresses Logs** ची **Soft Copy** किंवा **Print Out**
 - जर **Web site** असेल तर **screen** ची **soft copy/print** तसेच छापील प्रत.

८. गुन्हाबाबत संक्षिप्त माहिती.

- a. कागद पत्रांची यादी
- b. साक्षीदारांची नावे
- c. संशयितांची नावे

फ) अश्लील चित्रे (Pornography) व बाल लैंगिक शोषण चित्रे (Child Pornography) संदर्भात FIR

१. फिर्यादीची सविस्तर माहिती.

२. फिर्यादीचे व्यवसायाबाबत माहिती.

३. फिर्यादीला गुन्हासंदर्भात कशाप्रकारे माहिती मिळालेली आहे.

४. गुन्हाची थोडक्यात माहिती. (उदा. दिनांक, वेळ, कालावधी व ठिकाण.)

५. पुरावा म्हणून फिर्यादीने काय कागदपत्र किंवा डिजीटल पुरावा सादर केला.

६. असभ्य vulgar व अश्लील प्रतिमा तसेच, कामोद्दीपक (lascivious) लेखन यांची Soft copy, छापील प्रती.

७. Vulgar व अश्लील प्रतिमा तसेच explicit act दर्शविणारे लेखन यांची Soft copy, छापील प्रती.

८. जर e-mail असेल तर त्याबाबतचे Full Header प्रिंट आऊट व छापील प्रत.

९. जर Web site असेल तर screen –m-V soft copy तसेच print Format मिळवावेत.

१०. गुन्हाची संक्षिप्त माहिती.

(a) कागद पत्रांची यादी

(b) साक्षीदारांची नावे

(c) संशयितांची नावे

(d) Face book, Twitter, SMS, Fake profile, Defamation, Obscene content, Derogatory वगैरे संदर्भात FIR.

१. फिर्यादीची सविस्तर माहिती.

२. फिर्यादीचे व्यवसायाबाबत माहिती.

३. फिर्यादीला गुन्हासंदर्भात कशाप्रकारे माहिती मिळालेली आहे.

४. गुन्हाची थोडक्यात माहिती. (उदा. दिनांक, वेळ, कालावधी व ठिकाण.)

५. पुरावा म्हणून फिर्यादीने काय कागदपत्र किंवा डिजीटल पुरावा सादर केला.

६. इमेल/एसएनएस वरील आक्षेपार्ह माहितीच्या छापील प्रती/सॉफ्ट कॉपी वगैरे.
७. जर एसएनएस असेल तर स्क्रीनची प्रिंट घ्यावी व संशयिताची माहिती मिळवावी.
८. जर इमेल मध्ये असेल तर त्याची **soft copy d full header**
९. जर मोबाईल ॲप मध्ये असेल तर त्याची प्रिंट कॉपी व फिर्यादीचे मोबाईलचा ताबा.
१०. गुन्हाची संक्षिप्त माहिती
 - (a) कागद पत्रांची यादी
 - (b) साक्षीदारांची नावे
 - (c) संशयितांची नावे

भाग— ४ : विविध प्रकारच्या सायबर गुन्ह्यामध्ये संगणक शास्त्रज्ञ (न्यायसहाय्यक) यांच्याकडून मिळविण्याच्या मदतीसंदर्भातील मार्गदर्शक तत्वे.

तपास अधिकाऱ्यांना उपयुक्त ठरणारे ठराविक गुन्हांच्या वर्गवारीतील, न्यायसहाय्यक परिक्षणाचे सर्वसाधारण मुद्दे.

अ)Online Auction Fraud

1. Online Auction Fraud संदर्भातील Accounting data.
2. Accounting, Book Keeping software आणि तत्संबंधातील data files
3. Address books
4. Calendar
5. Chat Logs
6. Customer Information/Credit Card data
7. Databases
8. Digital Camera Software
9. Email/ Notes/Letters
10. Image Files
11. Internet Activity Logs
12. Internet Browsers History/ Cache Files
13. Online Financial Institution Access Software
14. Records /Documents of Testimonials
15. Telephone Records

ब) बाल लैंगिक शोषण चित्रे (Child Pornography/Abuse)

1. Chat Logs
2. Date and time stamps
3. Digital camera software
4. Email / Notes/Letters
5. Games
6. Graphic ending and viewing software
7. Image
8. Internet Activity Logs
9. Movie Files
10. User created directory and file names that classify images

क) Computer Intrusion/ Net Trespass/ Hacking/Data Theft

1. Address Book
2. Configuration files
3. Email/Notes /Letters
4. Internet Activity Logs
5. Internet Browsers History/Cache Files
6. IP Address and User Name
7. Internet Chat Logs
8. Source Code
9. Text Files (User Name and Passwords)

ड) Email Threats/ Harassments/Stalking

1. Address Book
2. Digital Diaries/Notes
3. Email/Notes/Letters
4. Images of the victims
5. Internet activity logs
6. Internet Browsers History/Cache Files
7. IP Address and User Name
8. Internet Chat logs
9. Records / Documents of the victims background
10. Telephone records

इ)Economic Fraud (This includes all the economic/online/counterfeiting/forgery using computers)

11. Address Book
12. Calendar
13. Cheaque, Currency and Money Order Images
14. Credit Card Skimmers
15. Customer Demographic and Financial Information like Scanned Signatures
16. Digital Diaries/Notes
17. Databases
18. Information on Fictitious Vehicle Registration/ Identity Proofs like Ration Card/PAN Card/Passport/Driving License etc.
19. Deleted/Erased Documents
20. Online Orders
21. Online trading information
22. Reomote Drivers like drop box/Google drive etc...
23. Ecommerce Application
24. Email/Notes/Letters
25. Images of the victims
26. Internet Activity Logs
27. Internet Browsers History/Cache Files
28. IP address and User Name
29. Internet Chat logs
30. Records/Documents of the victims background
31. Telephone records
32. Accounting date regarding online auction sites
33. Accounting/book-keeping software and associated data files
34. Chat Logs
35. Digital Camera Software
36. Images files
37. Internet Activity Logs
38. Internet Browsrs History/Cache Files
39. Online Financial Institution Access Software
40. Records/Documents of Testimonials

41. Telephone Records
42. Fincititious Gift Certificates/Legal documents/Sales receipts etc.
43. Online Money Transfer Documents
44. Travelers cheque.

कार्यप्रणाली

पर्यावरण (संरक्षण) कायदा सन १९८६ व ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम २००० मधील तरतूदींच्या अनुषंगाने करावयाची कार्यप्रणाली खालील प्रमाणे -

पर्यावरण (संरक्षण) कायदा १९८६ व ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) नियम २००० च्या तरतूदींना अनुसरून करण्यात आलेल्या आहेत. त्यामुळे या कायद्याखाली कायद्याचे उल्लंघन करण्याच्या व्यक्ती विरुद्ध करावयाच्या कार्यपद्धतीत खुप फरक आहे. आपण नेहमी दखलपात्र गुन्ह्यांची तक्रार झाली असता पोलीस ठाण्यात गून्हा नोंद करून त्याचा तपास करून योग्य त्या न्यायालयात दोषारोपपत्र पाठवितो. परंतु पर्यावरण (संरक्षण) कायदा १९८६ व ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) नियम २००० या प्रकरणी कारवाई करताना पोलीस ठाणेमध्ये गुन्हा दाखल करून त्याचा तपास झाल्यावर न्यायालयात दोषारोपपत्र दाखल करता येत नाही. या कायद्याचा अभ्यास केला असता या प्रकरणी खालील प्रमाणे कार्यवाही करणे जरूरीचे आहे.

१. पोलीस ठाणेच्या हद्दीतील शांतता क्षेत्राची माहिती घेऊन सदर भागातील ध्वनीमापक संयंत्राद्वारे ध्वनीचे कंट्रोल नमुने घ्यावेत. त्याबाबत पंचनामा व ठाणे दैनंदिनीमध्ये नोंद घ्यावी. (शांतता क्षेत्र, मिरवणुकीचा मार्ग, महत्वाची ठिकाणे)

२. एखाद्या ठिकाणी ध्वनीप्रदुषण होऊन आजुबाजुच्या लोकांना व सर्व सामान्य जनतेस त्रास होत आहे. अशी तक्रार आल्यास ती लिहून घ्यावी व स्टेशन डायरीला नोंद करून त्या तक्रारीचा खरे खोटेपणा पाहण्यासाठी घटनास्थळी जावे.

३. घटनास्थळी जाणेपूर्वी पोलीस ठाणेमध्ये दोन सुशिक्षित व्यक्तींना बोलाऊन त्यांना घटनेविषयी पूर्ण कल्पना देवून ध्वनी प्रदुषण मोजण्याचे जे उपकरण आहे. त्या उपकरणांची कार्यरिती समजावून घेऊन त्या दोन व्यक्तींना पंच म्हणून बरोबर न्यावे.

४. घटनास्थळी गेल्यावर दोन पंचांच्या समक्ष ध्वनीची तिब्रता मोजण्याच्या उपकरणाच्या सहाय्याने घटनास्थळी ध्वनीची तिब्रता किती आहे, याची नोंद करावी. ध्वनी तिब्रता यंत्राणे मोजलेल्या तिब्रतेची घटनास्थळीच यंत्रामधून तिन प्रिंट काढाव्यात. घटनास्थळाचे छायाचित्रण करावे. मोजलेली तिब्रता ही निवासी क्षेत्र ५५ डेसीबल व शांतता क्षेत्रात ५० डेसीबल या मानद मर्यादेपेक्षा अधिक असल्याचे आढळून आल्यास घटनास्थळी दिसते परिस्थितीचा व ध्वनीतिब्रता किती आहे याची स्पष्ट नोंद करून सविस्तर पंचनामा करावा याचवेळी ध्वनीची तिब्रता मानव डेसीबल पेक्षा १० डेसीबलने जास्त असल्यास घटनास्थळावरील ध्वनीप्रदूषण निर्माण करणारी सर्व उपकरणे पंचांच्या समक्ष पंचनामा करून जप्त करून ताब्यात घ्यावीत. या पंचनाम्याची एक प्रत, ध्वनी तिब्रता यंत्राद्वारे काढलेल्या प्रिंटची एक प्रत मंडळाच्या अध्यक्षस अथवा जबाबदार व्यक्तीस देवून प्रत मिळाल्याबाबत मूळ पंचनाम्यावर त्यांची सही घ्यावी संबंधितांनी पंचनामा व प्रिंट प्रत घेण्यास नकार दिला तर त्याची नोंद पंचनाम्यावर करावी.

तसेच घटनास्थळी गेलेल्या अधिकारी, कर्मचारी व पंचांचे जबाब हे नमूना जबाब दिलेल्या प्रमाणे नोंद करावेत.

५. याच वेळी ध्वनीच्या तिब्रतेने म्हणजेच ध्वनीप्रदूषणाने होत असलेल्या त्रासाबाबत जवळपासच्या लोकांचे जबाब नोंदवून घ्यावेत. जवळपास दवाखाने, शाळा, प्रार्थनास्थळे असल्यास तेथील व्यक्तींचे जाब-जबाब न विसरता नोंदवावेत.

६. घटनास्थळावरून परत आल्यानंतर स्टेशन डायरीमध्ये घटनास्थळावरील घटनेची व तेथे जप्त करण्यात आलेल्या उपकरणाची नोंद करावी.

७. त्यानंतर घटनास्थळी जाणा-या पोलीस अधिका-याने आपल्या अहवालासोबत चौकशीचे सर्व कागदपत्र त्वरीत पर्यावरण (संरक्षण) कायदा १९८६ व ध्वनीप्रदूषण (विनियमन व नियंत्रण) नियम २००० मधील तरतुदीप्रमाणे निर्माण करण्यात आलेल्या प्राधिकरणाकडे पाठवून द्यावेत.

८. संबंधीत पोलीस अधिका-यानी सादर केलेल्या चौकशीचा अहवाल प्राधिकरणाकडे प्राप्त झाल्यानंतर कागदपत्रांचे अवलोकन करून ज्याकोणी व्यक्तींनी ध्वनी प्रदूषण केले आहे अशा उक्त व्यक्तींना प्राधिकरण ६० दिवसांची नोटीस देवून स्वतः पुढे उपस्थित राहण्याची आणि पुढील कायदेशीर कार्यवाही बाबतची माहिती देवून संबंधीत व्यक्तीला कारणे दाखवा नोटीस देतील. सदरची नोटीस मिळाल्यापासून संबंधितांनी ६० दिवसांचे आत समक्ष स्वतः हजर राहून खुलासा सादर करणेचा आहे. प्राधिकरणाने दिलेल्या नोटीसीसंदर्भाने संबंधितांनी मुदतीत खुलासा सादर न केल्यास संबंधितांना काहीही खुलासा करावायाचा नाही असे समजून ध्वनी प्राधिकरण अधिकारी पुढील कायदेशीर कारवाई करेल याची जाणीव करून दयायची आहे.

९. ध्वनी प्राधिकरण अधिकारी दिलेल्या नोटीसीनंतर संबंधितांनी दिलेला खुलासा समाधानकारक न वाटल्यास तो अमान्य करून पोलीस अधिकारी यांनी केलेल्या चौकशी अहवालाची कागदपत्रे तसेच खुलाशची कागदपत्रे याची चौकशी करून त्यात ध्वनी प्रदूषण करणारी व्यक्ती, संस्था, मंडळे हे दोषी असलेचे आढळून आल्यास त्यांचेविरुद्ध योग्य त्या सक्षम

न्यायालयाकडे सी.आर.पी.सी. कलम २०० अन्वये फिर्याद दाखल करतील. सक्षम न्यायालय प्राधिकरणाने दाखल केलेल्या फिर्यादीची तपासणी करून फिर्यादीची दखल घेवून त्यामध्ये नमुद असलेल्या आरोपीविरुद्ध सी.आर.पी.सी. कलम २०४ नुसार इश्यु प्रोसेसचा आदेश जारी करतील. सदरची फिर्याद ही पर्यावरण (संरक्षण) कायदा १९८६ कलम १५ च १९ द्वारे दाखल केली जाते.

शासनाने निर्देशित केलेल्या वरील सूचनांप्रमाणे सक्षम न्यायालयात फिर्याद दाखल करण्याचे अधिकार पोलीस खात्याला आहेत. पोलीस ठाणे येथे गुन्हा दाखल करण्याचे अधिकार पोलीस खात्याला नाहीत.

टिप - ध्वनीची तिब्रता मोजण्याकामी प्रशिक्षित पोलीस अधिकारी / अंमलदार यांची नेमणुक करावी.

सोबत :-

अ. क्र.	नमूना	प्रपत्र
१.	ध्वनीक्षेपक (लाऊडस्पीकर) / पब्लीक अर्डर्स सीसटीम / डिजे इ.वापरासाठी नमुना अर्ज. व त्याबाबत दयावयाची परवानगीचा नमूना. -	A
२.	ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम २००० कलम ८ प्रमाणे नोटीसचा नमूना	B
३.	ध्वनी प्रदुषण मोजमापाच्या व त्या संदर्भाने करावयाच्या कंट्रोल सॅम्पल पंचनाम्याचा नमूना व आदर्श पंचनामाच्याचा नमूना.	C
४.	पोलीस अधिकारी व कर्मचारी यांच्या जबाबाचा नमूना.	D
५.	संबंधीत पोलीस स्टेशनच्या कारवाई केलेल्या अधिकारी यांनी ध्वनी प्राधिकरण अधिकारी यांना सादर करण्याच्या रिपोर्टचा नमुना.	E
६.	कारणे दाखवा नोटीसचा नमूना.	F
७.	प्रथम खबरीचा नमूना.	G

ध्वनीक्षेपक/लाऊडस्पीकर वापरासाठी अर्ज

दिनांक / /

प्रति, मा. वरिष्ठ पोलीस निरीक्षक सो.,पो.स्टे.	रु.५ चा कोर्ट फी स्टॅम्प
--	-----------------------------

**भाग — अ : ध्वनीक्षेपक/लाऊडस्पीकर वापराबाबत तपशील
ध्वनीक्षेपक वापरण्याच्या अर्जाचे कारण**

अर्जदाराचे नाव	
पत्ता व दूरध्वनी क्रमांक/मोबा. नं.	
संस्था/संघटना/पक्ष मंडळ पत्ता आणि नोंदणी क्रमांक	
आयोजकाचे नाव, पत्ता व दूरध्वनी क्रमांक	
कार्यक्रमाचे स्वरूप	
कार्यक्रमांची दिनांक व वेळ	
कार्यक्रमाची जागा	
कार्यक्रमासाठी परवानगी	आवश्यक/अनावश्यक (आवश्यक असेल तर कार्यक्रमासाठीचा परवाना/परवान्यासाठीचा अर्ज कृपया सोबत जोडावा)
ध्वनीक्षेपक/लाऊडस्पीकर वापरण्यासाठीचा कालावधी	सुरू होण्याची वेळ संपण्याची वेळ
वापरण्यांत येणाऱ्या ध्वनीक्षेपक/लाऊडस्पीकर यांची संख्या	
जनरेटरची सुविधा	आहे/ नाही
ध्वनीक्षेपक/लाऊडस्पीकर ठेकेदाराचे नाव व परवाना क्रमांक	
ध्वनीक्षेपक ठेकेदारांच्या परवान्याची प्रत	जोडली आहे/ नाही

खालील अटींच्या व शर्तींच्या अधिन राहून ध्वनीक्षेपक वापरण्याची परवानगी देण्यात येईल याची मला जाणीव आहे.

अटी व शर्ती :

खालील अटीच्या व शर्तीच्या अधीन राहून ध्वनिक्षेपक/लाऊडस्पीकर वापरण्याची परवानगी देण्यात येईल याची मला जाणीव आहे.

- १) ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० अन्वये कार्यक्रमाचे क्षेत्र शांतता क्षेत्रात व १०० मीटर परिसरात असल्यास ध्वनिक्षेपक/लाऊडस्पीकर वापरण्याची परवानगी मिळणार नाही. सदर आदेशाचे उल्लंघन केल्यास ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० अन्वये गुन्हा दाखल होईल व सदर गुन्हा शाबिती नंतर पर्यावरण संरक्षण अधिनियम १९८६ कलम १५ अन्वये ५ वर्षांपर्यंत कैद व १ लाख रू. दंड किंवा दोन्ही शिक्षा दिली जाईल, याची मला जाणीव आहे.
- २) ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० अन्वये आवाजाची पातळी खालील नमुद केलेल्या मर्यादेपेक्षा जास्त असु नये याची मला जाणीव आहे. सदर मर्यादेचे उल्लंघन केल्यास ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० अन्वये गुन्हा दाखल होईल व सदर गुन्हा शाबिती नंतर पर्यावरण संरक्षण अधिनियम १९८६ कलम १५ अन्वये ५ वर्षांपर्यंत कैद व १ लाख रू. दंड किंवा दोन्ही शिक्षा दिली जाईल, याची मला जाणीव आहे.

क्षेत्र	दिवसा (०६.०० ते २२.०० वा.)	रात्री (२२.०० ते ०६.०० वा.)
औद्योगिक क्षेत्र	७५ डी.बी. (ओ) एलईक्यू	७० डी.बी. (ओ) एलईक्यू
व्यापारी क्षेत्र	६५ डी.बी. (ओ) एलईक्यू	५५ डी.बी. (ओ) एलईक्यू
निवासी क्षेत्र	५५ डी.बी. (ओ) एलईक्यू	४५ डी.बी. (ओ) एलईक्यू
शांतता क्षेत्र	५० डी.बी. (ओ) एलईक्यू	४० डी.बी. (ओ) एलईक्यू

- ३) ध्वनिक्षेपक परवानगी असली तरीही, तक्रार प्राप्त होताच ध्वनिक्षेपक बंद करण्याचा अधिकार पोलीसांना राहिल.
- ४) डि.जे.साऊंडचा वापर करण्यास मनाई आहे.
- ५) ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० अन्वये दिवसा ०६.०० वा. ते रात्री २२.०० वा. पर्यंत तसेच शासनाने विशेष वेळी कलम ५ अन्वये अधिकाराचा वापर करून रात्री २२.०० वा. ते २४.०० वा. पावेतो दिलेल्या परवानगीच्या विहित वेळेत ध्वनिक्षेपक/लाऊडस्पीकर बंद न केल्यास आयोजकांवर ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० अन्वये गुन्हा दाखल होईल याची नोंद घ्यावी.
- ६) अर्जामध्ये नमूद केलेली ध्वनिक्षेपकाची जागा पोलिसांच्या पूर्व परवानगी शिवाय बदलू नये.
- ७) ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० कलम ८ अन्वये दिलेल्या आदेशाच्या निर्देशाचे उल्लंघन केल्यास ध्वनिक्षेपक/लाऊडस्पीकर वापराकरीता दिलेला परवाना रद्द केला जाईल याची मला जाणीव आहे.

अर्जदाराची सही

ध्वनीक्षेपक/लाऊडस्पीकर वापराचा परवाना

परवाना क्र. / , दिनांक / /

जा.क्र.//

.....पो.स्टे.

दिनांक / /

प्रति, अर्जदाराचे नाव :—

पोलीस ठाणेचे नाव व पत्ता असलेला शिक्षका

याद्वारे खालील कार्यक्रमासाठी ध्वनीक्षेपकाचा वापर करण्यासाठी परवानगी देण्यात येत आहे.

कार्यक्रम		
दिनांक		
ठिकाण		
उपस्थिती		
सुरू होण्याची वेळ	सकाळी	
संपण्याची वेळ	सायंकाळी	
ध्वनिक्षेपक ठेकेदाराचे नाव व पत्ता व परवाना क्रमांक		

- खालील अटींच्या व शर्तींच्या अधीन राहून ध्वनिक्षेपक वापराची परवानगी देण्यात येत आहे याची मला जाणीव आहे.
- १) ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० अन्वये शांतता क्षेत्रात व शांतता क्षेत्राच्या १०० मीटर परिसरात ध्वनिक्षेपक/लाऊडस्पीकर लावण्यास, वापरास व कोणत्याही प्रकारचे वाद्य वाजविण्यास मनाई आहे. सदर आदेशाचे उल्लंघन केल्यास ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० अन्वये गुन्हा दाखल होईल व सदर गुन्हा शाबिती नंतर पर्यावरण संरक्षण अधिनियम १९८६ कलम १५ अन्वये ५ वर्षांपर्यंत कैद व १ लाख रू. दंड किंवा दोन्ही अशी शिक्षेची तरतुद आहे.
- २) ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० अन्वये आवाजाची पातळी खालील नमुद केलेल्या मर्यादेपेक्षा जास्त असु नये याची मला जाणीव आहे. सदर मर्यादेचे उल्लंघन केल्यास ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० अन्वये गुन्हा दाखल होईल व सदर गुन्हा शाबिती नंतर पर्यावरण संरक्षण अधिनियम १९८६ कलम १५ अन्वये ५ वर्षांपर्यंत कैद व १ लाख रू. दंड किंवा दोन्ही अशी शिक्षेची तरतुद आहे.

क्षेत्र	दिवसा (०६.०० ते २२.०० वा.)	रात्री (२२.०० ते ०६.०० वा.)
औद्योगिक क्षेत्र	७५ डी.बी. (ओ) एलईक्यू	७० डी.बी. (ओ) एलईक्यू
व्यापारी क्षेत्र	६५ डी.बी. (ओ) एलईक्यू	५५ डी.बी. (ओ) एलईक्यू
निवासी क्षेत्र	५५ डी.बी. (ओ) एलईक्यू	४५ डी.बी. (ओ) एलईक्यू
शांतता क्षेत्र	५० डी.बी. (ओ) एलईक्यू	४० डी.बी. (ओ) एलईक्यू

- ३) ध्वनिक्षेपक परवानगी असली तरीही, तक्रार प्राप्त होताच ध्वनिक्षेपक बंद करण्याचा अधिकार पोलीसांना राहिल.
- ४) डि.जे.साऊंडचा वापर करण्यास मनाई आहे.
- ५) ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० अन्वये दिवसा ०६.०० वा. ते रात्री २२.०० वा. पर्यंत तसेच शासनाने विशेष वेळी कलम ५ अन्वये अधिकाराचा वापर करून रात्री २२.०० वा. ते २४.०० वा. पावेतो दिलेल्या परवानगीच्या विहित वेळेत ध्वनिक्षेपक/लाऊडस्पीकर बंद न केल्यास आयोजकांवर ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० अन्वये गुन्हा दाखल करण्यात येईल.
- ६) अर्जांमध्ये नमूद केलेली ध्वनिक्षेपकाची जागा पोलीसांच्या पूर्व परवानगी शिवाय बदलता येणार नाही.
- ७) ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० कलम ८ अन्वये दिलेल्या आदेशाच्या निर्देशाचे उल्लंघन केल्यास ध्वनिक्षेपक/लाऊडस्पीकर वापराकरीता दिलेला परवाना रद्द केला जाईल.

पोलीस निरीक्षक (जनसंपर्क)

वरिष्ठ पोलीस निरीक्षक

ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम २००० कलम ८ प्रमाणे नोटीस

दिनांक :—

प्रति,

.....
.....
.....

ज्याअर्थी, मला ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम —२००० कलम ८ प्रमाणे नोटीस प्रमाणे प्राप्त अधिकारानुसार येत्या काही दिवसांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर सण साजरे होत आहेत. त्यामुळे मोठ्या प्रमाणावर वाद्य व लाऊडस्पीकर सिस्टीम इत्यादींचा वापर होणार असून, मोठ्या प्रमाणावर ध्वनीप्रदुषण होणार आहे. ध्वनीप्रदुषणामुळे अनेक लोकांना, वृद्धांना, रूग्णांना मानसिक तसेच शारिरीक त्रास होतो.

मा. सर्वोच्च न्यायालय यांचे निर्देशानुसार, तसेच पर्यावरण संरक्षण अधिनियम सन १९८६ सह ध्वनीप्रदुषण विनियमन व नियंत्रण नियमावली २००० चे अन्वये ध्वनीक्षेपक/लाऊडस्पीकर, संगीत वाद्य व इतर वाद्यांचा वापर शासनाने विशेष वेळी एका कॅलेंडर वर्षात १५ दिवस रात्री २२.०० वा.ते २४.०० वा. पावेतो दिलेली सवलत खेरीज करून इतर दिवशी दररोज सकाळी ०६.०० वा. ते २२.०० वा. पावेतो करता येईल. तसेच या कायद्यान्वये ध्वनीक्षेपक/लाऊडस्पीकर, वाद्यांचा वापर हा शांतता क्षेत्र वगळून इतर ठिकाणी खालील नमुद क्षेत्रानुसार खालील डेसीबल मर्यादेपेक्षा जास्त ठेवण्यात येवू नये.

क्षेत्र कोड	क्षेत्र	दिवसा (०६.०० ते २२.०० वा.)	रात्री (२२.०० ते ०६.०० वा.)
अ	औद्योगिक क्षेत्र	७५ डी.बी. (अ) एलईक्यू	७० डी.बी. (अ) एलईक्यू
ब	व्यापारी क्षेत्र	६५ डी.बी. (अ) एलईक्यू	५५ डी.बी. (अ) एलईक्यू
क	निवासी क्षेत्र	५५ डी.बी. (अ) एलईक्यू	४५ डी.बी. (अ) एलईक्यू
ड	शांतता क्षेत्र	५० डी.बी. (अ) एलईक्यू	४० डी.बी. (अ) एलईक्यू

त्याअर्थी, मी आपणास आदेश देतो की, सदर सण दिवशी वापरण्यात आलेले ध्वनीक्षेपक/लाऊडस्पीकर व वाद्य इत्यादींचा पर्यावरण (संरक्षण) कायदा सन १९८६ सह ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) नियमावली २००० चे अन्वये ठरवून दिलेल्या डेसीबल क्षमतेपेक्षा जास्त वापर किंवा त्याच्या ठराविक मर्यादेची आवाजाची पातळी ओलांडू नये.

अन्यथा, सदर आदेशाचे भंग केल्याबाबत पर्यावरण (संरक्षण) कायदा सन १९८६ सह ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) नियमावली २००० चे कलम १५ अन्वये आपल्या विरुद्ध गुन्हा दाखल होवून आपण वापरलेले वाद्य व लाऊडस्पीकर सामुग्री जप्त करण्यात येईल.

सहा.पोलीस आयुक्त/पोलीस उप अधिक्षक

C

(सामान्य ध्वनी तीव्रता पंच)

तारीख- / /

पंचनामा (कंट्रोल सॅम्पल)

पंच १ -----
२ -----
मी ----- पोहवा-----, पोना -----, पोशि-----
वरील नमूद पंचांना ----- आम्ही ----- पोलीस ठाणे. येथे बोलावले,
त्यावरून ते हजर झाले. आम्ही पंचांना कळविले की, ----- या ठिकाणी ध्वनीप्रदुषण होते अगर कसे
याबाबत पडताळणी करण्याचे असल्याने आपण पंच म्हणून समक्ष हजर राहून दिसते. वस्तुस्थितीचे परिस्थितीचा
पंचनामा करणेबाबत कळविले त्यानुसार ते पंच म्हणून उपस्थित राहिले.

आम्ही पर्यावरण (संरक्षण) कायदा, १९८६ व त्यास अधिन ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण)
अधिनियम, २००० चे अन्वये कलम १५ व १९ नुसार कायदेशीर कार्यवाही व क्षेत्र / झोन प्रवर्ग अन्वये दिवसा व
रात्री असलेली आवाजाच्या संबंधातील सभोवतालच्या हवेच्या गुणवत्तेचा दर्जा db (A) leq प्रमाणे केली जाते.
याबाबत थोडक्यात माहिती दिली. व आम्ही आमच्या ताब्यात असलेले ध्वनीमापक संयंत्र दर्शविले व ते पंचासमक्ष
चालू करून सदरचे यंत्र कार्यपद्धती व त्याचा उपयोग, वापर व हातळणीबाबत थोडक्यात माहिती दिली व पुर्णपणे
प्रात्यक्षिक दाखविले. त्याप्रमाणे सदरचे ध्वनीमापक संयंत्र योग्यरित्या कार्यरत असल्याची खात्री केली.

माझे अहवालाप्रमाणे व आदेशानुसार ठाणे अंमलदार ----- यांनी पोलीस ठाणेतील ठाणे डायरी
नोंद क्रमांक ----- वेळ ----- येथे नोंद घेतली त्यानंतर आम्ही पंच ----- सदर ठिकाणी
मोजणीसाठी लागणारी ध्वनीतिव्रता मोजणी यंत्र db (A)leq यंत्रावर मोजलेल्या चाचणीची प्रत काढणेकरीता प्रिंटर
----- येथे सरकारी वाहनाने हजर झालो व सदर ठिकाणी दिसते वस्तुस्थितीचा आम्ही पंचनामा केला तो
खालीलप्रमाणे.

----- याठिकाणी सध्याचे आवाजाची तीव्रता (ध्वनी) किती आहे हे आम्ही सन २०
मधील सार्वजनिक गणेशात्सवाचे विसर्जन मिरवणुकांचे पार्श्वभूमीवर डेसीबल मोजमाप मशीनद्वारे चेक करीत
आहोत. त्यास पंचांनी सहमती दर्शविल्यानंतर सदर वेळी कोणताही ध्वनीक्षेपक नजरचे टप्प्यात नाही.

आम्ही स्वतःसोबतचे स्टाफसह व पंचांचे उपस्थितीत ----- या चौकामध्ये ध्वनीप्रदुषण
चेक करण्याकरीता आवाजाची तीव्रता डेसीबल मशीनद्वारे चेक केले असता सदर मशीनचे स्क्रीनवर -----
----- असे असल्याचे आम्ही पाहून सांगतो. सदर प्रिंटर आमची सही करून पंचांच्या स्वाक्षऱ्या घेण्यात आल्या.
सदर मशीन ही ----- टेक्नॉलॉजीस कंपनीची असून तिचा सिरीअल क्रमांक -----
असा आहे.

हा पंचनामा ----- वा. सुरु करून ----- वा. पुर्ण केला आहे.

हा पंचनामा केला स.ता.म.

पोलीस उप निरीक्षक
पोलीस ठाणे,

सदरचा पंचनामा आम्ही पंचांनी पाहिला असून तो आमचे उपस्थितीत केला असून तो बरोबर असल्याची खात्री करून
आम्ही सहया करीत आहोत

१)

२)

(नमुना पंचनामा तक्रार मिळाल्यानंतर पूर्ण कारवाईचा व घटनास्थळाचा)
पंचनामा तारीख -

पंच नंबर १ -----

पंच नंबर २ -----

आज रोजी आम्हा वर नमूद करून दिले पंचास आपण सपोनि/ पोउपनि ----- पोहवा-----
-----, पोना -----, पोशि यांनी ----- पोलीस ठाणे येथे बोलावलेवरून हजर झालो.
तेथे -----पोलीस ठाणेत आम्हा पंचांना कळविले की, ----- या ठिकाणी ध्वनीप्रदुषण होते
अगर कसे? याबाबत पडताळणी करण्याचे असल्याने आपण पंच म्हणून समक्ष हजर राहून दिसत्या वस्तुस्थितीचे
परिस्थितीचा पंचनामा लिहून देणेस कळविले, त्यानुसार आम्ही पंच म्हणून उपस्थित राहिलो. पोलीसांनी आम्ही
पर्यावरण (संरक्षण) कायदा, १९८६ व त्यास अधिन ध्वनीप्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) अधिनियम, २००० चे
अन्वये कलम १५ व १९ नुसार कायदेशीर कार्यवाही व क्षेत्र / झोन प्रवर्ग अन्वये दिवसा व रात्री असलेली
आवाजाच्या संबंधातील सभोवतालच्या हवेच्या गुणवत्तेचा दर्जा db (A) leq प्रमाणे केली जाते. याबाबत
थोडक्यात माहिती दिली.

पोलीसांनी त्यांचे ताब्यात असलेले ध्वनीमापक संयंत्र दर्शविले व ते आमच्या पंचांसमक्ष चालू करून सदरचे
यंत्राची कार्यपद्धती व त्याचा उपयोग, वापर व हातळणीबाबत थोडक्यात माहिती दिली व पुर्णपणे प्रात्यक्षिक करून
दाखविले. त्याप्रमाणे सदरचे ध्वनीमापक संयंत्र योग्यरित्या कार्यरत असल्याची खात्री केली. त्याप्रमाणे पोलीसांनी
सपोनि / पोउपनि -----यांचे आदेशानुसार ठाणे अंमलदार ----- यांनी ----- पोलीस
ठाणेतील ठाणे डायरी नोंद क्रमांक ----- वेळ ----- येथे नोंद घेतली त्यानंतर आम्ही पंच व पोलीस
अधिकरी, कर्मचारी ----- सदर ठिकाणी मोजणीसाठी लागणारी ध्वनीतिव्रता मोजणी यंत्र db (A) leq
यंत्रावर मोजलेल्या चाचणीची प्रत काढणेकरीता प्रिंटरसह ----- येथे सरकारी वाहनांने त्वरित हजर झालो
व सदर ठिकाणी दिसते वस्तुस्थितीचा आम्ही पंचनामा लिहून देतो, तो असा की,

आता आमच्या समक्ष ----- मोठ्या ध्वनीक्षेपण यंत्राचा वापर सुरू असून सदर ठिकाण -----
ठिकाणी असून डॉल्बीच्या कर्णकर्कश आवाजावर तेथे लोक बेधुंद स्थितीत नाचत आहेत.

सदर ठिकाणी -----ध्वनी प्रदुषण करणारे हे ----- आवाजाचे चौकशीत समजून आले. तेथे
ट्रक्टर / ट्रक / टॅम्पो क्र. ----- व त्यास जोडलेली ट्रॉली नंबर ----- या वाहनावर ध्वनी क्षेपक --
----- स्टेरीओ बॉक्स बसविले आहेत. त्याचा आवाज मोठा कर्णकर्कश आहे. त्याच्या आजूबाजूचे लोकांना व
सर्वसामान्य लोकांना ध्वनीचा त्रास होत आहे. म्हणून आवाज कमी करणेस सांगितले असता, त्यास त्यांनी नकार
दिलेने सदर होणाऱ्या आवाजाची ध्वनी तीव्रता यंत्राद्वारे मोजत आहे. तशी तोंडी सुचना त्यांना दिली. त्या आवाजाची
तीव्रता मोजणेबाबत समक्ष ध्वनी तीव्रता मोजणी यंत्र ऑपरेटर ----- यांना सांगण्यात आले. त्यांनी ध्वनी
तीव्रता मोजणी यंत्राचा वापर करून, ध्वनी तीव्रता मोजली व जागीच त्याबाबतचा अहवाल ध्वनी प्रक्षेपणाच्या
मर्यादेपेक्षा व निवासी क्षेत्रासाठी निश्चित केलेल्या मर्यादेपेक्षा जास्त आहे. त्या रिपोर्टवर पंचनामा करणारे अधिकारी
व आम्ही पंचानी सहया केलेल्या आहेत.

हा पंचनामा केला स.ता.म.

पोलीस उप निरीक्षक

पोलीस ठाणे,

सदरचा पंचनामा आम्ही पंचांनी पाहिला असून तो आमचे उपस्थितीत केला असून तो बरोबर असल्याची खात्री करून
आम्ही सहया करीत आहोत

१)

२)

----- याठिकाणी ध्वनी प्रदुषणासाठी वापरलेले ध्वनीक्षेपक स्टेरिओ बॉक्स वापरलेले वाहन व इतर साहित्य जप्त केल्यास प्रचंड जनसमुदायाचा रोष ओडवून कायदा व सुव्यवस्थेचा गंभीर प्रश्न निर्माण होण्याची शक्यता असल्याने पंचनामा करतेवेळी नमूद साहित्या यावेळी जप्त करण्यात आलेले नाही. ध्वनी मोजणी यंत्राद्वारे मोजणी झालेनंतर, त्या डेसीबल रिपोर्ट प्रिंटरची प्रत श्री.-----यांना देवू करत असताना, ती त्यांनी घेण्यास नाकारली.

तसेच मुळ कामात सामील करण्यात येणाऱ्या डेसीबल रिपोर्ट प्रिंटरवर देखील सही करण्यास नकार दिला. सदर रिपोर्टवर सही करण्यासाठी श्री.----- यांनी नकार दिला.

सदरचे ठिकाण हे ----- चतुर्सिमा ----- येथे असून सदर ठिकाण - ----- परिसर हा नागरी वस्तीचा व लोकांनी गजबजलेला आहे.

पंचनामा आम्हा पंचांनी समक्ष हजर राहून दिसते वस्तुस्थितीचे दिसते परिस्थितीप्रमाणे तो आम्ही वाचून या पंचनाम्यावर सहया करण्यात येत आहेत.

पंचनामा ----- वा. सुरु करुन ----- वा. पुर्ण केला आहे.

समक्ष,

पंच

१)

२)

अधिकारी यांचे नावे

नेमणूक ठिकाण

टिप :- सदरचा पंचनामा हा नमुना पंचनामा आहे. प्रत्यक्ष कारवाई करणाऱ्या अधिकाऱ्यांनी घटना व घटनास्थळानुसार आवश्यक ती माहिती नमूद करावी.

पोलीस अधिकारी व कर्मचारी

जबाब

दि. / / २०

श्री. - -----, वय - ----- वर्ष, काम - -----, रा.

ठि. - -----

--

मी वरील प्रमाण असून दिल्या पत्त्यावर माझे कुटुंबीयासमवेत राहतो. मी पोलीस दलामध्ये सन -----
 -- ला भरती झालो असून सध्या ----- पोलीस ठाणे येथे ----- या पदावर कार्यरत
 आहे.

गणेशोत्सव कालावधीत मोठ्या क्षमतेच्या ध्वनी प्रक्षेपण यंत्रणेचा चा वापर केला जाणार आहे, याची पोलीस खात्यास माहिती मिळाल्याने कोणीही अशा प्रकारे ध्वनी प्रदुषण करू नये, म्हणून सन २० मध्ये साजरा होणाऱ्या (गणेशोत्सव कालावधीपूर्वीच गणेश मंडळांनी गणेशमूर्तीची स्थापना करणेसाठी तसेच गणेशोत्सव मिरवणूकीमध्ये) सहभागी होण्याकरीता पोलीस दलाकडे परवानगी अर्ज गणेश मंडळाचे नाव, जबाबदार पदाधिकाऱ्यांची नावे, पत्ते या माहितीसह भरून घेवून त्याचप्रमाणे सदर देण्यात येणारी परवानगी एकूण ----- अटी व बंधनांचे ध्वनीप्रदुषण (नियमन व नियंत्रण) अधिनियम २००० चा भंग होणार नाही. त्याचप्रमाणे रात्री वा. ते सकाळी वा. पर्यंत कोणत्याही प्रकारच्या ध्वनीक्षेपण यंत्रणेचा वापर करणार नाही. तसेच मोठ्या क्षमतेच्या ध्वनी प्रक्षेपण यंत्रणेचा (डॉल्बी) चा वापर करणार नाही. या प्रमुख अटींची जाणीव करून देवूनच मंडळांना परवानगी देण्यात आली होती.

सन २० मध्ये दि. / / ते दि. / / या कालावधीमध्ये गणेशोत्सव साजरा होणार असल्याने या मुदतीत कोणीही ध्वनी प्रदुषण करू नये व केल्यास त्यांचेविरुद्ध कायदेशिर कारवाई करता यावी, म्हणून आम्ही ठाणे शहर येथे ध्वनी प्रदुषण तपासणी व कार्यवाहीसाठी पथके स्थापन केली होती. या पथकामध्ये पथक प्रमुख ----- यांची नेमणूक करण्यात आली होती. त्यांचे मदतीस मी, -----, ध्वनी प्रक्षेपण तीव्रता मोजणे करिता ----- विभागाकडील कर्मचारी ----- कर्मचारी याची नेमणूक करण्यात आली होती.

(गणेशोत्सव काळात मंडळांनी) ध्वनी प्रदुषण करू नये याकरीता वर्तमानपत्र तसेच वेळोवेळी मंडळाच्या बैठका घेऊन ध्वनी प्रदुषण टाळावे याबाबत आवाहन करण्यात आले होते. पोलीस खात्याने केलेल्या आवाहनास बऱ्याच मंडळांनी सकारात्मक प्रतिसाद दिला होता. असे असतांना देखील दि. / / रोजी ----- रोडवर ----- तरुण मंडळ मोठ्या क्षमतेच्या ध्वनी प्रदुषण यंत्रणेचा वापर करून ध्वनी प्रदुषण करित आहे. याची माहिती ----- पोलीस ठाणे यांना मिळाल्याने त्यांनी सदरची माहिती ध्वनी प्रदुषण प्रतिबंधक पथक यांना कळविल्याने सदर पथक ----- पोलीस स्टेशन येथे दाखल झाले. दोन पंचाना बोलावून घेतले व आलेली तक्रार ही खरी आहे किंवा खोटी आहे याची खात्री करणेस घटनास्थळी रवाना होणेपूर्वी सोबत घेतलेल्या पंचांना करण्यात येणाऱ्या कारवाई विषयी माहिती दिली. तसेच ध्वनी प्रदुषण मोजण्याचे जे उपकरण आहे. त्या उपकरणाची कार्यपद्धती देखील समजावून सांगितली. त्यानंतर स्टेशन ठाणे डायरी क्रमांक ----- ला नोंद करून तक्रारीनुसार मिळालेल्या घटनास्थळी पंचासह रवाना झालो. पथक घटनास्थळी पोचल्यावर त्यांना ----- तरुण मंडळ, ----- हे एकूण ----- (स्पिकर) मोठ्या क्षमतेच्या स्पीकरचा वापर करून मोठ्या प्रमाणात ध्वनी प्रदुषण करून ध्वनी प्रदुषण करित असल्याचे आढळून आले. मंडळ वापरत असलेली ध्वनी प्रक्षेपण यंत्रणा ही ट्रॅक्टर / ट्रक / टेम्पो नंबर ----- व ट्रॉली नंबर ----- वर ठेवण्यात आली होती.

----- तरुण मंडळ ----- हे ध्वनी प्रदुषण करीत होते. म्हणून पथक प्रमुखांनी मंडळाच्या जबाबदार पदाधिकाऱ्यांची समक्ष भेट घेऊन, ध्वनी प्रदुषण करण्यास कायद्याने बंदी आहे. आपण ध्वनी प्रदुषण करीत आहात, तरी तात्काळ आपण करत असलेले बेकायदेशीर कृत्य त्वरीत थांबवावे. याबाबत संबंधितांना समज देण्याचा प्रयत्न केला. तथापि तरुण मंडळ ----- व त्यांच्या पदाधिकाऱ्यांनी पथक प्रमुखांनी केलेल्या विनंतीचा अव्हेर करून ध्वनी प्रदूषणाचे कृत्य चालूच ठेवल्याने पथक प्रमुखांनी आपण करत असलेल्या ध्वनीप्रदूषणाचे शास्त्रीयदृष्ट्या मोजणी करीत आहोत. याबाबत सुचना दिली व त्याप्रमाणे घटनास्थळी ----- या विभागाकडील (ध्वनीमापक मोजणी संयंत्र चालक) कर्मचारी यांनी त्यांचेकडे असलेल्या ध्वनी तीव्रता यंत्राचे मदतीने ध्वनी तीव्रता मोजून त्यांच्या घटनास्थळीच यंत्राव्दारे तीन प्रती काढण्यात आल्या. मोजलेली तीव्रता ही कायद्याने घालून दिलेल्या मर्यादेपेक्षा ----- इतकी जास्त होती. ----- मंडळ ध्वनी प्रदुषण करीत असलेबाबत घटनास्थळाचा सविस्तर पंचनामा करण्यात आला. त्याचबरोबर घटनास्थळाचे छायाचित्रण करण्यात आले. पथक प्रमुखांनी केलेल्या पंचनाम्याची प्रत व ध्वनी तीव्रता यंत्राने मोजलेल्या प्रिंटची प्रत ----- या मंडळाच्या जबाबदार व्यक्तीस देण्याचा प्रयत्न केला. परंतु ----- मंडळाच्या अध्यक्ष / पदाधिकारी ----- रा.ठि. ----- यांनी पंचनामा व प्रिंटची प्रत स्विकारण्यास नकार दिला. तसेच मुळ पंचनाम्यावर सही करणेचे देखील नाकारले, म्हणून त्याबाबतची नोंद मुळ पंचनाम्यावर घेण्यात आली आहे. पंचनाम्यावर स्वाक्षरी केली. ----- मंडळ, ----- हे ----- तील प्रमुख मार्गावर मोठ्या क्षमतेच्या ध्वनी प्रदुषण यंत्रणेचा वापर ध्वनी प्रदुषणासाठी करीत होते. सदर ठिकाणी नागरीकांची बऱ्याच मोठ्या प्रमाणात गर्दी जमली होती. घटनास्थळी होत असलेल्या कर्णकर्षक स्टेरिओ बॉक्सच्या आवाजामुळे झालेल्या ध्वनी प्रदुषणामुळे रस्त्यावर जमलेल्या नागरीकांना व घटनास्थळांच्या जवळपास राहत असलेल्या नागरीकांना त्याचा त्रास जाणवत होता. मी ड्युटी करीत असतांना मला स्वतःलाही मोठ्या आवाजाचे कंपनामुळे छतीत धडधडत होत. तसेच श्वासोच्छ्वासास देखील त्रास होत होता. मी ध्वनीक्षेपन तीव्रता मोजणीचे काम कानात कापसाचे बोळे घालून केले आहे. परंतू ----- मंडळाचे पदाधिकारी हे पोलीसांच्या कोणत्याही सुचनेचे पालन करण्याच्या मनस्थितीत नव्हते. सदर प्रश्नी धार्मिक भावना जोडल्या असल्याने ध्वनी प्रदुषण करणारी यंत्रणा जप्त केलेस कायदा व सुव्यवस्थेचा गंभीर प्रश्न निर्माण झाला असता म्हणून ----- मंडळ, ----- करीत असलेली ध्वनी प्रदुषण यंत्रणा जप्त करण्यात आलेली नाही.

पथक प्रमुखांनी कारवाई पुर्ण केलेनंतर पुन्हा ----- पोलीस ठाणे येथे येवून ठाणे डायरी नोंद क्रमांक ----- येथे नोंद केली.

माझा जबाब मी वाचला तो बरोबर आहे.

समक्ष

()

सहा.पोलीस निरीक्षक / पोलीस उप निरीक्षक,

-----, पोलीस ठाणे.

टिप:- सदरचे टिपणात परिस्थिती व उत्सवाचे नुसार आवश्यक तो बदल करावा.

नमुना रिपोर्ट

प्रति,

प्राधिकृत अधिकारी,

प्रतिवेदक :- रिपोर्ट देणाऱ्या अधिकाऱ्याचे नाव आणि पद- -----

नेमणूक, ठिकाण याजकडून विनंतीपूर्वक की,

विषय :- ध्वनी प्रदुषण कायद्याचा भंग केलेबाबत..

उपरोक्त विषयास अनुसरून सादर करतो की, ----- त्यात पर्यावरण संरक्षण कायदा १९८६ च्या अंतर्गत ध्वनी प्रदुषण तरतुदीनुसार ध्वनी प्रदुषण होते किंवा कसे त्यानुसार त्याचे सुधारीत (नियमन व नियंत्रण) अधिनियम २००० नुसार कारवाई करण्यासाठी ----- हे मोठ्या क्षमतेच्या ध्वनी यंत्रणेचा वापर करत होते. त्यावेळी त्यांना ध्वनीक्षेपण यंत्रणेचा आवाज कमी करणेस सांगितला, त्यास नकार दिला. तेव्हा पुढील कायदेशीर कारवाई म्हणून ध्वनीक्षेपण तीव्रतेची तांत्रिक तपासणी करत असलेबाबतची तोंडी सुचना दिली व लागलीच ध्वनी तीव्रतेची मोजणी करणारे ऑपरेटर ----- यांना सोबत घेवून ध्वनीक्षेपण यंत्राची ध्वनी मोजणी यंत्राद्वारे तपासणी केली असता ध्वनी प्रक्षेपण तीव्रतेचा रिपोर्ट ----- आला. त्या रिपोर्टच्या प्रती काढल्या. सदरचा रिपोर्ट ----- वाजताचा असून त्यामध्ये कायदेशीर तरतुदीनुसार आवश्यक माहिती नमूद आहे. सदर मोजणी रिपोर्टची काढलेली प्रत ----- देवू करता त्यांनी तो घेण्यास ----- यांनी नकार दिला. तसेच घटनास्थळी पंचनाम्यासह केलेल्या रिपोर्टाच्या प्रतिवर स्वाक्षरी करण्यासही त्यांनी नकार दिला. त्यामुळे त्यांनी ----- ध्वनी प्रदुषण संदर्भात सुचना देवूनही ध्वनी प्रदुषण कायद्यातील तरतुदीचा भंग केला आहे. त्याबाबतची माहिती खालीलप्रमाणे.

१. ध्वनी प्रदुषण कायद्याचा भंग करणाऱ्या मंडळाचे नांव :-
२. नाव व पत्ता :-
३. ध्वनी प्रकार :- स्टेरीओ बॉक्स संख्या
४. ध्वनी तीव्रता :- ----- डेसीबल
५. ध्वनीक्षेपक ठेवलेल्या वाहनाचा प्रकार व नंबर :- ट्रॅक्टर नं. -----
ट्रॉली नं. -----
६. ध्वनी प्रदुषण कायद्याचा भंग केले ठिकाण :-
७. ध्वनी प्रदुषण कायद्याचा भंग केलेची तारीख व वेळ :- दि. ----- रोजी ----- वा.

सोबत वरील घटनेचा पंचनामा व ध्वनी तीव्रता मापन यंत्राचा अहवाल जोडलेला आहे.

मार्फत : वरिष्ठ पोलीस निरीक्षक, ----- पोलीस ठाणे

मा. सादर व्हावे,

दि.

अधिकाऱ्याचे नांव, नेमणुकीचे ठिकाण

टिप :- सदरचा रिपोर्ट हा नमुना रिपोर्ट आहे. प्रत्यक्ष कारवाई करणाऱ्या अधिकाऱ्यांनी घटना व घटनास्थळानुसार आवश्यक ती माहिती नमूद करणेची आहे.

कारणे दाखवा नोटीस

प्रति,

मी ----- (सक्षम अधिकारी) -----

आयुक्तालय / जिल्हा नोटीसीव्दारे आपणांस कळविण्यात येते की, पर्यावरण (संरक्षण) कायदा सन १९८६ आणि ध्वनी प्रदुषण (नियंत्रण व विनियमन) अधिनियम २००० मधील तरतुदीनुसार माझी ----- विभागास ----- प्राधिकारी म्हणुन नियुक्ती झालेली आहे.

या नियमाचे तरतुदीनुसार मला प्राप्त झालेल्या अधिकारानुसार मी आपणांस कळवितो की, आपण ----- तरुण मंडळाचे सदस्य आहात. गणेशोत्सव सार्वजनिकरित्या साजरा करण्यासाठी आपण ----- पोलीस ठाण्याकडे लेखी परवाना मागितला होता. हा परवाना देताना आपण संपूर्ण गणेशोत्सव काळात व गणेश विसर्जन मिरवणुकीचे वेळी ध्वनी प्रदुषण (नियंत्रण व विनियमन) अधिनियम २००० मधील तरतुदीस बाधा येणार नाही याबाबत लेखी सुचना देण्यात आल्या होत्या व आहेत.

या खेरीज आपणांस लेखीसुचनेव्दारे देखील ध्वनीक्षेपक व ध्वनीवर्धक यंत्रणेच्या वापरात असलेल्या निर्बंधाबत लेखी सुचना / नोटीस देण्यात आल्या होत्या व आहेत. असे असतांनाही दि. / /२० रोजी ----- याठिकाणी आपल्या मंडळाच्या गणेश विसर्जन मिरवणुकीत ध्वनीप्रदुषण (नियंत्रण व विनियमन) अधि नियम २००० च्या तरतुदीचे आपणांकडून जाणुन बुजून हेतुपुरस्कर उल्लंघन झालेबाबत माझेकडे ----- यांचा लेखी अहवाल प्राप्त झाला आहे. त्यानुसार आपण केलेल्या उल्लंघनाबाबत आपणाविरुध्द पुढील कायदेशिर कारवाई का करु नये. याबाबत ही नोटीस मिळाले पासुन ६० दिवसांचे आत आमचे समक्ष आपण स्वतः हजर राहुन खुलासा सादर करावा.

उपरोक्त नोटीसबाबत आपण मुदतीत खुलासा सादर न केलेस आपणास काहीही खुलासा करावयाचा नाही असे समजुन आपणाविरुध्द पुढील कायदेशिर कार्यवाही करण्यात येईल याची नोंद घ्यावी.

सोबत:- ध्वनी तिब्रता मोजणी रिपोर्ट प्रिंट व घटनास्थळ पंचनाम्याची झेरॉक्स प्रत जोडली आहे.

टिप:- सदरचे नोटीसमध्ये परिस्थिती व उत्सवाचे नुसार आवश्यक तो बदल करावा.

मे.प्रथमवर्ग न्यायदंडाधिकारी सो. कोर्ट क्र. ,

यांचे न्यायालयात

श्री. वय - ----- वर्ष, व्यवसाय - नोकरी
कार्यालय, (समक्ष अधिकारी)

फिर्यादी

विरुद्ध

१) -----, वय - , धंदा - नाही

अध्यक्ष -

रा. ठि. -

२) -----, वय - , धंदा - नाही

सचिव -

रा. ठि. -

३) -----, वय - , धंदा - नाही

सदस्य -

रा. ठि. -

४) -----, वय - , धंदा - नाही

सदस्य -

रा. ठि. -

५) -----, वय - , धंदा - नाही

सदस्य -

रा. ठि. -

६) -----, वय - , धंदा - नाही

सदस्य -

रा. ठि. -

७) -----, वय - , धंदा - नाही

सदस्य -

रा. ठि. -

**पर्यावरण (संरक्षण) कायदा १९८६ चे कलम १५ व १९ तसेच
ध्वनी प्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) २००० नियमावली प्रमाणे फिर्याद**

मी ----- या पदावर कार्यरत असून मला पर्यावरण पर्यावरण (संरक्षण) कायदा सन १९८६ च्या ध्वनी प्रदुषण (विनियमन व नियंत्रण) नियमावली सन २००० चे कलम २ (क) नुसार नमूद कलमाप्रमाणे मे.कोर्टात फिर्याद दाखल करण्याचे अधिकार मला सक्षम अधिकारी म्हणून प्राप्त आहे. सन २० चे गणेशोत्सव कालावधीत कायद्याने घालून दिलेल्या नियम व अटींचा भंग करून यातील आरोपी यांनी ध्वनी प्रदुषणाचा गुन्हा केला असल्याने मला समक्ष अधिकारी म्हणून प्राप्त असलेल्या अधिकारान्वये मी सदरची फिर्याद दाखल करित आहे.

... (जिल्हा / आयुक्तालय) गणेशोत्सव कालावधीत मोठ्या क्षमतेच्या ध्वनी प्रक्षेपण यंत्रणेचा (डॉल्बी) चा वापर केला जाणार याची पोलीस खात्यास माहिती मिळाल्याने कोणीही अशा प्रकारे ध्वनी प्रदुषण करू नये, म्हणून सन २० मध्ये साजरा होणाऱ्या गणेशोत्सव कालावधीपूर्वीच गणेश मंडळांनी गणेशमूर्तीची स्थापना करणेसाठी सर्व गणेश मंडळांना परवानगी देतेवेळी त्यांचेकडून विहित नमुन्यातील परवानगी अर्ज, गणेश मंडळाचे नाव, जबाबदार पदाधिकाऱ्यांची नावे, पत्ते या माहितीसह भरून घेवून त्याचप्रमाणे सदर देण्यात येणारी परवानगी एकूण ----- अटी व बंधनांचे पालन करण्याच्या शर्तीवरच मंडळांना परवानगी देण्यात आली होती. मंडळांवर घलण्यात आलेल्या अटी व बंधनांमध्ये ध्वनी प्रदुषण विनियमन व नियंत्रण २००० चा भंग होणार नाही. त्याचप्रमाणे रात्री ---- वा. ते सकाळी -----वा. पर्यंत कोणत्याही प्रकारच्या ध्वनीप्रक्षेपण यंत्रणेचा वापर करणार नाही. तसेच मोठ्या क्षमतेच्या ध्वनी प्रक्षेपण यंत्रणेचा (डॉल्बी) चा वापर करणार नाही. या प्रमुख अटींची जाणीव करून / नोटीस देवूनच मंडळांना परवानगी देण्यात आली होती.

सन २० मध्ये दि. / / ते दि. / / या कालावधीमध्ये गणेशोत्सव साजरा होणार असल्याने या मुदतीत कोणीही ध्वनी प्रदुषण करू नये व केल्यास त्यांचेविरुद्ध कायदेशिर कारवाई करता यावी, म्हणून आम्ही येथे ध्वनी प्रदुषण तपासणी व कार्यवाहीसाठी पथके स्थापन केली होती. या पथकांमध्ये पथक प्रमुख ----- यांची नेमणूक करण्यात आली होती. त्यांचे मदतीस -----, ध्वनी प्रक्षेपण तीव्रता मोजणे करिता ----- या विभागाकडील कर्मचारी यांची नेमणूक करण्यात आली होती.

गणेशोत्सव काळात मंडळांनी ध्वनी प्रदुषण करू नये, याकरीता वर्तमानपत्र तसेच वेळोवेळी मंडळाच्या बैठका घेऊन ध्वनी प्रदुषण टाळावे, याबाबत आवाहन करण्यात आले होते. पोलीस खात्याने केलेल्या आवाहनास बऱ्याच मंडळांनी सकारात्मक प्रतिसाद दिला होता. असे असतांना देखील दि. / / रोजी ----- रोडवर ----- तरुण मंडळ, ----- मोठ्या क्षमतेच्या ध्वनी प्रदुषण यंत्रणेचा वापर करून ध्वनी प्रदुषण करित आहे. याची माहिती ----- पोलीस ठाणे यांना मिळाल्याने त्यांनी सदरची माहिती ध्वनी प्रदुषण प्रतिबंधक पथक यांना कळविल्याने सदर पथक ----- पोलीस स्टेशन येथे दाखल झाले. दोन पंचाना बोलावून घेतले व आलेली तक्रार ही खरी आहे किंवा खोटी आहे याची खात्री करणेस घटनास्थळी रवाना होणेपूर्वी सोबत घेतलेल्या पंचांना करण्यात येणाऱ्या कारवाई विषयी माहिती दिली. तसेच ध्वनी प्रदुषण मोजण्याचे जे उपकरण आहे. त्या उपकरणाची कार्यपद्धती देखील समजावून सांगितली व त्यानंतर स्टेशन ठाणे डायरी क्रमांक

----- ला नोंद करून तक्रारीनुसार मिळालेल्या घटनास्थळी पंचासह रवाना झाले. पथक घटनास्थळी पोचल्यावर ----- हे एकूण ----- (स्पिकर) मोठ्या क्षमतेच्या स्पीकरचा वापर करून मोठ्या प्रमाणात ध्वनी प्रदुषण करून ध्वनी प्रदुषण करित असल्याचे आढळून आले. मंडळ वापरत असलेली ध्वनी प्रक्षेपण यंत्रणा ही ट्रॅक्टर / ट्रक / टेम्पो नंबर ----- व ट्रॉली नंबर ----- वर ठेवण्यात आली होती.

----- तरुण मंडळ, ----- हे ध्वनी प्रदुषण करीत होते, म्हणून पथक प्रमुखांनी मंडळाच्या जबाबदार पदाधिकाऱ्यांची समक्ष भेट घेऊन ध्वनी प्रदुषण करण्यास कायद्याने बंदी आहे. अपण ध्वनी प्रदुषण करीत आहात तरी आपण करत असलेले बेकायदेशीर कृत्य त्वरीत थांबवावे. याबाबत संबंधितांना समज देण्याचा प्रयत्न केला. तथापि ----- तरुण मंडळ, व त्यांच्या पदाधिकाऱ्यांनी पथक प्रमुखांनी केलेल्या विनंतीचा अक्हेर करुन ध्वनी प्रदूषणाचे कृत्य चालूच ठेवल्याने पथक प्रमुखांनी आपण करत असलेल्या ध्वनी प्रदूषणाचे शास्त्रीयदृष्ट्या मोजणी करीत आहोत. याबाबत सुचना दिली व त्याप्रमाणे घटनास्थळी ----- या विभागाकडील कर्मचारी यांनी त्यांचेकडे असलेल्या ध्वनी तीव्रता यंत्राचे मदतीने ध्वनी तीव्रता मोजून त्यांच्या घटनास्थळीचा यंत्राव्दारे तीन प्रती काढण्यात आल्या. मोजलेली तीव्रता ही कायद्याने घालून दिलेल्या मर्यादेपेक्षा ----- इतकी जास्त होती. ----- मंडळ ध्वनी प्रदुषण करीत असलेबाबत घटनास्थळाचा सविस्तर पंचनामा करण्यात आला. त्याचबरोबर घटनास्थळाचे छायाचित्रण करण्यात आले. पथक प्रमुखांनी केलेल्या पंचनाम्याची प्रत व ध्वनी तीव्रता यंत्राने मोजलेल्या प्रिंटची प्रत ----- या मंडळाच्या जबाबदार व्यक्तीस देण्याचा प्रयत्न केला. परंतु ----- मंडळाच्या अध्यक्ष / पदाधिकारी ----- रा.ठि. ----- यांनी पंचनामा व प्रिंटची प्रत स्विकारण्यास नकार दिला. तसेच मुळ पंचनाम्यावर सही करणेचे देखील नाकारले, म्हणून त्याबाबतची नोंद मुळ पंचनाम्यावर घेण्यात आली आहे. पंचनाम्यावर स्वाक्षरी केली. ----- मंडळ, ----- हे ----- तील प्रमुख मार्गावर मोठ्या क्षमतेच्या ध्वनी प्रदुषण यंत्रणेचा वापर ध्वनी प्रदुषणासाठी करीत होते. सदर ठिकाणी नागरीकांची बऱ्याच मोठ्या प्रमाणात गर्दी जमली होती. घटनास्थळी होत असलेल्या ध्वनी प्रदुषणामुळे रस्त्यावर जमलेल्या नागरीकांना व घटनास्थळांच्या जवळपास राहत असलेल्या नागरीकांना त्याचा त्रास जाणवत होता. परंतु ----- मंडळाचे पदाधिकारी हे पोलीसांच्या कोणत्याही सुचनेचे पालन करण्याच्या मनस्थितीत नव्हते. सदर प्रश्नी धार्मिक भावना जोडल्या असल्याने ध्वनी प्रदुषण करणारी यंत्रणा जप्त केलेस कायदा व सुव्यवस्थेचा गंभीर प्रश्न निर्माण झाला असता म्हणून ----- मंडळ करीत असलेली ध्वनी प्रदुषण यंत्रणा जप्त करण्यात आलेली नाही.

पथक प्रमुखांनी कारवाई पुर्ण केलेनंतर पुन्हा ----- पोलीस ठाणे येथे येवून ठाणे डायरी नोंद क्रमांक ----- येथे नोंद केली. त्याचप्रमाणे पथकामध्ये समावेश असलेल्या सर्व अधिकारी व कर्मचारी यांनी तसेच घटनास्थळ व शेजारील नागरिकांची टिपणे नोंदवून त्याबाबतचा सविस्तर अहवाल कायदेशीर तरतुदीनुसार आम्हास सादर करण्यात आला. पथकाने केलेल्या चौकशीच्या सर्व कागदपत्रांचे अवलोकन केलेनंतर ----- मंडळाने दि. ----- रोजी ----- तील प्रमुख रस्त्यावर मोठ्या क्षमतेच्या ध्वनी प्रदुषण यंत्रणेच्या सहाय्याने ध्वनी प्रदुषण केले असले बाबतची आमची खात्री झाल्याने त्यांचेवर फिर्याद दाखल करणेपुर्वी कायद्याने बंधनकारक असलेली कारणे दाखवा नोटीस संबंधित ----- मंडळाच्या अध्यक्ष व पदाधिकारी यांना बजावण्यात आली होती. परंतु संबंधितांनी नोटीस मिळालेपासून कायदेशीर मुदतीत म्हणजेच (अधिनियमाच्या तरतुदीनुसार कालावधीप्रमाणे) दिवसांचे आत कोणताही खुलासा सादर केला नाही. यावरूनच संबंधितांना कोणताही खुलासा करावयाचा नाही, हे स्पष्ट दिसून येते. (खुलास सादर केला असल्यास असमाधानकारक आहे. हे दिसून येते)

मी सादर करत असलेल्या फिर्यादीच्या पृष्ठार्थ पथक प्रमुख यांनी सादर केलेला अहवाल, घटनास्थळ पंचनामा, ध्वनी तीव्रता यंत्राव्दारे मोजलेल्या तीव्रतेची प्रिंट, छायाचित्रण, पथकातील अधिकारी व कर्मचारी यांची नोंदविलेली टिपणे ही सर्व कागदपत्रे स्वतंत्र यादीने जोडली आहेत. ती या फिर्यादीच्या पुष्ठर्थ पुराव्याचा भाग म्हणून समजण्यात यावा.

हि फिर्याद लिहून दिली
सही / तारीख

टिप :- सदरच्या खबरेत व उत्सचाचे नुसार आवश्यक तो बदल करावा.